C/2026/4637

3.9.2026

ZAWIADOMIENIE KOMISJI

Wytyczne dotyczące stosowania rozporządzenia (UE) 2024/3015 w sprawie zakazu produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej na rynku unijnym

(C/2026/4637)

1. Wprowadzenie 4
2. Ramy prawne 5
2.1. Ramy konstytucyjne UE 5
2.2. Międzynarodowe ramy prawne 5
3. Zakres stosowania rozporządzenia 6
3.1. Produkty i podmioty gospodarcze objęte zakresem rozporządzenia 6
3.2. Definicja pracy przymusowej 7
3.2.1. Praca lub usługa 7
3.2.2. Brak dobrowolnej zgody (wymuszenie) 7
3.2.3. Przymus 7
3.3. Rodzaje pracy przymusowej 8
3.3.1. Praca przymusowa narzucana przez podmioty prywatne 8
3.3.2. Praca przymusowa narzucana przez państwo 8
3.3.3. Przymusowa praca dzieci 8
3.4. Wskaźniki ryzyka służące do identyfikacji pracy przymusowej 9
4. Postępowanie dochodzeniowe 9
4.1. Badanie ewentualnych naruszeń zakazu pracy przymusowej 9
4.2. Zakres postępowania dochodzeniowego 9
4.3. Oparte na analizie ryzyka podejście do ustalania priorytetów i ukierunkowywania dochodzeń 10
4.3.1. Kryteria identyfikacji produktów i ustalanie priorytetów w zakresie spraw, w których należy przeprowadzić dochodzenie 10
4.3.2. Identyfikacja podmiotów gospodarczych na potrzeby etapów dochodzenia 11
4.4. Ocena informacji 12
4.4.1. Gromadzenie i ocena dostępnych informacji 12
4.4.2. Istotne źródła informacji 12
4.5. Wstępny etap dochodzeń 12
4.5.1. Żądanie informacji od podmiotów gospodarczych 12
4.5.2. Żądanie informacji od „innych dostawców produktów” i innych zainteresowanych stron oraz dalsze ustalenia stanu faktycznego 13
4.5.3. Ocena i zakończenie wstępnego etapu dochodzenia 14
4.6. Dochodzenie 15
4.6.1. Prawo podmiotu gospodarczego do informacji i bycia wysłuchanym 15
4.6.2. Żądanie informacji od podmiotów gospodarczych 15
4.6.3. Kontaktowanie się z innymi odpowiednimi zainteresowanymi stronami i inspekcje w terenie 15
4.6.4. Poufność dochodzeń 16
4.6.5. Wynik dochodzenia 16

4.7. Współpraca podmiotów gospodarczych z właściwymi organami oraz informacje, których można zażądać 17

4.7.1. Przykłady informacji na temat działań podmiotu gospodarczego mających na celu zidentyfikowanie ryzyka pracy przymusowej, zapobieżenie mu, jego ograniczenie, wyeliminowanie i zaradzenie mu 17

4.7.2. Przykłady informacji na temat warunków pracy w miejscu domniemanej pracy przymusowej .. 18

4.7.3. Przykłady informacji na temat produktu, co do którego istnieje domniemanie, że wiąże się z naruszeniem zakazu pracy przymusowej 18

4.8. Decyzje w sprawie naruszeń zakazu pracy przymusowej 19

4.8.1. Stwierdzenie naruszenia zakazu pracy przymusowej 19

4.8.2. Stwierdzenie naruszenia w przypadku braku współpracy 21

4.8.3. Treść decyzji 22

4.8.4. Łańcuchy dostaw o strategicznym lub krytycznym znaczeniu dla UE 23

4.9. Przegląd decyzji i odwołań 24

4.9.1. Wnioski o przegląd decyzji 24

4.9.2. Wniosek o cofnięcie decyzji po zastosowaniu się do jej postanowień oraz informacje, które podmioty gospodarcze mają przedłożyć 24

4.9.3. Administracyjne i sądowe środki odwoławcze od decyzji 25

4.10. Koordynacja i współpraca w zakresie dochodzeń i egzekwowania przepisów 25

4.10.1. Koordynacja między organami krajowymi w państwie członkowskim 25

4.10.2. Koordynacja z organami ścigania i wzajemne powiązania z postępowaniem przygotowawczym 26

4.10.3. Koordynacja, współpraca i wzajemna pomoc właściwych organów i Komisji 26

5. Egzekwowanie i sankcje 27

5.1. Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu 27

5.1.1. Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu w UE 27

5.1.2. Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu na granicach 28

5.1.3. Identyfikacja produktów na granicy 29

5.1.4. Zawieszenie procedury dopuszczenia produktów do obrotu i powiadomienie właściwych organów 29

5.1.5. Dopuszczenie do obrotu lub wywozu 30

5.1.6. Odmowa, zajęcie i usunięcie 30

5.2. Sankcje 30

5.2.1. Powody nałożenia sankcji 31

5.2.2. Obliczanie sankcji 31

6. Wskazówki dla podmiotów gospodarczych dotyczące należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej 34

6.1. Cel 34

6.2. Przepisy UE dotyczące należytej staranności 34

6.3. Czym jest należyta staranność w odniesieniu do pracy przymusowej? 35

6.3.1. Należyta staranność jako skuteczne narzędzie zwalczania pracy przymusowej 35

6.3.2. Cechy należytej staranności 35

6.3.3. Współpraca z zainteresowanymi stronami 36

6.4. Proces dochowania należytej staranności 36
6.4.1. Krok 1: Uwzględnianie należytej staranności w związku z pracą przymusową w politykach przedsiębiorstwa i jego systemach zarządzania ryzykiem 37
6.4.2. Krok 2: Identyfikacja i ocena ryzyka pracy przymusowej w działaniach, łańcuchach dostaw i relacjach biznesowych przedsiębiorstwa 39
6.4.3. Krok 3: Zapobieganie ryzyku pracy przymusowej, jego ograniczenie lub wyeliminowanie 41
6.4.4. Krok 4: Monitorowanie i ocena wdrażania i wyników 43
6.4.5. Krok 5: Informowanie o sposobie przeciwdziałania ryzyku 44
6.4.6. Krok 6: Podjęcie działań zaradczych lub współpraca przy działaniach zaradczych 45
7. Przekazywanie informacji o możliwych naruszeniach zakazu pracy przymusowej 47
7.1. Wprowadzenie 47
7.2. Przekazywanie informacji 47
7.2.1. Przekazywanie informacji 47
7.2.2. Informacje, które należy przekazać 47
7.2.3. Dane kontaktowe 47
7.3. Zarzuty pracy przymusowej 48
7.4. Dowody pracy przymusowej i dokumenty potwierdzające 48
7.5. Informacje na temat podmiotów gospodarczych lub produktów, których dotyczą zarzuty 48
7.6. W jaki sposób będą przetwarzane przekazane informacje? 49
7.6.1. Ocena wstępna 49
7.6.2. Dialog ze składającym petycję 49
7.7. Poufność i ochrona danych 50
7.7.1. Poufność 50
7.7.2. Postępowanie z danymi osobowymi 50

WAŻNA UWAGA

Niniejsze wytyczne wypełniają obowiązek określony w art. 11 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej ([1]) (zwanego dalej „rozporządzeniem" lub „rozporządzeniem w sprawie pracy przymusowej") i mają na celu wspieranie jego wdrażania ([2]). Są one skierowane do właściwych organów odpowiedzialnych za wdrażanie rozporządzenia oraz do organów celnych, podmiotów gospodarczych, stowarzyszeń konsumenckich, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, związków zawodowych i wszelkich innych zainteresowanych stron.

Niniejsze wytyczne mają charakter wyłącznie informacyjny – moc prawną ma tylko tekst rozporządzenia. Wiążąca wykładnia przepisów unijnych leży w wyłącznej kompetencji Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Poglądy przedstawione w niniejszych wytycznych nie mogą przesądzać o stanowisku, jakie Komisja Europejska może zająć przed Trybunałem Sprawiedliwości. Ani Komisja, ani żadna osoba działająca w jej imieniu nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji zawartych w niniejszych wytycznych.

Niniejsze wytyczne stanowią wskazówki dotyczące stosowania rozporządzenia w państwach członkowskich oraz w Islandii, Liechtensteinie i Norwegii jako sygnatariuszach Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG), a także mają zastosowanie do Zjednoczonego Królestwa i w Zjednoczonym Królestwie w odniesieniu do Irlandii Północnej zgodnie z ramami windsorskimi ([3]), po dodaniu rozporządzenia do odpowiednich umów. Odniesienia do Unii, UE lub jednolitego rynku należy zatem odpowiednio rozumieć jako obejmujące rynek EOG lub EOG, a także Zjednoczone Królestwo w odniesieniu do Irlandii Północnej.

Zgodnie z wymogami rozporządzenia niniejsze wytyczne opracowano w porozumieniu ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, w tym organizacjami międzynarodowymi, państwami członkowskimi, przedsiębiorstwami i stowarzyszeniami przedsiębiorców, związkami zawodowymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Aby wesprzeć proces konsultacji, Komisja powołała grupę ekspertów ds. pracy przymusowej ([4]), ogłosiła zaproszenie do zgłaszania uwag ([5]), na które otrzymała 160 odpowiedzi, oraz przeprowadziła ukierunkowane konsultacje. W razie potrzeby wytyczne mogą być zmieniane i aktualizowane w miarę upływu czasu.

1. **WPROWADZENIE**

W rozporządzeniu ustanowiono wiążące przepisy zakazujące podmiotom gospodarczym wprowadzania do obrotu na rynku UE produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej oraz ich wywozu z rynku UE. Celem rozporządzenia jest poprawa funkcjonowania jednolitego rynku poprzez przyczynienie się do utrzymania sprawiedliwego i przejrzystego rynku oraz zapewnienie równych warunków działania dla przedsiębiorstw na jednolitym rynku, przy jednoczesnym promowaniu odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej wśród przedsiębiorstw działających w UE i poza nią. Rozporządzenie ma również przyczynić się do zwalczania praktyk pracy przymusowej, w tym do realizacji zadania 8.7 celu ONZ w zakresie zrównoważonego rozwoju, które dotyczy wyeliminowania pracy przymusowej do 2030 r.

Rozporządzenie nakłada na podmioty gospodarcze obowiązek osiągnięcia rezultatu. Chociaż rozporządzenie nie nakłada żadnych szczególnych obowiązków w zakresie należytej staranności na przedsiębiorstwa, uznaje się w nim, że należyta staranność jest użytecznym narzędziem przeciwdziałania pracy przymusowej w łańcuchach dostaw. W związku z tym i zgodnie z rozporządzeniem niniejsze wytyczne mają również na celu doprecyzowanie, w jaki sposób należyta staranność może pomóc przedsiębiorstwom w przestrzeganiu rozporządzenia. Przepisy te mają zastosowanie niezależnie od tego, czy do pracy przymusowej dochodzi we własnych miejscach prowadzenia działalności podmiotu gospodarczego, czy w jego łańcuchu dostaw.

Przy wdrażaniu rozporządzenia właściwe organy i Komisja muszą przestrzegać ogólnych zasad prawa UE, takich jak zasada proporcjonalności. Dochodzenia należy prowadzić z należytym poszanowaniem prawa podmiotów gospodarczych do bycia wysłuchanymi i bez uszczerbku dla procedur przewidzianych w innych przepisach unijnych i krajowych. W tym celu rozporządzenie zawiera wymóg, aby wiodące właściwe organy ściśle koordynowały swoje działania z innymi odpowiednimi organami.

([1]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/3015 z dnia 27 listopada 2024 r. w sprawie zakazu produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej na rynku unijnym (Dz.U. L, 2024/2015, 12.12.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/3015/oj).

([2]) Niniejsze wytyczne obejmują wszystkie elementy, o których mowa w art. 11 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej, z wyjątkiem wskazówek dla organów celnych oraz podmiotów gospodarczych dotyczących wdrażania przepisów art. 27 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej w praktyce. Jak wyjaśniono w sekcji5.1.3, wytyczne te zostaną uwzględnione, jeżeli i kiedy zostaną przyjęte akty delegowane na podstawie art. 27 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([3]) Ramy windsorskie to nowy termin używany na określenie Protokołu w sprawie Irlandii / Irlandii Północnej zgodnie ze wspólną deklaracją nr 1/2023 Unii i Zjednoczonego Królestwa w ramach Wspólnego Komitetu ustanowionego Umową o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej z dnia 24 marca 2023 r.

([4]) Rejestr grup ekspertów Komisji.

([5]) Portal „Wyraź swoją opinię", Praca przymusowa: wytyczne w zakresie wdrażania przepisów UE.

2. **RAMY PRAWNE**

2.1 **Ramy konstytucyjne UE**

Rozporządzenie w sprawie pracy przymusowej opiera się na traktatach UE ([6]) i odzwierciedla wartości wymienione w art. 2 TUE, które są wspólne dla Unii i jej państw członkowskich ([7]). Zgodnie z traktatami UE i jej państwa członkowskie muszą realizować wartości, takie jak godność człowieka, prawa człowieka, wolność, sprawiedliwość i solidarność, oraz stać na ich straży, które to wartości – jak potwierdził Trybunał Sprawiedliwości – stanowią trzon tożsamości UE i mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania porządku prawnego UE ([8]).

Zobowiązania te zostały określone i wzmocnione w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej ([9]), która wyraźnie stanowi, że godność człowieka jest nienaruszalna i musi być szanowana i chroniona. Karta wyraźnie zakazuje również niewolnictwa, poddaństwa, pracy przymusowej lub obowiązkowej oraz handlu ludźmi ([10]).

2.2 **Międzynarodowe ramy prawne**

Rozporządzenie opiera się na instrumentach międzynarodowych, które zakazują pracy przymusowej we wszystkich jej formach, w szczególności na konwencji MOP nr 29 dotyczącej pracy przymusowej ([11]) i protokole do niej z 2014 r. ([12]) oraz na konwencji MOP nr 105 dotyczącej zniesienia pracy przymusowej ([13]), uzupełnionych zaleceniem MOP nr 203 dotyczącym pracy przymusowej ([14]). Rozporządzenie opiera się również na konwencji MOP nr 182 ([15]), która zakazuje przymusowej pracy dzieci jako jednej z najgorszych form pracy dzieci ([16]), oraz na międzynarodowych instrumentach dotyczących praw człowieka. Wszystkie państwa członkowskie UE podpisały zobowiązanie do zwalczania pracy przymusowej, ponieważ wszystkie ratyfikowały konwencje MOP nr 29 i 105 dotyczące pracy przymusowej.

W niniejszych wytycznych uwzględniono zasady i normy ustanowione w wytycznych uznanych na szczeblu międzynarodowym, w szczególności w odniesieniu do następujących instrumentów:

— wytycznych OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych dotyczących odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej (zwanych dalej „Wytycznymi OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych") ([17]) oraz wytycznych OECD dotyczących należytej staranności w celu odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej (zwanych dalej „Wytycznymi OECD dotyczącymi należytej staranności") ([18]),

— wytycznych MOP pt. „Hard to see, harder do count" ([19]),

— podręcznika MOP–IOE dla pracodawców i przedsiębiorstw dotyczącego walki z pracą przymusową (zwanego dalej „podręcznikiem MOP–IOE") ([20]),

— wytycznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka ([21]).

([6]) Wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) (Dz.U. C 202 z 7.6.2016, s. 2), art. 21; wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 47).
([7]) Motyw 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([8]) Wyrok z dnia 21 kwietnia 2026 r., Komisja/Węgry („wartości Unii"), C-769/22, EU:C:2026:326, pkt 525.
([9]) Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 391).
([10]) Art. 1 i 5 Karty praw podstawowych UE.
([11]) MOP, Konwencja dotycząca pracy przymusowej z 1930 r. (nr 29).
([12]) MOP, Protokół z 2014 r. do konwencji dotyczącej pracy przymusowej z 1930 r. (P029).
([13]) MOP, Konwencja nr 105 dotycząca zniesienia pracy przymusowej z 1957 r. (nr 105).
([14]) MOP, zalecenie dotyczące pracy przymusowej (środków uzupełniających) z 2014 r. (nr 203).
([15]) MOP, Konwencja dotycząca najgorszych form pracy dzieci z 1999 r. (nr 182).
([16]) MOP, Deklaracja dotycząca podstawowych zasad i praw w pracy, przyjęta w dniu 18 czerwca 1998 r. (deklaracja MOP z 1998 r.); art. 6 Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych przyjętego przez ONZ w 1966 r., który wszedł w życie w 1976 r. (ICESCR); art. 8 ust. 3 lit. a) Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych przyjętego przez ONZ w 1966 r., który wszedł w życie w 1976 r. (ICCPR).
([17]) OECD (2023), Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych dotyczące odpowiedzialnego prowadzenia działalności biznesowej.
([18]) OECD (2018), Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności w celu odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej.
([19]) ILO (2024), Hard to see, harder to count: Handbook on forced labour surveys [Trudno stwierdzić, jeszcze trudniej obliczyć: podręcznik dotyczący badań na temat pracy przymusowej].
([20]) MOP i IOE (2025), Podręcznik dla pracodawców i przedsiębiorstw dotyczący walki z pracą przymusową, wydanie trzecie (zmienione).
([21]) ONZ (2011), Wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka: wdrażanie dokumentu ramowego ONZ „Chronić, szanować i naprawiać".

3. ZAKRES STOSOWANIA ROZPORZĄDZENIA

3.1 Produkty i podmioty gospodarcze objęte zakresem rozporządzenia

Rozporządzenie ma zastosowanie do wszystkich produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej ([22]), niezależnie od ich pochodzenia, rodzaju lub sektora ([23]), które są wprowadzane do obrotu lub udostępniane na rynku UE lub z niego wywożone. Ma ono zastosowanie do produktów wytwarzanych „w całości lub częściowo" z wykorzystaniem pracy przymusowej na dowolnym etapie pozyskiwania, wydobywania lub wytwarzania produktu, w tym w ramach jego obróbki lub przetwarzania na dowolnym etapie jego łańcucha dostaw, niezależnie od tego, czy odbywa się to w UE, czy poza nią. W związku z tym produkty wchodzą w zakres rozporządzenia niezależnie od wielkości udziału lub części, które wyprodukowano z wykorzystaniem pracy przymusowej.

Definicja „produktu" zawarta w rozporządzeniu jest szersza niż definicja zawarta w nowych ramach prawnych ([24]). Oprócz produktów wytwarzanych rozporządzenie obejmuje produkty rolne zdefiniowane w art. 38 TFUE ([25]) oraz produkty wydobywane, takie jak minerały i inne surowce.

Rozporządzenie ma zastosowanie do wszystkich produktów wprowadzanych do obrotu lub udostępnianych na rynku UE od dnia 14 grudnia 2027 r., nawet jeżeli produkty lub ich komponenty zostały wyprodukowane lub przywiezione do UE przed tą datą. Rozporządzenie nie obejmuje wycofania ([26]) produktów, które zostały już sprzedane (tj. dotarły do użytkownika końcowego), lecz raczej obejmuje produkty, które są nadal udostępniane na rynku, np. produkty znajdujące się na półkach lub w magazynach.

Produkty oferowane do sprzedaży przez internet lub w inny sposób na odległość również są objęte zakresem stosowania rozporządzenia, jeżeli oferta sprzedaży jest skierowana do użytkowników końcowych w UE. Chociaż do ustalenia, czy oferty internetowe są skierowane do użytkowników końcowych w UE, konieczna jest indywidualna ocena każdego przypadku, należy wziąć pod uwagę szereg czynników. Obejmują one możliwość wysyłki na obszary geograficzne w UE, stosowanie języków i walut państwa członkowskiego, metody płatności specyficzne dla danego regionu oraz stosowanie nazwy domeny zarejestrowanej w państwie członkowskim ([27]).

Komisja lub właściwe organy krajowe mogą przeprowadzać kontrole i podejmować dalsze niezbędne działania w odniesieniu do takich produktów zgodnie z rozporządzeniem, nawet jeżeli produkty te nie zostały jeszcze wprowadzone do obrotu na rynku UE w momencie składania odpowiedniej oferty internetowej.

Świadczenie usług, takich jak transport ([28]), magazynowanie i logistyka, nie wchodzi w zakres rozporządzenia, nawet jeśli wiąże się z wprowadzaniem produktu do obrotu.

Rozporządzenie ma zastosowanie do wszystkich podmiotów gospodarczych ([29]) wprowadzających produkty do obrotu lub udostępniających je na rynku UE lub wywożących produkty z rynku UE ([30]). Podmioty gospodarcze muszą przestrzegać zakazu produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej określonego w art. 3 rozporządzenia i mogą podlegać decyzji o zakazie produktów, jeżeli dopuszczą się naruszenia tego zakazu.

Zakaz wprowadzania do obrotu, udostępniania na rynku UE lub wywozu z rynku UE produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej ([31]) jest bezwarunkowy i bezwzględny z uwagi na znaczenie łamania praw człowieka. Dopilnowanie przestrzegania tego zakazu należy do obowiązków podmiotów gospodarczych.

([22]) Art. 2 ust. 7 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([23]) Produkty te obejmują produkty strategiczne, wojskowe i obronne.
([24]) Nowe ramy prawne UE to zestaw środków mających na celu poprawę nadzoru rynku i oceny zgodności wytwarzanych produktów, takich jak maszyny, zabawki i elektronika.
([25]) Płody ziemi, produkty pochodzące z hodowli i rybołówstwa, jak również produkty pierwszego przetworzenia, które pozostają w bezpośrednim związku z tymi produktami.
([26]) Art. 1 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej. Działanie to określa się w innych przepisach dotyczących produktów (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1020 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie nadzoru rynku i zgodności produktów oraz zmieniające dyrektywę 2004/42/WE oraz rozporządzenia (WE) nr 765/2008 i (UE) nr 305/2011, Dz.U. L 169 z 25.6.2019, s. 47) (rozporządzenie w sprawie nadzoru rynku) i Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/988 z dnia 10 maja 2023 r. w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów, zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1025/2012 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 oraz uchylające dyrektywę 2001/95/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywę Rady 87/357/EWG (Dz.U. L 135 z 23.5.2023, s. 1) (rozporządzenie w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów) jako „odzyskanie produktu".
([27]) Więcej informacji można znaleźć w opracowaniu Niebieski przewodnik – wdrażanie unijnych przepisów dotyczących produktów.
([28]) Motyw 18 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([29]) Art. 2 ust. 9 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([30]) Na przykład producentów, wytwórców, importerów, eksporterów, sprzedawców detalicznych i dostawców produktów, stosownie do przypadku.
([31]) Art. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

3.2 **Definicja pracy przymusowej**

W rozporządzeniu wykorzystano definicję pracy przymusowej zawartą w art. 2 Konwencji MOP dotyczącej pracy przymusowej z 1930 r. (nr 29), która to definicja obejmuje wszelką pracę lub usługi uzyskiwane od danej osoby pod przymusem i do których wykonania dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie. Definicja ta składa się z trzech głównych elementów, takich jak: praca lub usługa, brak dobrowolnej zgody i przymus.

Aby ustalić, czy dana sytuacja stanowi pracę przymusową, zarówno brak dobrowolności, jak i przymus muszą wystąpić jednocześnie w pewnym momencie analizowanego okresu. Oba elementy mogą się pokrywać w praktyce: w przypadku gdy istnieje przymus, nie ma prawdziwej zgody; oraz jeżeli warunki sprawiają, że zgoda jest niewiarygodna, można racjonalnie wywnioskować istnienie przymusu ([32]).

3.2.1 *Praca lub usługa*

Praca lub usługa odnosi się do wszelkiej działalności wykonywanej przez daną osobę w celu wytworzenia towarów lub świadczenia usług na użytek innych osób lub na własny użytek.

Chociaż usługi są wymienione w definicji MOP, zakres rozporządzenia ogranicza się do produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej. W związku z tym usługi i praca w gospodarstwie domowym, nawet jeśli są wykonywane z wykorzystaniem pracy przymusowej, nie są objęte rozporządzeniem.

Niektóre rodzaje pracy są wyłączone z definicji pracy przymusowej na mocy konwencji MOP ([33]), a zatem również z zakresu rozporządzenia:

— obowiązkowa służba wojskowa o charakterze czysto wojskowym,

— normalne obowiązki obywatelskie,

— praca w wyniku wyroku skazującego wydanego przez sąd, pod nadzorem organu publicznego,

— praca w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak wojna lub klęski żywiołowe,

— drobne prace na cele społeczne wykonywane w bezpośrednim interesie społeczności i z uwzględnieniem konsultacji ze społecznościami.

Takie rodzaje pracy mogą jednak w pewnych okolicznościach wchodzić w zakres definicji pracy przymusowej (sekcja 3.3.2).

3.2.2 *Brak dobrowolnej zgody (wymuszenie)*

Termin „dobrowolna” odnosi się do dobrowolnej i świadomej zgody pracownika na podjęcie pracy oraz do możliwości zrezygnowania z niej w dowolnym momencie. Brak dobrowolnej zgody występuje, gdy pracodawca lub podmiot prowadzący rekrutację składa fałszywe obietnice lub gdy pracownik jest poddawany rekrutacji przymusowej, która prowadzi na przykład do niewolnictwa lub pracy niewolniczej, lub gdy pracownik jest zmuszony do wykonywania bez jego zgody pracy o innym charakterze niż praca określona podczas rekrutacji. Inne przykłady okoliczności, które mogą prowadzić do pracy wymuszonej, obejmują nadużywanie wymogów dotyczących pracy w godzinach nadliczbowych lub pracy na wezwanie, pracę w niebezpiecznych warunkach bez odszkodowania lub sprzętu ochronnego, pracę za bardzo niskie wynagrodzenie lub bez wynagrodzenia w poniżających warunkach życia związanych z pracą oraz pracę bez swobody zakończenia zatrudnienia.

3.2.3 *Przymus*

Przymus odnosi się do środków stosowanych w celu narzucenia komuś pracy wbrew jego woli, w tym za pomocą przemocy, ograniczeń w przemieszczaniu się, przymusowego „odpracowywania długu”, wstrzymywania wynagrodzeń lub zatrzymywania dokumentów tożsamości oraz wykorzystania trudnego położenia osób pracujących. Przymus może również przybrać formę zastraszania i gróźb, takich jak groźby zwolnienia lub deportacji, lub nadużycia władzy, takiego jak odmowa praw lub przywilejów lub wykorzystanie trudnego położenia pracowników, np. ze względu na odległą lokalizację ich pracy lub ich status obywateli państw trzecich. Pracownicy mogą być również zmuszani pośrednio za pomocą gróźb lub innych form przymusu skierowanych przeciwko członkom ich rodzin, współpracownikom lub bliskim współpracownikom.

([32]) MOP, (2007), Ogólne badanie dotyczące pracy przymusowej.
([33]) Art. 2 ust. 2 konwencji MOP nr 29.

3.3 **Rodzaje pracy przymusowej**

Pracę przymusową można podzielić na dwie szerokie kategorie w zależności od narzucającego ją podmiotu: pracę przymusową narzucaną przez podmioty prywatne i pracę przymusową narzucaną przez państwo. Praca przymusowa obejmuje również przymusową pracę dzieci, co zasługuje na odrębne rozważania.

3.3.1 *Praca przymusowa narzucana przez podmioty prywatne*

Praca przymusowa narzucana przez podmioty prywatne odnosi się do pracy przymusowej narzucanej przez osoby prywatne, grupy lub przedsiębiorstwa. Dotyczy ona praktycznie wszystkich części gospodarki, przy czym większość przypadków występuje w czterech szeroko zakrojonych sektorach, takich jak: przemysł, usługi, rolnictwo i praca w gospodarstwie domowym ([34]). Za większość pracy przymusowej na całym świecie odpowiadają podmioty prywatne ([35]).

3.3.2 *Praca przymusowa narzucana przez państwo*

Ten rodzaj pracy przymusowej odnosi się do pracy przymusowej narzucanej przez organy państwowe, osoby działające na zlecenie władz państwowych lub podmioty sprawujące władzę podobną do władzy państwowej. Ta forma pracy przymusowej wynika z krajowych przepisów, polityk lub praktyk i często występuje w szerszym kontekście społecznym charakteryzującym się aparatem przymusu państwowego i ogólnym brakiem swobód obywatelskich.

Konwencja MOP nr 105 uzupełnia konwencję nr 29 poprzez odniesienie do pewnych sytuacji, w których państwa są wyraźnie pozbawione możliwości korzystania z pracy przymusowej lub obowiązkowej:

— jako środka przymusu politycznego lub edukacji politycznej lub jako kary za wyrażanie poglądów politycznych lub poglądów ideologicznie sprzecznych z ustalonym systemem politycznym, społecznym lub gospodarczym,

— jako metody mobilizacji i wykorzystania siły roboczej do celów rozwoju gospodarczego,

— jako środka dyscypliny pracy,

— jako kary za udział w strajkach,

— jako środka dyskryminacji rasowej, społecznej, narodowej albo religijnej.

W żadnym wypadku nie można uznać tych form pracy przymusowej lub obowiązkowej za zgodne z międzynarodowymi normami pracy.

3.3.3 *Przymusowa praca dzieci*

Przymusowa praca dzieci jest szczególnym rodzajem pracy przymusowej o szczególnych cechach ze względu na bardziej złożone relacje. Do celów tego rozporządzenia definiuje się ją jako pracę wykonywaną przez dziecko (każdą osobę poniżej 18 roku życia) w określonym okresie referencyjnym, która to praca należy do jednej z następujących kategorii ([36]):

— praca wykonywana na rzecz osoby trzeciej, w przypadku gdy dziecko lub rodzice poddawani są przymusowi,

— praca wykonywana z rodzicami dziecka lub na ich rzecz, w przypadku gdy dziecko lub rodzice poddawani są przymusowi,

— praca wykonywana z rodzicami dziecka lub na ich rzecz, w przypadku gdy rodzice sami znajdują się w sytuacji pracy przymusowej,

— praca wykonywana w najgorszych formach pracy dzieci, o których mowa w konwencji MOP nr 182, jako wszelkie formy niewolnictwa lub praktyki podobne do niewolnictwa ([37]).

([34]) MOP (2024), Zyski a ubóstwo: ekonomia pracy przymusowej.
([35]) ILO, Walk Free, and IMO, (2022), Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage.MOP, Walk Free, i IMO (2022), Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage [Globalne szacunki dotyczące współczesnego niewolnictwa: praca przymusowa i przymusowe małżeństwa].
([36]) MOP, „Hard to see, harder to count", s. 3.
([37]) Inne najgorsze formy pracy dzieci zdefiniowane w konwencji MOP nr 182, takie jak prostytucja i nielegalna działalność w zakresie produkcji narkotyków i handlu nimi, nie są objęte zakresem niniejszego rozporządzenia, o ile nie są związane z wytwarzaniem produktów.

3.4 **Wskaźniki ryzyka służące do identyfikacji pracy przymusowej**

Wspólne okoliczności lub wskaźniki dotyczące pracy przymusowej obejmują: a) przymusową rekrutację; b) oszustwa; c) wykorzystanie długu; d) niebezpieczne lub poniżające warunki pracy; e) uciążliwe godziny pracy lub harmonogram pracy; f) poniżające warunki życia związane z pracą; g) dodatkowe obowiązki stanowiące nadużycie; h) przemoc fizyczną lub seksualną; i) nadużywanie izolacji; j) ograniczenia w przemieszczaniu się pracowników; k) zatrzymanie środków pieniężnych, aktywów lub dokumentów tożsamości; l) wstrzymanie wypłaty wynagrodzeń; m) groźby lub zastraszanie; oraz n) wykorzystanie trudnego położenia.

Wspólne wskaźniki strukturalne, które są istotne dla pracy przymusowej narzucanej przez państwo, obejmują: a) pozbawienie wolności i zatrzymanie; b) manipulowanie warunkami pozbawienia wolności; c) karę pieniężną nałożoną przez państwo; d) wycofanie lub odmowę usług państwowych, statusu prawnego i uprawnień socjalnych; e) wywłaszczenie lub konfiskatę mienia, gruntów, mieszkań lub środków produkcji; f) sankcje w zakresie zatrudnienia nałożone przez państwo lub przedsiębiorstwa państwowe; g) prawny zakaz rozwiązywania stosunku pracy; h) nadzór i monitorowanie społeczne; i) przymus psychologiczny i presję ideologiczną ze strony państwa; oraz j) kary zbiorowe i sankcje wobec osób trzecich.

Definicje i szczegółowe wyjaśnienia wskaźników, a także formy pracy wymuszonej i przymusu można znaleźć w wytycznych MOP dotyczących wskaźników pracy przymusowej ([38]).

4. **POSTĘPOWANIE DOCHODZENIOWE**

4.1 **Badanie ewentualnych naruszeń zakazu pracy przymusowej**

Podmioty gospodarcze muszą powstrzymać się od wprowadzania produktów na rynek UE lub od przywozu i wywozu produktów, jeżeli do ich produkcji wykorzystano pracę przymusową. Obowiązek ten istnieje niezależnie od tego, czy wszczęto dochodzenie. Aby stać na straży zakazu, właściwe organy mogą wszcząć dochodzenie, w wyniku którego podjęta zostanie formalna decyzja o zakazie wprowadzania produktu na rynek UE.

Wszelkie decyzje o zakazie wprowadzania produktu do obrotu należy podejmować dopiero po przeprowadzeniu przez wiodący właściwy organ szczegółowego dochodzenia ([39]). Takim organem jest albo (i) Komisja, gdy podejrzewana praca przymusowa ma miejsce poza UE, albo (ii) właściwy organ państwa członkowskiego, gdy podejrzewana praca przymusowa ma miejsce na jego terytorium ([40]).

W trakcie całego postępowania dochodzeniowego i przy podejmowaniu decyzji wiodące właściwe organy muszą przestrzegać prawa UE, w tym zasady proporcjonalności: wszystkie środki i działania muszą być odpowiednie i konieczne do osiągnięcia zamierzonego celu i nie mogą nakładać na podmioty gospodarcze nadmiernych obciążeń.

4.2 **Zakres postępowania dochodzeniowego**

Celem dochodzeń prowadzonych na podstawie rozporządzenia jest (i) ustalenie, czy dopuszczono się naruszenia art. 3 (mianowicie zakazu pracy przymusowej), oraz (ii) określenie, jakie środki należy nałożyć ([41]).

Aby stwierdzić naruszenie zakazu pracy przymusowej, wiodący właściwy organ musi jednocześnie zbadać (i) czy do wytworzenia produktów objętych oceną wykorzystano pracę przymusową zgodnie z definicjami MOP i wskaźnikami pracy przymusowej oraz (ii) czy podmioty gospodarcze udostępniły te produkty na rynku UE lub wywiozły je z UE.

Postępowanie dochodzeniowe koncentruje się na produktach, co do których istnieje domniemanie, że zostały wytworzone z wykorzystaniem pracy przymusowej, oraz na wykorzystaniu pracy przymusowej do ich wydobycia, pozyskiwania, produkcji lub wytwarzania, a nie na całej działalności podmiotu gospodarczego.

Dochodzenia mogą dotyczyć części, komponentów lub całych produktów, produktów pośrednich lub końcowych, serii lub kategorii produktów tego samego rodzaju lub produktów pochodzących z konkretnej fabryki lub konkretnego zakładu ([42]). W niektórych kontekstach, w których dowody wskazują na systemowe lub powszechne stosowanie pracy przymusowej, w tym w przypadkach podejrzenia pracy przymusowej narzucanej przez państwo, zakres dochodzenia można rozszerzyć o dodatkowe produkty lub kategorie produktów pochodzących od danych dostawców lub z danych obszarów geograficznych.

([38]) MOP (2025), wskaźniki MOP dotyczące pracy przymusowej. Zob. również MOP (2024) „Hard to see, harder to count".
([39]) Art. 2 ust. 17 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([40]) Art. 15 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([41]) Art. 20 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([42]) Art. 2 ust. 6 i 7 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

Rys. 1

Przegląd postępowania dochodzeniowego oraz przyjmowania i wykonywania decyzji

4.3 Oparte na analizie ryzyka podejście do ustalania priorytetów i ukierunkowywania dochodzeń

W rozporządzeniu określono podejście oparte na analizie ryzyka ([43]) dla wiodących właściwych organów do identyfikacji produktów (sekcja 4.3.1) i podmiotów gospodarczych (sekcja 4.3.2), które powinny być przedmiotem dochodzeń, oraz do priorytetowego traktowania spraw na początkowych i wstępnych etapach procesu dochodzeniowego. To ustalanie priorytetów zapewnia skuteczne wykorzystanie ograniczonych zasobów w zakresie egzekwowania prawa przez skupienie wysiłków na przypadkach, w których ryzyko i potencjalne skutki naruszeń zakazu pracy przymusowej są największe i w których interwencja może być najskuteczniejsza.

4.3.1 *Kryteria identyfikacji produktów i ustalanie priorytetów w zakresie spraw, w których należy przeprowadzić dochodzenie*

Istnieją trzy kryteria ([44]), które należy ocenić łącznie, aby określić ogólne ryzyko naruszenia zakazu pracy przymusowej w odniesieniu do danej grupy produktów, a tym samym ustalić priorytety w odniesieniu do spraw.

– **Skala i powaga podejrzenia pracy przymusowej, w tym pracy przymusowej narzucanej przez państwo**

Im większa skala i powaga podejrzenia pracy przymusowej, tym wyższy poziom ryzyka i tym wyższy priorytet rozpatrzenia danej sprawy. Wiodące właściwe organy muszą wziąć pod uwagę skalę i powagę w odniesieniu do produktu oraz, w stosownych przypadkach, w powiązaniu z regionem/krajem, w którym produkt ten jest wytwarzany.

Praktyki pracy przymusowej można uznać za stosowane na większą skalę, jeżeli dotyczą większej liczby osób, zarówno pod względem całkowitej liczby, jak i powszechności występowania.

Chociaż wszystkie przypadki pracy przymusowej można uznać za poważne, niektóre sytuacje można uznać za szczególnie poważne na podstawie takich elementów, jak: a) liczba występujących wskaźników pracy przymusowej, b) trudności w zaradzeniu sytuacji lub brak możliwości zaradzenia jej, c) długi czas trwania lub powtarzający się charakter praktyk pracy przymusowej lub d) systemowy charakter domniemanej pracy przymusowej, taki jak udział samego państwa lub jego współdziałanie w narzucaniu pracy przymusowej.

([43]) Art. 14 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej. Terminu „podejście oparte na analizie ryzyka", który ukierunkowuje priorytetowe traktowanie przypadków pracy przymusowej przez wiodące właściwe organy, nie należy tutaj mylić z terminem „podejście oparte na analizie ryzyka" zawartym w dyrektywie 2024/1760 w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDDD), który odnosi się do priorytetowego traktowania przez przedsiębiorstwa obszarów, na których powinny skoncentrować swoje działania w zakresie należytej staranności.

([44]) Art. 14 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

Praca przymusowa narzucana przez państwo może odbywać się na dużą skalę i stanowić poważne zjawisko, ponieważ zazwyczaj dotyczy dużej liczby osób i wiąże się ze strukturalnymi lub systemowymi praktykami pracy przymusowej narzucanymi w ramach wykonywania władzy publicznej.

– **Ilość lub wolumen produktów wprowadzanych do obrotu lub udostępnianych na rynku UE**

Im większa ilość lub im większy wolumen odnośnych produktów wprowadzanych do obrotu lub udostępnianych na rynku UE, lub wywożonych z rynku UE, tym wyższy priorytet należy nadać danej sprawie, ponieważ więcej unijnych przedsiębiorstw i konsumentów jest narażonych na produkty, w przypadku których istnieje ryzyko, że do ich wytworzenia wykorzystano pracę przymusową.

W zależności od dostępności danych przy ocenie ilości lub wolumenu odnośnych produktów należy wziąć pod uwagę następujące aspekty: (i) ilość lub wolumeny fizyczne; oraz (ii) wartość pieniężną lub wielkości sprzedaży.

– **Udział części produktu w produkcie końcowym, co do której istnieje podejrzenie, że została wyprodukowana z wykorzystaniem pracy przymusowej**

Im większy jest udział części lub komponentu, co do których istnieje podejrzenie, że zostały wyprodukowane z wykorzystaniem pracy przymusowej, w produkcie końcowym i jego łańcuchu dostaw, tym wyższego priorytetu rozpatrzenia może wymagać dana sprawa. Udział należy rozumieć jako fizyczne, funkcjonalne lub ekonomiczne znaczenie odpowiedniej części lub komponentu w odniesieniu do produktu końcowego.

4.3.2 *Identyfikacja podmiotów gospodarczych na potrzeby etapów dochodzenia*

Prowadząc dochodzenia w sprawie domniemanych naruszeń zakazu pracy przymusowej, wiodący właściwy organ musi zdecydować nie tylko, które produkty należy traktować priorytetowo, lecz również na których podmiotach gospodarczych należy się skoncentrować ([45]). Należy przy tym wziąć pod uwagę następujące elementy:

– **Bliskość w stosunku do domniemanej pracy przymusowej i wpływ**

Właściwe organy muszą wziąć pod uwagę, które podmioty gospodarcze znajdują się najbliżej etapów łańcucha wartości, na których podejrzewa się pracę przymusową. Takimi podmiotami gospodarczymi są zazwyczaj dostawcy wyższego szczebla, producenci, wytwórcy lub przetwórcy lub dostawcy pośredni, którzy sprawują kontrolę umowną lub operacyjną nad danym etapem produkcji. W przypadkach pracy przymusowej, do której dochodzi poza UE, takie podmioty gospodarcze mogą jednak nie mieć wyraźnego powiązania z rynkiem UE, w związku z czym kluczowymi podmiotami gospodarczymi, na których skoncentrują się właściwe organy, prawdopodobnie będą importerzy. Rozporządzenie obejmuje również podmioty na dalszym etapie łańcucha dostaw, w tym dystrybutorów działających w UE.

Oprócz bliskości właściwe organy muszą również wziąć pod uwagę, które podmioty gospodarcze mają największy wpływ na zapobieganie pracy przymusowej, ograniczenie jej stosowania i jej wyeliminowanie. Obejmuje to w szczególności uwzględnienie zdolności tych podmiotów do dokonywania zmian w działaniach lub praktykach innego podmiotu, które to działania bądź praktyki przyczyniają się do ryzyka pracy przymusowej ([46]).

– **Wielkość i zasoby gospodarcze podmiotów gospodarczych**

Właściwe organy muszą również wziąć pod uwagę wielkość i zasoby gospodarcze podmiotów gospodarczych, na których zamierzają się skoncentrować, a także muszą uwzględnić ryzyko obchodzenia przepisów poprzez zlecanie zadań mniejszym przedsiębiorstwom zewnętrznym. Większe przedsiębiorstwa zazwyczaj dysponują większą wiedzą fachową i zasobami na potrzeby zapewnienia zgodności z przepisami niż małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP).

– **Złożoność łańcucha dostaw**

Chociaż nie jest to element pozwalający określić, na których podmiotach gospodarczych należy się skoncentrować, właściwe organy powinny pamiętać, że większa złożoność łańcucha dostaw zasadniczo zmniejsza przejrzystość, rozliczalność i identyfikowalność ryzyka pracy przymusowej. Złożone łańcuchy dostaw obejmują produkty przechodzące przez wiele etapów produkcji, przekształcania, przetwarzania lub tranzytu i przeładunku, często w wielu jurysdykcjach i regionach oraz z udziałem wielu uczestników w wielopoziomowych, transgranicznych sieciach dostaw. Ponieważ praca przymusowa może występować w wielu miejscach w takich łańcuchach dostaw lub sieciach, jej wykrycie może wymagać od właściwych organów dokonania szerszej analizy.

([45]) Art. 14 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([46]) Zob. definicja „wpływu" w sekcji 4.3.2.

4.4 **Ocena informacji**

4.4.1 *Gromadzenie i ocena dostępnych informacji*

Pierwszym krokiem w postępowaniu dochodzeniowym jest zebranie i ocena przez wiodący właściwy organ wszystkich istotnych, rzeczywistych i możliwych do zweryfikowania informacji w celu ustalenia, czy istnieje prawdopodobieństwo naruszenia zakazu pracy przymusowej ([47]). W tym celu wiodący właściwy organ musi również stosować kryteria podejścia opartego na analizie ryzyka (sekcja 4.3).

4.4.2 *Istotne źródła informacji*

Istnieje wiele źródeł i rodzajów informacji, które wiodące właściwe organy mogą wziąć pod uwagę, w tym:

— informacje przekazywane za pośrednictwem pojedynczego punktu przekazywania informacji (sekcja 7 dotycząca przekazywania informacji),

— informacje zawarte w bazie danych dotyczących ryzyka pracy przymusowej ([48]), które wskażą ryzyko związane z produktami i obszarami geograficznymi,

— wskaźniki ryzyka pracy przymusowej ([49]), w tym sposób ich identyfikacji (sekcja 3.4),

— system informacyjny i komunikacyjny do celów nadzoru rynku (ICSMS) – moduł dotyczący pracy przymusowej ([50]), który będzie obejmował na przykład wcześniejsze decyzje stwierdzające naruszenie zakazu oraz informacje wymieniane między Komisją a właściwymi organami państw członkowskich w ramach wcześniejszych dochodzeń,

— informacje od innych organów, np. krajowych inspektoratów pracy, organów ds. zdrowia i bezpieczeństwa, organów budżetowych i podatkowych, organów sądowych i organów odpowiedzialnych za prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw związanych z handlem ludźmi,

— informacje od zainteresowanych stron, np. organizacji społeczeństwa obywatelskiego, społeczności lokalnych, działaczy na rzecz praw pracowniczych, związków zawodowych i przedstawicieli pracowników, indywidualnych pracowników i domniemanych poszkodowanych,

— informacje gromadzone przez Komisję i właściwe organy z własnej inicjatywy, w tym na podstawie analiz i badań, dochodzeń prowadzonych na podstawie innych ram prawnych UE, analizy danych zastanych, narzędzi identyfikowalności łańcucha dostaw i innych odpowiednich narzędzi.

4.5 **Wstępny etap dochodzeń**

Jeżeli wstępna ocena wiodącego właściwego organu wskazuje na prawdopodobieństwo naruszenia zakazu pracy przymusowej, organ ten może wszcząć wstępny etap dochodzenia, kierując się kryteriami podejścia opartego na analizie ryzyka wyjaśnionymi w sekcji 4.3.

Celem wstępnego etapu jest zebranie większej ilości informacji od podmiotów gospodarczych i innych podmiotów, aby wiodące właściwe organy mogły ustalić, czy istnieje „uzasadniona obawa", że naruszono zakaz pracy przymusowej.

4.5.1 *Żądanie informacji od podmiotów gospodarczych*

4.5.1.1 Sytuacja, w której składa się wniosek o udzielenie informacji

Na wstępnym etapie wiodący właściwy organ może zwrócić się do podmiotów gospodarczych objętych oceną o informacje na temat działań mających na celu zapobieganie ryzyku pracy przymusowej w ich działalności, ograniczanie go i jego wyeliminowanie. Zwracając się o informacje, wiodący właściwy organ musi wziąć pod uwagę (i) wielkość i zasoby podmiotu gospodarczego oraz informacje, do których racjonalnie ma on dostęp, oraz (ii) informacje, które podmioty gospodarcze mogły wcześniej przekazać organom i których w związku z tym nie należy ponownie żądać (zasada jednorazowości). Informacje, które podmioty gospodarcze muszą przekazać na żądanie, znajdują się w sekcji 4.7. Etap ten daje podmiotom gospodarczym możliwość przekazania, w stosownych przypadkach, istotnych informacji i uwag na temat (i) sposobu przeciwdziałania ryzyku pracy przymusowej w ich łańcuchach dostaw w odniesieniu do produktów objętych oceną lub (ii) powodów, dla których obawy wiodącego właściwego organu nie są istotne dla ich produktów. Wiodący właściwy organ powinien ocenić te informacje i uwagi w sposób staranny i obiektywny.

([47]) Art. 14 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([48]) Art. 8 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([49]) Art. 11 lit. e) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([50]) Art. 7 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

Wiodące właściwe organy muszą również pamiętać, że chociaż należyta staranność w łańcuchu dostaw jest użytecznym podejściem dla podmiotów gospodarczych do wykazania, że produktów objętych oceną nie wytworzono z wykorzystaniem pracy przymusowej ([51]), rozporządzenie nie nakłada żadnych obowiązków w zakresie należytej staranności, oraz że skuteczne mogą być również inne podejścia, takie jak identyfikowalność produktów, odpowiedzialne praktyki zakupowe, systemy certyfikacji i monitorowanie prowadzone przez pracowników.

Dokumentację wynikającą z działań podmiotu gospodarczego w zakresie należytej staranności lub ze stosowania innych podejść można przekazać wiodącemu właściwemu organowi na różnych etapach dochodzenia.

Bez uszczerbku dla art. 16 rozporządzenia, w przypadku gdy Komisja działa jako wiodący właściwy organ ([52]), może ona bezpośrednio zwrócić się o informacje do podmiotu gospodarczego bez zwracania się o pomoc do właściwego organu krajowego państwa członkowskiego, w którym podmiot gospodarczy ma siedzibę.

4.5.1.2 Sytuacja, w której nie składa się wniosku o udzielenie informacji

Chociaż wiodący właściwy organ co do zasady musi wysłać wniosek o udzielenie informacji do podmiotów gospodarczych, nie zrobi tego, jeżeli uzna, że taki wniosek mógłby zagrozić wynikowi oceny organu ([53]). Może to mieć miejsce w szczególności w następujących sytuacjach:

— gdy istnieje wysokie ryzyko zaginięcia dowodów w przypadku skontaktowania się z podmiotem gospodarczym,

— gdy może to zagrozić równoległemu postępowaniu przygotowawczemu,

— gdy potencjalne ofiary pracy przymusowej lub składający petycję mogą być narażeni na działania odwetowe.

Dokonując tego wyboru, wiodący właściwy organ musi wyważyć skuteczność procedury, prawo podmiotu gospodarczego do bycia wysłuchanym, potrzebę zapewnienia ochrony świadków i potencjalnych ofiar pracy przymusowej oraz specyfikę sprawy. Jeżeli nie skontaktowano się z podmiotem gospodarczym, a następnie wszczęto dochodzenie, podmiotowi gospodarczemu należy umożliwić przedstawienie informacji na etapie dochodzenia, aby zapewnić poszanowanie jego prawa do obrony ([54]).

4.5.1.3 Brak współpracy ze strony podmiotów gospodarczych lub organów publicznych

Jeżeli nie skontaktowano się z podmiotem gospodarczym, ponieważ wniosek o udzielenie informacji mógłby zagrozić ocenie, lub jeżeli podmiot gospodarczy (lub organ publiczny) nie współpracuje (sekcja 4.5.1.3), oznacza to, że wiodący właściwy organ nie będzie w stanie uwzględnić ich uwag. W takich przypadkach wiodący właściwy organ musi ustalić, czy istnieją uzasadnione obawy na podstawie wszelkich innych dostępnych istotnych faktów ([55]).

Obejmuje to wszystkie inne dowody zgromadzone podczas wstępnej oceny organu i na wstępnym etapie dochodzeń, w tym analizę danych zastanych i dowody pochodzące od innych zainteresowanych stron. Brak współpracy stanowi co do zasady odpowiedni dowód (sekcja 4.8.1.1).

4.5.2 *Żądanie informacji od „innych dostawców produktów" i innych zainteresowanych stron oraz dalsze ustalenia stanu faktycznego*

W stosownych przypadkach wiodący właściwy organ może również zwrócić się o informacje do „innych dostawców produktów" ([56]). Termin ten obejmuje producentów produktów znajdujących się wyżej w łańcuchu dostaw, którzy mogli być zaangażowani w domniemaną pracę przymusową lub mogą posiadać informacje na temat dostawców lub producentów rzekomo zaangażowanych w pracę przymusową, ale którzy nie mają bezpośredniego związku z rynkiem UE.

([51]) Zob. sekcja 6 niniejszych wytycznych.
([52]) Art. 15 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([53]) Art. 17 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([54]) Art. 41 i 48 Karty praw podstawowych UE.
([55]) Art. 17 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([56]) Art. 17 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

Wiodący właściwy organ może również zwrócić się o informacje do innych odpowiednich zainteresowanych stron ([57]), takich jak składający petycję, poszkodowani pracownicy, związki zawodowe, przedsiębiorstwa zaangażowane w logistykę produktów objętych oceną, inne organy publiczne (np. organy ścigania przestępstw w zakresie zwalczania handlu ludźmi) oraz społeczności reprezentujące poszkodowane grupy ofiar.

Wiodący właściwy organ musi stosować odpowiednie zabezpieczenia w celu ochrony poufności i bezpieczeństwa zainteresowanych stron, z którymi się kontaktuje, w tym tożsamości poszkodowanych pracowników i potencjalnych ofiar pracy przymusowej. W miarę możliwości wiodący właściwy organ powinien kierować potencjalne ofiary do odpowiednich organów krajowych (np. krajowych mechanizmów ukierunkowanej pomocy ustanowionych na mocy przepisów dotyczących zwalczania handlu ludźmi (sekcja 4.10.1)).

4.5.3 *Ocena i zakończenie wstępnego etapu dochodzenia*

4.5.3.1 Wnioski dotyczące uzasadnionych obaw

Na podstawie wszystkich zebranych informacji wiodący właściwy organ musi ustalić, czy istnieje „uzasadniona obawa", że podmioty gospodarcze objęte oceną naruszyły zakaz pracy przymusowej, a zatem czy należy wszcząć dochodzenie ([58]).

Na wyciągnięcie wniosku wiodący właściwy organ ma 30 dni roboczych, licząc od daty otrzymania informacji od podmiotów gospodarczych objętych oceną ([59]). Jeżeli skontaktowano się z kilkoma podmiotami gospodarczymi, ten 30-dniowy termin rozpocznie bieg od dnia następującego po dniu otrzymania odpowiedzi od wszystkich podmiotów gospodarczych, z którymi się skontaktowano.

„Uzasadniona obawa" oznacza uzasadnioną przesłankę, opartą na obiektywnych, rzeczywistych i możliwych do sprawdzenia informacjach, pozwalającą na to, aby Komisja i właściwe organy podejrzewały, że produkt został prawdopodobnie wytworzony z wykorzystaniem pracy przymusowej ([60]). Obiektywne i możliwe do sprawdzenia informacje to informacje poparte dowodami i oparte na wiarygodnych źródłach. Odpowiednie rodzaje dowodów przedstawiono w sekcji4.8.1.1.

Aby zadbać o ochronę poufności ewentualnego postępowania karnego, w przypadku stwierdzenia uzasadnionej obawy wiodący właściwy organ państwa członkowskiego, który chce wszcząć formalne postępowanie wyjaśniające, powinien najpierw skontaktować się z organami odpowiedzialnymi za prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw związanych z handlem ludźmi (sekcja 4.10.2), aby skoordynować harmonogram i ocenić ewentualny wpływ takiego postępowania na toczące się postępowanie karne. Dochodzenia i decyzje podejmowane na podstawie rozporządzenia nie są uzależnione od przeprowadzenia postępowania przygotowawczego.

4.5.3.2 Wniosek dotyczący braku uzasadnionych obaw i możliwość ustosunkowania się przez podmioty gospodarcze do tych obaw

Jeżeli w świetle wszystkich zebranych informacji obawy wiodącego właściwego organu nie stanowią uzasadnionej obawy, że naruszono zakaz pracy przymusowej, lub jeżeli przyczyny takiej obawy zostały wyeliminowane, organ ten nie może wszcząć dochodzenia i musi odpowiednio poinformować o tym podmiot gospodarczy ([61]). W przypadku gdy w terminie 30 dni podmiot gospodarczy wykaże, że podejmuje odpowiednie działania w celu zaradzenia sytuacji związanej z pracą przymusową, wiodący właściwy organ może podjąć decyzję o przyznaniu odnośnym podmiotom gospodarczym rozsądnego terminu na zakończenie takich działań i położenie kresu pracy przymusowej, biorąc pod uwagę między innymi złożoność procesu, wykonalność wyeliminowania pracy przymusowej, liczbę zaangażowanych zainteresowanych stron oraz wielkość i zasoby zainteresowanych podmiotów gospodarczych ([62]).

Po upływie tego rozsądnego terminu wiodący właściwy organ musi stwierdzić, czy działania pozwoliły osiągnąć zamierzony cel, a zatem czy rzeczywiście ma uzasadnione obawy.

W niektórych przypadkach zaradzenie ryzyku pracy przymusowej w krótkim czasie może nie być realistyczne. Dotyczy to w szczególności większości przypadków pracy przymusowej narzucanej przez państwo, ponieważ podmiot gospodarczy ma ograniczony wpływ na wyeliminowanie polityki państwa, która leży u podstaw tego rodzaju pracy przymusowej. W takich przypadkach odpowiedzialne wycofanie się z relacji może być jedynym dostępnym sposobem rozwiązania problemu wykorzystywania pracy przymusowej w procesie produkcji (sekcja 6.4.3).

([57]) Art. 17 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([58]) Art. 17 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([59]) Art. 17 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([60]) Art. 2 ust. 16 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([61]) Art. 17 ust. 5 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([62]) Motyw 44 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.6 **Dochodzenie**

Jeżeli wiodący właściwy organ uzna, że istnieje „uzasadniona obawa", że podmioty gospodarcze objęte oceną naruszyły zakaz pracy przymusowej, musi wszcząć dochodzenie ([63]).

Wiodący właściwy organ musi przekazać podmiotom gospodarczym objętym dochodzeniem odpowiednie informacje na temat procesu dochodzeniowego i możliwych konsekwencji dochodzenia (sekcja 4.6.1). Na tym etapie wiodący właściwy organ jest uprawniony do gromadzenia dalszych informacji istotnych dla jego oceny, w tym, w wyjątkowych sytuacjach, w drodze inspekcji w terenie (sekcja 4.6.34.6.4).

Dochodzenia prowadzone na podstawie rozporządzenia pozostają bez uszczerbku dla ewentualnych postępowań karnych na mocy unijnych lub krajowych przepisów dotyczących zwalczania handlu ludźmi.

4.6.1 *Prawo podmiotu gospodarczego do informacji i bycia wysłuchanym*

Po podjęciu decyzji o wszczęciu dochodzenia wiodący właściwy organ ma 3 dni robocze na przekazanie podmiotowi gospodarczemu poniższych informacji.

— Wszczęcie dochodzenia i jego możliwe konsekwencje ([64]), w tym konsekwencje wynikające z braku współpracy oraz ewentualne zakazy i nakazy usunięcia.

— Produkty lub części produktów będące przedmiotem dochodzenia oraz inne istotne informacje, takie jak zakłady produkcyjne, których ono dotyczy. W przypadku dodania dodatkowych produktów na późniejszym etapie dochodzenia podmiot gospodarczy powinien zostać należycie poinformowany i powinien mieć wystarczająco dużo czasu na ustosunkowanie się do zarzutów dotyczących tych dodatkowych produktów.

— Powody wszczęcia dochodzenia, chyba że przekazanie tych informacji mogłoby zagrozić wynikowi dochodzenia, np. stwarzać ryzyko zaginięcia dowodów lub ryzyko dla potencjalnych ofiar. Przy podawaniu powodów należy chronić poufność i bezpieczeństwo zainteresowanych stron.

— Prawo podmiotu gospodarczego do przedstawienia uwag w wyznaczonym terminie, w tym wszelkich istotnych informacji nieprzekazanych na wstępnym etapie lub informacji na temat nowszych działań mających na celu rozwiązanie problemu pracy przymusowej w odniesieniu do produktów objętych dochodzeniem. Prawo podmiotu gospodarczego do bycia wysłuchanym jest kluczowym aspektem dochodzenia ([65]).

4.6.2 *Żądanie informacji od podmiotów gospodarczych*

Podobnie jak na wstępnym etapie, wiodący właściwy organ może zwrócić się o informacje do podmiotów gospodarczych objętych dochodzeniem w trakcie formalnego postępowania wyjaśniającego (zob. sekcje 4.5.1 i 4.7). Orientacyjny wykaz takich informacji można znaleźć w sekcji 4.7.

Wiodący właściwy organ musi wyznaczyć termin na przekazanie wymaganych informacji wynoszący co najmniej 30 dni roboczych i nie więcej niż 60 dni roboczych. Podmioty gospodarcze mogą wystąpić z wnioskiem o przedłużenie tego terminu, jeżeli przedstawią ważny powód takiego przedłużenia. Wiodący właściwy organ musi należycie ocenić taki wniosek o przedłużenie terminu, z uwzględnieniem okoliczności sprawy, w tym wielkości i zasobów gospodarczych danego podmiotu gospodarczego, na przykład tego, czy podmiotem gospodarczym jest MŚP ([66]).

4.6.3 *Kontaktowanie się z innymi odpowiednimi zainteresowanymi stronami i inspekcje w terenie*

Podobnie jak na wstępnym etapie, w trakcie dochodzenia wiodący właściwy organ również może gromadzić informacje od innych odpowiednich zainteresowanych stron ([67]).

Wiodący właściwy organ może przeprowadzać inspekcje w terenie ([68]) w celu potwierdzenia lub obalenia już zebranych dowodów oraz w celu zebrania dodatkowych dowodów. Dowody takie mogą mieć charakter zarówno obciążający, jak i uniewinniający.

([63]) Art. 18 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([64]) Art. 18 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([65]) Art. 16 ust. 2 oraz motyw 68 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([66]) Art. 18 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([67]) Art. 18 ust. 5 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([68]) Art. 19 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.6.3.1 Inspekcje przeprowadzane przez właściwe organy w UE

Wiodące właściwe organy państw członkowskich mogą, na wstępnym etapie lub w trakcie formalnego postępowania wyjaśniającego, przeprowadzać inspekcje na swoim terytorium, jeżeli uznają je za konieczne i proporcjonalne, zgodnie z prawem UE i swoimi przepisami krajowymi. Wiodące właściwe organy mogą również zwrócić się o współpracę do innych organów krajowych, takich jak organy ds. pracy, organy socjalne, organy ds. zdrowia lub organy podatkowe. W zależności od krajowych ram prawnych i odpowiednich zgód organów sądowych może to obejmować możliwość przeprowadzania niezapowiedzianych kontroli lokali przedsiębiorstwa oraz kopiowania lub zajmowania dokumentów.

Wiodące właściwe organy muszą współpracować z innymi organami tego samego państwa członkowskiego, które prowadzą dochodzenia w podobnych sprawach (np. inspektoraty pracy, organy ścigania w kontekście stosowania europejskich lub krajowych przepisów dotyczących zwalczania handlu ludźmi). Ma to miejsce w szczególności w sytuacji, gdy inne organy mogły przeprowadzić w tym kontekście niezapowiedziane kontrole w lokalach podmiotów gospodarczych.

4.6.3.2 Inspekcje przeprowadzane przez Komisję poza UE

Jako wiodący właściwy organ w sprawach dotyczących pracy przymusowej poza UE Komisja może, w wyjątkowych okolicznościach, przeprowadzać wszelkie niezbędne kontrole i inspekcje za zgodą zainteresowanych podmiotów gospodarczych i rządów państw spoza UE ([69]). Odmowa udzielenia zgody może być traktowana jako brak współpracy, biorąc pod uwagę okoliczności faktyczne i prawne danej sprawy.

4.6.4 *Poufność dochodzeń*

Wszystkie informacje niepubliczne zgromadzone w trakcie postępowania dochodzeniowego muszą być wykorzystywane wyłącznie do celów stosowania rozporządzenia, chyba że prawo Unii lub prawo krajowe zgodne z prawem Unii stanowią inaczej ([70]). Na przykład w przypadku wykrycia jakiegokolwiek podejrzanego zachowania przestępnego należy poinformować organy ścigania lub organy sądowe.

Informacje zebrane na dowolnym etapie postępowania dochodzeniowego od podmiotów gospodarczych i innych zainteresowanych stron, w tym ich tożsamość, należy traktować jako poufne, o ile nie wskazano inaczej. Oznacza to, że Komisja i właściwe organy nie mogą co do zasady ujawniać ani udostępniać takich informacji osobom trzecim. Ma to na celu ochronę ofiar, składających petycję, sygnalistów, tajemnic handlowych i innych danych wrażliwych. Właściwe organy zachęca się do zasięgania opinii u innych organów i agencji publicznych mających doświadczenie w zakresie najlepszych praktyk związanych z przechowywaniem tych danych w sposób bezpieczny i poufny.

W przypadku podmiotów gospodarczych, w odniesieniu do których przyjęto decyzję stwierdzającą naruszenie zakazu pracy przymusowej, w decyzji można jednak ujawnić ich tożsamość oraz tożsamość zaangażowanych dostawców i producentów produktów, jeżeli jest to konieczne do identyfikacji produktu objętego zakazem ([71]).

4.6.5 *Wynik dochodzenia* ([72])

Po podjęciu formalnego kroku w celu wszczęcia dochodzenia wiodący właściwy organ musi ustalić, czy doszło do naruszenia zakazu pracy przymusowej. Musi zatem albo przyjąć decyzję stwierdzającą naruszenie zakazu (sekcja 4.8), albo zakończyć dochodzenie w „rozsądnym terminie", który co do zasady nie powinien przekraczać 9 miesięcy od daty wszczęcia dochodzenia.

Jeżeli wiodący właściwy organ nie może stwierdzić naruszenia zakazu pracy przymusowej, musi zakończyć dochodzenie i poinformować o tym podmioty gospodarcze. Musi on również poinformować inne właściwe organy oraz, w stosownych przypadkach, Komisję za pośrednictwem modułu ICSMS dotyczącego pracy przymusowej. Zakończenie dochodzenia nie wyklucza wszczęcia nowego dochodzenia w sprawie tych samych produktów i podmiotów gospodarczych, jeżeli pojawią się nowe informacje, i pozostaje bez uszczerbku dla trwających lub przyszłych postępowań przygotowawczych w tej samej sprawie.

([69]) Art. 19 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([70]) Art. 32 ust. 1 i 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([71]) Art. 20 i art. 22 ust. 1 lit. c) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([72]) Art. 20 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.7 **Współpraca podmiotów gospodarczych z właściwymi organami oraz informacje, których można zażądać**

Na każdym etapie postępowania dochodzeniowego wiodący właściwy organ jest uprawniony do zwracania się o informacje do podmiotów gospodarczych udostępniających produkty objęte oceną na rynku UE oraz, w stosownych przypadkach, do dostawców produktów mających siedzibę poza UE ([73]). Mogą to być informacje na temat: a) ich działań mających na celu zidentyfikowanie ryzyka pracy przymusowej w ich działalności i łańcuchach dostaw, zapobieżenie temu ryzyku, jego ograniczenie, wyeliminowanie i zaradzenie mu w odniesieniu do tych produktów; b) warunków pracy w miejscu domniemanej pracy przymusowej, w którym produkty zostały wytworzone lub z którego pochodzą; oraz c) produktów objętych oceną.

Podmioty gospodarcze muszą w pełni współpracować w postępowaniu dochodzeniowym. Oznacza to: a) konstruktywne zaangażowanie w przebieg dochodzenia; b) przekazywanie wszystkich wymaganych informacji; c) zapewnienie, aby przekazywane informacje były dokładne, znaczące, istotne i kompletne; oraz d) dostarczanie informacji w wyznaczonym terminie. Jest to nie tylko obowiązek prawny, ale również najlepszy sposób na rozwianie obaw wiodącego właściwego organu, a tym samym uniknięcie wszczęcia dochodzenia lub wysnucie wniosku w toku dochodzenia, że doszło do naruszenia zakazu pracy przymusowej. Brak współpracy (sekcja 4.8.2.14.8.2.1 będzie miał negatywne konsekwencje dla podmiotów gospodarczych objętych dochodzeniem.

Jeżeli podmioty gospodarcze doświadczają nieuniknionych opóźnień lub niemożliwych do pokonania trudności w gromadzeniu wymaganych informacji, muszą proaktywnie poinformować o tym wiodący właściwy organ jak najszybciej przed upływem terminów. W przypadku gdy podmiotami gospodarczymi objętymi oceną są MSP, mogą one zwrócić się do krajowego punktu kontaktowego w odpowiednim państwie członkowskim o wsparcie w zakresie współpracy z wiodącym właściwym organem.

Aby zapewnić skuteczną komunikację z wiodącymi właściwymi organami, podmioty gospodarcze zachęca się do wyznaczenia w swoim przedsiębiorstwie konkretnej osoby do kontaktu lub działu odpowiedzialnego za obsługę tych interakcji.

Sekcje 4.7.1, 4.7.2 i 4.7.3 zawierają przykładowe, ale niewyczerpujące wykazy rodzajów informacji, o które wiodący właściwy organ może wystąpić w trakcie postępowania dochodzeniowego. Wiodący właściwy organ powinien dokładnie rozważyć, o które informacje należy wystąpić zgodnie ze specyfiką sprawy i elementami wymienionymi w sekcji 4.5.1.1. Podmioty gospodarcze mogą przekazywać inne informacje, które uznają za odpowiednie lub niezbędne do rozwiania obaw dotyczących naruszenia zakazu pracy przymusowej. W wykazie nie uszeregowano informacji według ich znaczenia. Podczas gdy wiodący właściwy organ jest zobowiązany do zbadania i, w stosownych przypadkach, uwzględnienia dostarczonych informacji, przekazanie takich informacji nie gwarantuje zwolnienia podmiotu gospodarczego z odpowiedzialności ani tego, że produkt nie będzie podlegał decyzji o zakazie.

4.7.1 *Przykłady informacji na temat działań podmiotu gospodarczego mających na celu zidentyfikowanie ryzyka pracy przymusowej, zapobieżenie mu, jego ograniczenie, wyeliminowanie i zaradzenie mu*

— Polityka korporacyjna, kodeksy postępowania, dokumenty dotyczące ładu korporacyjnego, obowiązki w zakresie nadzoru ze strony kadry kierowniczej,

— materiały szkoleniowe dla kadry kierowniczej, pracowników i dostawców,

— polityka zamówień publicznych, kodeksy postępowania dostawców, klauzule umowne dotyczące zakazu pracy przymusowej oraz procesy wdrażania i monitorowanie dostawców,

— sektorowe oceny ryzyka,

— dokumentacja potwierdzająca ustanowienie środków zapobiegawczych,

— dokumentacja potwierdzająca ustanowienie mechanizmu rozpatrywania skarg,

— dokumentacja poświadczająca udział w systemach certyfikacji z udziałem wielu zainteresowanych stron lub podmiotów branżowych,

— zaangażowanie zainteresowanych stron i posiadaczy praw oraz konsultacje z organizacjami pozarządowymi, związkami zawodowymi i społecznościami,

— sprawozdania dotyczące podjętych działań w zakresie należytej staranności, w tym działań zgodnych z obowiązującymi przepisami krajowymi i unijnymi,

— plany działań naprawczych i oceny skuteczności działania,

— sprawozdania z niezależnych audytów przeprowadzonych przez osoby trzecie.

([73]) Art. 17 ust. 1 i 2 oraz art. 18 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.7.2 *Przykłady informacji na temat warunków pracy w miejscu domniemanej pracy przymusowej*

— Transkrypcje rozmów z pracownikami i ich pisemne zeznania,

— audyty społeczne,

— zdjęcia/nagrania wideo przedstawiające warunki pracy lub hotele pracownicze,

— notatki z rozmów oraz kopie wiadomości i korespondencji elektronicznej,

— wykaz pracowników, umowy/porozumienia z pracownikami, listy płac i dokumentacja finansowa,

— wyniki przeprowadzonych ankiet (np. przez związki zawodowe lub przedstawicieli pracowników na temat warunków pracy),

— informacje o środkach zaradczych potwierdzające zadowolenie pracowników, odszkodowanie, środki naprawcze i zapobiegawcze.

4.7.3 *Przykłady informacji na temat produktu, co do którego istnieje domniemanie, że wiąże się z naruszeniem zakazu pracy przymusowej* ([74])

4.7.3.1 Identyfikacja produktu

— Informacje zgromadzone za pomocą narzędzi identyfikowalności oraz z wykorzystaniem danych dotyczących handlu, ceł i wysyłki,

— wyniki badań laboratoryjnych, w tym badań izotopowych,

— opis, nazwa lub marka produktu, szczegółowe wymogi wynikające z prawa Unii dotyczące identyfikacji produktu, takie jak kody HS, kody CN, numer typu, numer referencyjny, numer modelu, partii lub serii umieszczony na produkcie lub podany na opakowaniu lub w dokumencie towarzyszącym produktowi, bądź unikatowy identyfikator cyfrowego paszportu produktu,

— dowody identyfikowalności produktu (tj. certyfikaty łańcucha kontroli pochodzenia produktu, dane dotyczące identyfikowalności surowców),

— dokumentacja łącząca produkt gotowy z jego źródłem surowca,

— zestawienia podstawowych materiałów, w szczególności gdy jest to istotne dla określenia udziału komponentów lub części produktu potencjalnie wytworzonych z wykorzystaniem pracy przymusowej,

— świadectwa pochodzenia z miejsc, z których pochodzą produkty,

— ilość lub wolumen i wartość danych produktów (np. całkowita ilość jednostek wyprodukowanych, przywiezionych lub wprowadzonych do obrotu na rynku UE w danym okresie),

— informacje na temat wykazu oraz miejsc dystrybucji i przechowywania, w tym w przypadku sprzedaży na odległość, w UE.

4.7.3.2 Struktura łańcucha dostaw i uczestnicy łańcucha dostaw

— Opis łańcucha dostaw obejmujący kluczowe etapy produkcji, wytwarzania lub wydobywania,

— wykaz producentów, wytwórców i dostawców w odniesieniu do kluczowych etapów produkcji, w tym następujące dane dotyczące każdego z nich: nazwa, nazwa handlowa lub zarejestrowany znak towarowy, dane kontaktowe, niepowtarzalny numer identyfikacyjny w państwie, w którym wspomniane podmioty mają siedzibę, oraz, o ile jest dostępny, ich numer rejestracyjny i identyfikacyjny przedsiębiorcy (EORI),

— mapy łańcucha dostaw obejmujące segmenty i podsegmenty oraz wskazujące zarówno dostawców bezpośrednich, jak i pośrednich,

— informacje na temat struktur własności i stosunków między dostawcami a podmiotem gospodarczym i wszelkimi pośrednikami będącymi osobami trzecimi (np. spółkami zależnymi, spółkami joint venture, niezależnymi wykonawcami),

— role zaangażowanych podmiotów, w tym przewoźników i eksporterów,

— oświadczenia złożone pod przysięgą przez podmioty gospodarcze zaangażowane w proces produkcji.

([74]) Art. 17 ust. 1 i art. 18 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.7.3.3 Informacje o zakładzie i lokalizacji

— Określenie lokalizacji i zakładów na kluczowych etapach otrzymywania, pozyskiwania, produkcji, wytwarzania lub wydobywania (nazwy, adresy, podmioty operacyjne),

— dowody potwierdzające lokalizację, jeżeli są dostępne, takie jak obrazy satelitarne, współrzędne GPS lub inne dane geolokalizacyjne.

4.7.3.4 Rejestry transakcji i działań logistycznych

— Zamówienia,

— faktury i pokwitowania dla wszystkich dostawców,

— wykazy opakowań,

— dowody płatności,

— ewidencja zapasów dostawcy i nabywcy, w tym pokwitowania odbioru z doku/magazynu,

— dokumentacja przewozowa i transportowa (manifesty, konosamenty w transporcie lotniczym, morskim lub lądowym),

— ewidencja przywozu/wywozu.

4.7.3.5 Dowody dotyczące produkcji i mocy produkcyjnych

— Zlecenia produkcyjne,

— sprawozdania dotyczące mocy produkcyjnych fabryki,

— dowody wykazujące spójność między ilościami wejściowymi a ilościami wyjściowymi w odniesieniu do produktów otrzymanych, pozyskanych, wyprodukowanych lub wydobytych.

4.8 **Decyzje w sprawie naruszeń zakazu pracy przymusowej**

Jeżeli wiodący właściwy organ stwierdzi, że podmioty gospodarcze objęte dochodzeniem naruszyły zakaz pracy przymusowej, musi przyjąć decyzję w tej sprawie. Decyzja ta musi zawierać zarówno elementy prawa formalnego, jak i elementy prawa materialnego, w tym zakaz wprowadzania danych produktów do obrotu na rynku UE (sekcja 4.8.3). Wszystkie decyzje należy publikować na jednolitym portalu dotyczącym pracy przymusowej ([75]).

4.8.1 *Stwierdzenie naruszenia zakazu pracy przymusowej*

4.8.1.1 Standard dowodowy i rodzaj potrzebnych dowodów

Na wiodącym właściwym organie spoczywa ciężar stwierdzenia naruszenia zakazu pracy przymusowej. W tym celu musi on przedstawić wiarygodne dowody na to, że (i) do wytworzenia produktów objętych dochodzeniem wykorzystano pracę przymusową oraz (ii) podmioty gospodarcze objęte dochodzeniem udostępniły te produkty na rynku UE lub wywiozły je z UE ([76]).

Próg dowodowy, który należy zastosować, musi odzwierciedlać administracyjny charakter zakazu pracy przymusowej na mocy rozporządzenia. W związku z tym progi dowodowe przewidziane w prawie karnym nie są odpowiednim punktem odniesienia.

Z ustaleniem, że produkty wprowadzane do obrotu lub udostępniane w UE, lub wywożone z UE, zostały wytworzone z wykorzystaniem pracy przymusowej, mogą wiązać się trudności ze zgromadzeniem dowodów. Trudności może sprawiać na przykład uzyskanie dowodów od zainteresowanych stron bezpośrednio dotkniętych problemem pracy przymusowej (np. z obawy przed działaniami odwetowymi), przeprowadzenie wiarygodnych audytów lub uzyskanie bezpośrednich dowodów na istnienie problematycznych praktyk (np. z powodu braku dokumentacji dotyczącej wynagrodzenia pracowników lub opłat rekrutacyjnych uiszczanych przez pracowników). Stwierdzenie naruszenia zakazu pracy przymusowej często będzie zatem wymagało połączenia różnych rodzajów dowodów, w tym dowodów pośrednich i poszlak.

([75]) Art. 12 lit. f) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([76]) Art. 20 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

Poniżej przedstawiono kilka przykładów dowodów, które można uwzględnić do celów stwierdzenia naruszenia zakazu pracy przymusowej:

— transkrypcje rozmów,

— pisemne zeznania,

— sprawozdania i dokumenty pochodzące z istniejących zakładowych, lokalnych lub sektorowych mechanizmów rozpatrywania skarg,

— audyty społeczne. Nie obejmuje to audytów społecznych przeprowadzanych w sytuacjach, w których pracownicy są zagrożeni lub podlegają stałemu nadzorowi ze strony kierownictwa, lub w których dostęp do zakładów produkcyjnych jest ograniczony, ponieważ takie audyty nie są uznawane za wiarygodne,

— zdjęcia/nagrania wideo przedstawiające warunki pracy lub hotele pracownicze,

— notatki z rozmów oraz kopie wiadomości i korespondencji elektronicznej,

— umowy/porozumienia z pracownikami, listy płac i dokumentacja finansowa,

— dokumenty i rejestry przedsiębiorstwa oraz oświadczenia publiczne,

— obrazy satelitarne i geolokalizacja zakładów,

— wyniki badań laboratoryjnych, w tym badań izotopowych,

— informacje zgromadzone za pomocą narzędzi służących identyfikowalności oraz z wykorzystaniem danych dotyczących handlu, ceł i wysyłki,

— sprawozdania publiczne, badania i publikacje,

— wewnętrzne badania i analizy, statystyki,

— artykuły medialne,

— wyniki przeprowadzonych ankiet (np. przez związki zawodowe lub przedstawicieli pracowników na temat warunków pracy),

— analiza danych zastanych i analiza źródeł otwartych (np. dokumentacji urzędowej lub własności korporacyjnej odpowiednich podmiotów),

— sektorowe mapowanie ryzyka,

— informacje dotyczące produktu objętego dochodzeniem (przykłady w sekcji 4.7.3),

— informacje dotyczące identyfikowalności produktu (sekcja 4.7.3). Całkowity brak lub niemożność dostarczenia informacji dotyczących identyfikowalności, w przypadku gdy produkt, surowiec lub komponent mogły zostać zmieszane z produktem, surowcem lub komponentem, w przypadku którego istnieje wysokie ryzyko wystąpienia pracy przymusowej, może mieć negatywny wpływ na ogólną ocenę dowodów,

— dokumenty organów publicznych wskazujące na programy pracy przymusowej narzucanej przez państwo (przepisy prawa, dokumenty programowe, sprawozdania, instrukcje administracyjne lub mandaty instytucjonalne),

— informacje wskazujące na udział odpowiedniego podmiotu gospodarczego lub dostawcy w programach pracy przymusowej narzucanej przez państwo.

4.8.1.2 Ocena dowodów w przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo

W przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo wiodący właściwy organ musi ustalić, że (i) praca przymusowa jest narzucana przez organy państwowe, przedstawicieli działających w imieniu organów państwowych lub organizacje o uprawnieniach podobnych do uprawnień państwowych na danym obszarze geograficznym oraz że (ii) produkt objęty dochodzeniem jest powiązany z tą praktyką narzucania pracy przymusowej lub z danym obszarem geograficznym. Należy stosować wskaźniki ryzyka i definicje specyficzne dla pracy przymusowej narzucanej przez państwo ([77]). Wykaz przedstawiony w sekcji 4.8.1.1 jest nadal aktualny, chociaż wiarygodność niektórych rodzajów dowodów należy dokładnie ocenić w świetle systemowego przymusu i nieprzejrzystości, w ramach których dochodzi do pracy przymusowej narzucanej przez państwo. Na przykład audytów społecznych przeprowadzanych na obszarach geograficznych, na których dochodzi do pracy przymusowej narzucanej przez państwo, nie należy uznawać za wiarygodny dowód, o ile nie odbywają się one w warunkach nieograniczonego dostępu do odpowiednich udogodnień i umożliwienia pracownikom swobodnego wypowiadania się bez nadzoru.

Ponadto ze względu na systemowy charakter pracy przymusowej narzucanej przez państwo jest mało prawdopodobne, aby występowała ona tylko w szczególnych przypadkach na danym obszarze geograficznym. W związku z tym dowody na występowanie pracy przymusowej narzucanej przez państwo na danym obszarze geograficznym zgromadzone w sprawie, w której wiodący właściwy organ stwierdził naruszenie zakazu pracy przymusowej, będą miały duże znaczenie w innych sprawach dotyczących tego samego regionu.

4.8.2 *Stwierdzenie naruszenia w przypadku braku współpracy*

Jeżeli podmiot gospodarczy lub organ publiczny nie współpracuje w trakcie dochodzenia, a tym samym utrudnia wiodącemu właściwemu organowi zgromadzenie od niego dowodów faktycznych lub innych dowodów, wiodący właściwy organ musi stwierdzić naruszenie zakazu pracy przymusowej na podstawie wszelkich innych dostępnych faktów ([78]). Celem tego przepisu jest zapewnienie możliwości skutecznego stosowania rozporządzenia nawet w przypadku braku współpracy ze strony podmiotów gospodarczych lub organów publicznych. Poniżej przedstawiono przykłady braku współpracy ([79]):

— odmowa udzielenia żądanych informacji bez ważnego uzasadnienia,

— nieprzekazanie żądanych informacji w wyznaczonym terminie bez ważnego uzasadnienia,

— udzielenie niekompletnych, wprowadzających w błąd lub nieprawdziwych informacji lub przekazanie znacznej ilości nieistotnych informacji w celu zablokowania dochodzenia,

— wszelkie inne działania podmiotu gospodarczego lub organu publicznego utrudniające dochodzenie, w tym w przypadku zidentyfikowania ryzyka związanego z pracą przymusową narzucaną przez państwo w trakcie postępowania dochodzeniowego. Będzie to miało również zastosowanie do inspekcji w terenie.

Przy ocenie braku współpracy szczególną uwagę należy zwrócić na wielkość i zasoby podmiotów gospodarczych oraz ich zdolność do przekazania wymaganych kompletnych informacji.

4.8.2.1 Standardy dowodowe w przypadku braku współpracy

W przypadku braku współpracy, w tym w przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo, naruszenia zakazu pracy przymusowej nadal należy wykazać na podstawie wiarygodnych dowodów. Ponieważ jednak od podmiotu gospodarczego lub organu publicznego zazwyczaj można uzyskać mniej wiarygodne informacje lub nie można ich uzyskać bezpośrednio, dowody z innych źródeł informacji zebrane w trakcie postępowania wyjaśniającego, a także dowody pośrednie i poszlaki odgrywają ważną rolę w przypadku braku współpracy. Jak stwierdzono w sekcji 4.5.1.3, brak współpracy stanowi co do zasady dowód, który w połączeniu z dostępnymi elementami faktycznymi i prawnymi, o których mowa powyżej, byłby zasadniczo wystarczającą podstawą do stwierdzenia naruszenia.

([77]) Zob. MOP (2025), wskaźniki MOP dotyczące pracy przymusowej oraz rozdział 9 MOP (2024) „Hard to see, harder to count".
([78]) Art. 20 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([79]) Art. 20 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

4.8.3 *Treść decyzji*

Decyzje stwierdzające naruszenie zakazu muszą zawierać następujące informacje ([80]):

— Ogólny zakaz wprowadzania danych produktów do obrotu lub udostępniania ich na rynku UE oraz ich wywozu ([81]), z wyszczególnieniem konkretnych produktów, które mają zostać objęte zakazem, opisem wyników dochodzenia oraz informacjami potrzebnymi organom celnym do zidentyfikowania danego produktu lub danych podmiotów gospodarczych.

Zgodnie z brzmieniem art. 3 rozporządzenia i jego celem ([82]) zakaz dotyczy jednego lub większej liczby produktów i ma powszechne zastosowanie. W związku z tym dotyczy on nie tylko podmiotów gospodarczych wymienionych w przedmiotowej decyzji, ale również każdego innego podmiotu gospodarczego, który wprowadza takie produkty do obrotu lub udostępnia je na rynku UE, lub je wywozi. Powszechne zastosowanie jest konieczne, aby uniknąć obchodzenia przepisów, które miałoby miejsce, gdyby zakaz miał zastosowanie wyłącznie do podmiotów gospodarczych, których bezpośrednio dotyczy dochodzenie. W związku z tym szeroki zakres decyzji stwierdzających naruszenie zakazu opiera się na zasadzie skuteczności, która wymaga, aby przepisy UE interpretowano w sposób zapewniający ich pełną skuteczność w praktyce ([83]), i jest zgodny z szeroką wykładnią przepisów mających na celu ochronę praw podstawowych.

— **Nakaz wycofania produktów objętych ogólnym zakazem** ([84])

W świetle powszechnego zastosowania zakazu produkty będące przedmiotem decyzji należy wycofać z rynku UE. W przypadku gdy organy nadzoru rynku wykryją obecność takich produktów na rynku UE, muszą niezwłocznie wprowadzić środki w celu zapewnienia ich wycofania.

W samej decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu konkretny nakaz wycofania jest wyraźnie skierowany do odpowiednich podmiotów gospodarczych objętych dochodzeniem. Podmioty te muszą wycofać z rynku UE wszystkie zakazane produkty, które zostały już wprowadzone do obrotu lub udostępnione na rynku, oraz muszą usunąć treści ze wszystkich interfejsów internetowych, w których wymieniono produkty objęte zakazem (sekcja 5.1.1.1). Ten obowiązek wycofania nie obejmuje produktów, które już dotarły do użytkowników końcowych.

— **Nakaz usunięcia produktów lub zamiennych części produktu objętych ogólnym zakazem** ([85])

Decyzja stwierdzająca naruszenie zakazu zawiera również nakaz usunięcia, który jest wyraźnie skierowany do podmiotów gospodarczych objętych dochodzeniem. W art. 25 rozporządzenia określono sposób usunięcia. Właściwe organy muszą zapewnić, aby podmioty gospodarcze nie czerpały bezpośrednio ani pośrednio korzyści ekonomicznych z usunięcia produktu.

Jeżeli decyzja dotyczy zakazu mającego zastosowanie do konkretnej części produktu, a część ta jest zamienna, zainteresowane podmioty gospodarcze muszą mieć możliwość jej pozyskania i wymiany w rozsądnym terminie. Część tę należy następnie usunąć zgodnie z zasadami określonymi powyżej i zastąpić inną częścią, która została wyprodukowana bez wykorzystania pracy przymusowej. Jeżeli podmioty gospodarcze wykażą, że (niektóre) produkty będące przedmiotem decyzji wytworzono bez wykorzystania pracy przymusowej, mogą wprowadzić je do obrotu na rynku UE lub je wywieźć, ponieważ nie są one już objęte decyzją (sekcja 4.9).

([80]) Art. 20 ust. 4 i 5 oraz art. 22 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej. Należy zauważyć, że w art. 22 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej przewidziano możliwość przyjęcie aktu wykonawczego w celu bardziej szczegółowego określenia treści decyzji.

([81]) Art. 20 ust. 4 lit. a) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([82]) Motyw 5 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([83]) Wyrok Trybunału Sprawiedliwości, sprawa 33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG* przeciwko *Landwirtschaftskammer für das Saarland* [1976] ECR 1989, pkt 5.

([84]) Art. 20 ust. 4 lit. b) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([85]) Art. 20 ust. 4 lit. c) i art. 25 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

— **Inne elementy decyzji**

Decyzja musi również zawierać rozsądny termin na wykonanie nakazów przez podmioty gospodarcze ([86]). Termin ten musi wynosić co najmniej 30 dni roboczych w przypadku niepsujących się towarów i 10 dni roboczych w przypadku łatwo psujących się towarów, licząc od daty powiadomienia o decyzji. Ustalając termin, właściwy organ musi uwzględnić wielkość i zasoby gospodarcze podmiotu gospodarczego, w tym kwestię, czy dany podmiot jest MŚP, jaki jest udział lub część produktu wytworzonego z wykorzystaniem pracy przymusowej i czy jest ona zamienna, a także szczególne okoliczności sprawy.

Ponadto decyzja zawiera informacje na temat możliwości zwrócenia się do właściwego organu o dokonanie jej przeglądu lub o jej cofnięcie (sekcje 4.9.1 i 4.9.2) oraz na temat możliwości odwołania się od niej we właściwej jurysdykcji (np. czy odwołanie jest możliwe, rodzaj dostępnego odwołania i mające zastosowanie terminy) (sekcja 4.9.3).

4.8.4 *Łańcuchy dostaw o strategicznym lub krytycznym znaczeniu dla UE* ([87])

Jeżeli produkty stanowią część łańcucha dostaw o strategicznym lub krytycznym znaczeniu dla UE, wiodący właściwy organ może, w celu uniknięcia zakłóceń na jednolitym rynku, podjąć decyzję o nienakazywaniu usunięcia tych produktów, lecz o zobowiązaniu podmiotów gospodarczych, na ich własny koszt, do wstrzymania dystrybucji produktów przez określony okres. W tym okresie produktów nie można wprowadzać do obrotu, a podmiot gospodarczy musi wyeliminować zidentyfikowaną pracę przymusową. Podejmując taką decyzję, wiodący właściwy organ powinien wziąć pod uwagę między innymi wykonalność wyeliminowania pracy przymusowej oraz gotowość podmiotu gospodarczego, aby to uczynić.

Przewidziane ramy czasowe muszą być proporcjonalne i nie mogą być dłuższe niż czas niezbędny do wyeliminowania pracy przymusowej. Jeżeli podmiot gospodarczy wykaże, że wyeliminował pracę przymusową w przewidzianych ramach czasowych, organ musi cofnąć swoją decyzję i zezwolić na ponowne wprowadzanie do obrotu produktów, w tym produktów, których dystrybucję wcześniej wstrzymano. W przeciwnym razie podmiot gospodarczy musi usunąć produkty.

Chociaż ocena strategicznego lub krytycznego znaczenia produktów dla UE należy do wiodącego właściwego organu, będzie on musiał uwzględnić odpowiednie akty prawne UE, w szczególności:

— wykaz sektorów w unijnym akcie w sprawie przemysłu neutralnego emisyjnie ([88]),

— zalecenie Komisji w sprawie obszarów technologii krytycznych dla bezpieczeństwa gospodarczego UE ([89]) oraz wspólny komunikat w sprawie wzmocnienia bezpieczeństwa gospodarczego UE ([90]),

— produkty wymienione w akcie w sprawie surowców krytycznych ([91]),

— Plan działania RESourceEU ([92]).

Aby zapewnić spójne podejście w odniesieniu do znaczenia strategicznego, właściwe organy państw członkowskich powinny zasięgać opinii Komisji.

([86]) Art. 22 ust. 1 lit. b) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([87]) Art. 20 ust. 5 oraz motyw 48 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([88]) Załącznik do Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1735 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia ram środków na rzecz wzmocnienia europejskiego ekosystemu produkcji technologii neutralnych emisyjnie i zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/1724 (Dz.U. L, 2024/1735, 28.6.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).
([89]) Zalecenie Komisji (UE) 2023/2113 z dnia 3 października 2023 r. w sprawie obszarów technologii krytycznych dla bezpieczeństwa gospodarczego UE, na potrzeby pogłębionej oceny ryzyka z udziałem państw członkowskich (Dz.U. L, 2023/2113, 11.10.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2023/2113/oj).
([90]) JOIN(2025) 977 final, 3.12.2025.
([91]) Załącznik II do Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1252 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ustanowienia ram na potrzeby zapewnienia bezpiecznych i zrównoważonych dostaw surowców krytycznych oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1724 i (UE) 2019/1020 (Dz.U. L, 2024/1252, 3.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).
([92]) COM(2025) 945 final, Plan działania RESourceEU. Przyspieszenie realizacji unijnej strategii w zakresie surowców krytycznych w celu dostosowania się do nowej rzeczywistości, 3.12.2025 r.

4.9 **Przegląd decyzji i odwołań**

Decyzje mogą podlegać wnioskom o przegląd (sekcja 4.9.1), wnioskom o cofnięcie po zastosowaniu się do decyzji (sekcja 4.9.2) oraz odwołaniu (sekcja 4.9.3).

4.9.1 *Wnioski o przegląd decyzji* ([93])

Podmioty gospodarcze, do których decyzja stwierdzająca naruszenie zakazu jest wyraźnie skierowana, oraz podmioty gospodarcze, które w inny sposób udowodnią, że decyzja ta dotyczy ich bezpośrednio i indywidualnie, mogą w dowolnym momencie złożyć wniosek o przegląd decyzji.

Podmioty gospodarcze mogą ubiegać się o zmianę zakresu decyzji lub jej cofnięcie, ale wyłącznie na podstawie nowych istotnych informacji, których nie podano do wiadomości wiodącego właściwego organu w trakcie dochodzenia, oraz jeżeli i gdy podmiot gospodarczy wyeliminował pracę przymusową.

Wiodący właściwy organ, który pierwotnie podjął decyzję, musi podjąć decyzję w sprawie wniosku w terminie 30 dni roboczych. Zgodnie z zasadą dobrej administracji ([94]) takie decyzje muszą być należycie uzasadnione. Wnioski oczywiście niedopuszczalne lub oczywiście bezzasadne można jednak natychmiast odrzucić.

Jeżeli wniosek zostanie uznany za uzasadniony, może on prowadzić do zmiany zakresu decyzji lub do jej cofnięcia. W przypadku cofnięcia decyzji wiodący właściwy organ musi poinformować o tym podmioty gospodarcze, które są wyraźnymi adresatami decyzji, oraz, w stosownych przypadkach, wszelkie inne podmioty gospodarcze, których decyzja dotyczy indywidualnie i bezpośrednio. Musi on również usunąć tę decyzję z jednolitego portalu dotyczącego pracy przymusowej.

4.9.2 *Wniosek o cofnięcie decyzji po zastosowaniu się do jej postanowień oraz informacje, które podmioty gospodarcze mają przedłożyć*

Jeżeli podmiot gospodarczy zastosował się do danej decyzji, może zwrócić się o cofnięcie tej decyzji na przyszłość, tj. ze skutkiem od danej chwili. Wniosek podmiotu gospodarczego musi być uzasadniony i należy w nim wykazać (i) że podmiot zastosował się do decyzji (sekcja 4.9.2.1) oraz (ii) że od czasu podjęcia decyzji wyeliminował pracę przymusową ze swojej działalności lub swojego łańcucha dostaw w przypadku odnośnych produktów (sekcja 4.9.2.2).

4.9.2.1 Informacje wykazujące zgodność

Aby wykazać skuteczne wycofanie produktu, podmiot gospodarczy musi przedstawić dowód wycofania, który obejmuje identyfikację produktu, daty i miejsce wycofania, dokumentację potwierdzającą wykonanie (np. wycofanie z kanałów dystrybucji i sprzedaży, potwierdzenie wycofania od odpowiednich dystrybutorów lub sprzedawców detalicznych, ewidencję zapasów wykazującą wycofane zapasy, dokumentację logistyczną i powiadomienie o nadzorze rynku, w stosownych przypadkach).

Aby wykazać usunięcie produktu lub, w zależności od przypadku, usunięcie części wytworzonej z wykorzystaniem pracy przymusowej, podmioty gospodarcze muszą przedstawić informacje na temat procesu usuwania, w tym dowody na fizyczne usunięcie lub wymianę części, zastosowaną metodę oraz certyfikaty lub zaświadczenia z uprawnionych zakładów unieszkodliwiania lub recyklingu.

4.9.2.2 Informacje wykazujące wyeliminowanie pracy przymusowej

Aby wykazać, że praca przymusowa została wyeliminowana z jego działalności lub łańcucha dostaw w przypadku odnośnych produktów, podmiot gospodarczy musi przedstawić dowody na to, że okoliczności wskazane w decyzji już nie występują. Podmiot gospodarczy powinien przy tym przedstawić informacje na temat środków przyjętych w celu rozwiązania kwestii pracy przymusowej ([95]), które należy ocenić pod kątem wskaźników pracy przymusowej określonych w decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu ([96]). Dowody takie powinny obejmować środki zapobiegające ponownemu wystąpieniu pracy przymusowej po cofnięciu decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu.

([93]) Art. 21 ust. 1, 2 i 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([94]) Art. 41 Karty praw podstawowych UE.
([95]) Sekcja 6.4.3.2.
([96]) Sekcja 9.5 i wytyczne MOP [odniesienie do wytycznych MOP dotyczących wskaźników].

4.9.3 *Administracyjne i sądowe środki odwoławcze od decyzji* ([97])

Podmioty gospodarcze, których bezpośrednio i indywidualnie dotyczy decyzja stwierdzająca naruszenie zakazu pracy przymusowej, mają prawo odwołać się od tej decyzji do sądu w celu dokonania przeglądu zgodności decyzji z prawem materialnym i formalnym. W przypadku decyzji przyjmowanych przez Komisję właściwy jest Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (składający się z Sądu i Trybunału Sprawiedliwości).

Jeżeli odwołanie zostanie rozpatrzone pozytywnie, wiodący właściwy organ musi poinformować o tym Komisję i wszystkie właściwe organy krajowe za pośrednictwem modułu ICSMS dotyczącego pracy przymusowej. Komisja odpowiednio zaktualizuje portal dotyczący pracy przymusowej.

4.10. **Koordynacja i współpraca w zakresie dochodzeń i egzekwowania przepisów**

Właściwe organy muszą ściśle koordynować swoje działania z odpowiednimi organami krajowymi ([98]) (sekcje 4.10.1 i 4.10.2). Komisja i właściwe organy muszą również ściśle ze sobą współpracować i udzielać sobie wzajemnej pomocy (sekcja 4.10.3) w celu spójnego, efektywnego i skutecznego wdrażania rozporządzenia ([99]).

4.10.1 *Koordynacja między organami krajowymi w państwie członkowskim*

Dochodzenia i działania w zakresie egzekwowania przepisów na podstawie rozporządzenia wymagają wykorzystania różnych kompetencji, obowiązków i umiejętności na szczeblu krajowym. Jednocześnie wdrożenie rozporządzenia może prowadzić do gromadzenia informacji i wiedzy, które są istotne dla wdrażania innych przepisów i polityk. Odpowiednie krajowe mechanizmy koordynacji wdrażania rozporządzenia muszą zatem:

— zapewniać sprawną wymianę informacji między organami krajowymi w danym państwie członkowskim, tak aby mogły one w sposób efektywny i skuteczny wzajemnie wspierać swoje prace nad wdrażaniem rozporządzenia oraz nad wdrażaniem innych polityk i przepisów (np. informowanie właściwych organów ds. ochrony ofiar przestępstw i handlu ludźmi),

— ułatwiać współpracę i budowanie synergii w celu efektywnego i skutecznego wdrażania. Właściwe organy muszą mieć możliwość polegania na wiedzy fachowej, uprawnieniach i zadaniach innych odpowiednich organów krajowych, które mogą pomagać w dochodzeniach i egzekwowaniu decyzji stwierdzających naruszenie zakazu. Te inne odpowiednie organy krajowe obejmują:

  — inspektoraty pracy;

  — egzekwowanie prawa;

  — organy odpowiedzialne za koordynację zwalczania handlu ludźmi i krajowe mechanizmy ukierunkowanej pomocy ([100]);

  — organy nadzoru rynku;

  — organy celne;

  — organy nadzorcze, które mają zostać wyznaczone na podstawie dyrektywy 2024/1760 w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju i które mogą być w stanie pomóc w weryfikacji działań w zakresie należytej staranności podejmowanych przez podmioty gospodarcze podlegające tej dyrektywie, istotnych dla stosowania rozporządzenia;

  — organy podatkowe i budżetowe, które mogą pomagać w stosowaniu sankcji;

  — inne organy sektorowe (np. organy ds. rybołówstwa).

([97]) Art. 21 ust. 5 i 6 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([98]) Art. 5 ust. 6 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([99]) Art. 16 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([100]) Będą one obejmować krajowe mechanizmy ukierunkowanej pomocy.

4.10.2 *Koordynacja z organami ścigania i wzajemne powiązania z postępowaniem przygotowawczym*

Ścisła koordynacja między właściwymi organami a organami ścigania i organami sądowymi zajmującymi się karnymi aspektami sprawy ma zasadnicze znaczenie, w szczególności dla gromadzenia i oceny dowodów w sprawach dotyczących pracy przymusowej ([101]) oraz dla zapewnienia poufności postępowań przygotowawczych. Szczegóły dotyczące funkcjonowania takiej współpracy w praktyce zależą od przepisów krajowych (w szczególności przepisów wspierających wdrażanie rozporządzenia) oraz od wzajemnych zależności postępowań prowadzonych na podstawie rozporządzenia z krajowym systemem sądownictwa i prawa karnego.

Rozporządzenie jest bezpośrednio stosowane i ma inny cel niż prawo karne; w związku z tym ma ono zastosowanie niezależnie od krajowego prawa karnego, które dotyczy pracy przymusowej. W rozporządzeniu przewidziano jedynie procedury i środki administracyjne – postępowania przygotowawcze i ściganie przestępstw (w tym na mocy przepisów dotyczących zwalczania handlu ludźmi) nie wchodzą w jego zakres. Stosowanie rozporządzenia nie wymaga wcześniejszego postępowania przygotowawczego ani tym bardziej potępienia tych samych czynów na gruncie prawa karnego.

Przypadek pracy przymusowej może spowodować wszczęcie zarówno postępowania karnego, jak i postępowania przygotowawczego na podstawie rozporządzenia, prowadzonych równolegle i prowadzących zarówno do wydania orzeczeń w sprawie karnej, jak i decyzji administracyjnych. Egzekwowanie zakazu pracy przymusowej nie powinno zagrażać prowadzeniu postępowań przygotowawczych.

Organy stosujące te różne ramy muszą zatem współpracować i zapewnić, aby postępowania przygotowawcze przebiegały w sposób niezakłócony i nie zagrażający ich poufności.

W przypadku dochodzenia w sprawie pracy przymusowej o charakterze transgranicznym organ wiodący powinien rozważyć wymianę informacji za pośrednictwem sieci SIENA ([102]) w celu koordynacji wysiłków oraz działań wywiadowczych z organami ścigania innych państw członkowskich.

4.10.3 *Koordynacja, współpraca i wzajemna pomoc właściwych organów i Komisji*

Właściwe organy państw członkowskich i Komisja muszą ściśle ze sobą współpracować, ponieważ wspólnie ponoszą odpowiedzialność za sprawne, skuteczne i jednolite wdrożenie rozporządzenia w całej UE ([103]). Właściwe organy są odpowiedzialne zarówno za dochodzenia w kontekście krajowym, jak i za egzekwowanie decyzji, w tym decyzji przyjętych przez Komisję. Prace Unijnej Sieci na rzecz Zwalczania Produktów Wytworzonych z Wykorzystaniem Pracy Przymusowej ([104]) i ICSMS ułatwią te procesy.

Obowiązek wzajemnej pomocy wiąże się z prerogatywami i obowiązkami wymienionymi poniżej ([105]):

— W przypadku gdy właściwy organ lub Komisja wykryją informacje na temat podejrzenia pracy przymusowej mającej miejsce na terytorium, w odniesieniu do którego nie są właściwe, muszą przekazać te informacje odpowiedniemu właściwemu organowi za pośrednictwem ICSMS.

— Wiodący właściwy organ może zwrócić się o wsparcie lub informacje do innych właściwych organów, które muszą udzielić szybkiej odpowiedzi i wykazać wolę współpracy. Wnioski o udzielenie informacji muszą być rozpatrywane za pośrednictwem ICSMS i należy w pełni udzielić na nie odpowiedzi w ciągu 20 dni roboczych. Jeżeli organ wnioskujący uzna informacje za niewystarczające, może zwrócić się o dodatkowe informacje. Co do zasady organ, do którego kierowany jest wniosek, musi współpracować i udzielić odpowiedzi. W wyjątkowych przypadkach organ będący adresatem wniosku może jednak częściowo lub całkowicie odmówić zastosowania się do wniosku, jeżeli poważnie zagroziłoby to jego własnej działalności, takiej jak trwające dochodzenia. W takich przypadkach właściwy organ będący adresatem wniosku lub Komisja muszą przedstawić uzasadnienie swojej (częściowej lub całkowitej) odmowy i przekazać wyłącznie informacje, które nie zagrażają ich działalności. Dokumenty, streszczenia lub odroczone w czasie przekazanie informacji są praktycznymi rozwiązaniami, które pozwalają pogodzić obowiązek współpracy z obowiązkiem zapewnienia skutecznego stosowania rozporządzenia.

— W przypadku gdy wiodący właściwy organ prowadzi dochodzenie w danej sprawie, musi on szybko i wykazując wolę współpracy odpowiedzieć na wnioski innych właściwych organów, które mają uzasadniony powód, aby być ściśle zaangażowane w jego przebieg. Jeżeli podmiot gospodarczy objęty dochodzeniem ma siedzibę w innym państwie członkowskim, a właściwy organ tego państwa członkowskiego wnioskuje o udział w dochodzeniu, wiodący właściwy organ powinien co do zasady wyrazić zgodę na taki wniosek.

([101]) Art. 5 ust. 6 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([102]) Aplikacja sieci bezpiecznej wymiany informacji (SIENA) – Zapewnienie bezpiecznej wymiany informacji między Europolem a jego partnerem.
([103]) Art. 5 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([104]) Sieć ta skupia przedstawicieli państw członkowskich, przedstawicieli Komisji i przedstawicieli organów celnych. Zob. także art. 6 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([105]) Art. 16 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

5. **EGZEKWOWANIE I SANKCJE**

5.1 **Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu** ([106])

Decyzję stwierdzającą naruszenie zakazu, po jej przyjęciu przez wiodący właściwy organ, należy przekazać za pośrednictwem ICSMS właściwym organom i organom celnym. Właściwe organy są odpowiedzialne za egzekwowanie tych decyzji na rynku UE (sekcja 5.1.1). Właściwe organy są odpowiedzialne za egzekwowanie tych decyzji na rynku UE (sekcja 5.1.1). Organy celne muszą zidentyfikować spośród produktów przywożonych do UE lub wywożonych z UE te produkty, które są przedmiotem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu, oraz muszą współpracować z właściwymi organami w celu egzekwowania tych decyzji na granicach (sekcja 5.1.2).

5.1.1 *Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu w UE*

Właściwe organy muszą zapewnić skuteczne egzekwowanie wszystkich elementów decyzji, w razie potrzeby we współpracy z właściwymi organami innych państw członkowskich oraz z innymi organami krajowymi, takimi jak organy nadzoru rynku. Właściwe organy muszą zapewnić zgodność z zakazem opartym na produkcie, nakazami wycofania i usunięcia (sekcja 5.1.1.1) oraz z ograniczeniem dostępu do produktów i wykazów tych produktów. Właściwy organ każdego państwa członkowskiego musi skontaktować się z podmiotami gospodarczymi, które są adresatami decyzji stwierdzających naruszenie zakazu i mają siedzibę na jego terytorium. Jeżeli podmiot gospodarczy udostępnia produkty w kilku państwach członkowskich, właściwy organ państwa członkowskiego siedziby może zwrócić się o pomoc do właściwych organów innych państw członkowskich.

5.1.1.1 Wycofanie i usunięcie produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej

Właściwe organy są odpowiedzialne za zapewnienie skutecznego wykonywania przez podmioty gospodarcze nakazów wycofania i usunięcia określonych w decyzjach stwierdzających naruszenie zakazu (sekcja 4.8.3) ([107]). Dla realizacji tego zadania kluczowe znaczenie będzie miała ścisła współpraca z organami nadzoru rynku.

W celu zapewnienia zgodności właściwe organy muszą zwrócić się do podmiotu gospodarczego o informacje na temat jego planów w zakresie wycofania i usunięcia oraz zażądać sprawozdań z postępów w realizacji tych planów. W przypadku produktów wytwarzanych tylko częściowo z wykorzystaniem pracy przymusowej plany te powinny zawierać informacje na temat zastąpienia danej części. Przygotowując plany usunięcia, podmioty gospodarcze powinny zwrócić szczególną uwagę na dobra trwałe o wysokiej wartości (np. pojazdy, maszyny, elektronika), w przypadku których potrzebne są oceny wykonalności technicznej, aby poddać je recyklingowi lub pozbawić je cech użytkowych. Właściwe organy powinny koordynować te plany z organami regulacyjnymi ds. środowiska i bezpieczeństwa.

(a) Wycofanie produktów

Monitorując proces wycofania produktów, właściwe organy muszą ocenić informacje przekazane przez podmiot gospodarczy. Aby zastosować się do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu, zainteresowane podmioty gospodarcze muszą dysponować przeglądem zapasów produktów, a także muszą wiedzieć, gdzie produkty te znajdują się w kanałach dystrybucji, w tym w przypadku sprzedaży na odległość; muszą również opracować plan wycofania, w którym szczegółowo określą sposób wycofania produktów zgodnie z decyzją.

(b) Proces usunięcia

Monitorując proces usunięcia produktów, właściwe organy muszą zapewnić, aby produkty usunięto zgodnie z hierarchią postępowania z odpadami określoną w dyrektywie 2008/98/WE ([108]), mianowicie poprzez ich recykling lub, jeżeli nie jest to możliwe, poprzez pozbawienie ich cech użytkowych ([109]). Odzież, dodatki odzieżowe i obuwie mogą zostać zniszczone zgodnie z przepisami rozporządzenia delegowanego Komisji 2026/296 ([110]). Łatwo psujące się produkty należy przekazać na cele charytatywne lub cele pożytku publicznego. Usunięcie produktu w jeden z wyżej wymienionych sposobów nie może w żaden sposób przynosić korzyści zainteresowanemu podmiotowi gospodarczemu.

([106]) Art. 23 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([107]) Art. 24 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([108]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (Dz.U. L 312 z 22.11.2008, s. 3).
([109]) Art. 25 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([110]) Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2026/296 z dnia 9 lutego 2026 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1781 przez ustanowienie odstępstw od zakazu niszczenia niesprzedanych produktów konsumpcyjnych (Dz.U. L, 2026/296, 22.4.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2026/296/oj).

(c) Produkty z zamiennymi częściami i produkty o znaczeniu strategicznym lub krytycznym

Jeżeli decyzja dotyczy zamiennych części produktu, właściwe organy muszą zapewnić, aby przedmiotowe produkty zostały wycofane, a części usunięte, jak określono w powyżej omówionym procesie usunięcia, oraz aby dany podmiot gospodarczy zastąpił przedmiotowe części częściami, których nie wytworzono z wykorzystaniem pracy przymusowej, zgodnie z rozporządzeniem. Produkty powstałe w wyniku takiego procesu można następnie ponownie wprowadzić do obrotu. Jeżeli podmiot gospodarczy nie jest skłonny do wymiany części, wówczas należy usunąć cały produkt.

Jeżeli decyzja dotyczy produktów stanowiących część łańcucha dostaw o strategicznym lub krytycznym znaczeniu dla UE ([111]) i jeżeli wiodący właściwy organ nakazuje wstrzymanie dystrybucji produktu, a nie jego usunięcie (sekcja 4.8.4), właściwe organy nadal muszą zapewnić wycofanie, jak określono powyżej. Muszą one również zwrócić się do danego podmiotu gospodarczego o informacje na temat miejsca przechowywania produktów w trakcie eliminowania pracy przymusowej.

W przypadku gdy praca przymusowa nie zostanie wyeliminowana w rozsądnym terminie, właściwy organ musi wyegzekwować usunięcie danych produktów, jak określono powyżej. W przypadku stwierdzenia zastosowania się do decyzji wiodący właściwy organ musi cofnąć swoją decyzję na przyszłość (sekcja 4.9). Jeżeli podmiot gospodarczy nie chce podjąć niezbędnych kroków w celu wyeliminowania pracy przymusowej, musi poinformować o tym właściwe organy i przystąpić do usunięcia produktu zgodnie z decyzją, jak wyjaśniono w lit. b) powyżej.

(d) Przekazanie produktów do właściwego organu w celu usunięcia

W sytuacjach, w których recykling i przekazanie danego produktu jako darowizny mogłyby mieć dużą wartość ekonomiczną i w których organy celne w przeciwnym razie zniszczyłyby takie produkty, właściwy organ może zwrócić się do organów celnych o dopuszczenie produktów, co do których wydano odmowę, do obrotu lub wywozu pod jego nadzorem ([112]) w celu ich usunięcia zgodnie z art. 25. Koszty tego działania ponosi podmiot gospodarczy.

(e) Produkty sprzedawane przez internet

Podmiot gospodarczy, który udostępnia produkty będące przedmiotem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu w internecie, musi wycofać i usunąć te produkty zgodnie z decyzją, jak określono w lit. a)–d) powyżej. Podmiot gospodarczy musi również usunąć wykaz odnoszący się do tych produktów ze swojej strony internetowej.

W przypadku gdy podmiot gospodarczy korzysta z usługi pośredniej, takiej jak internetowa platforma handlowa, w celu oferowania produktu, właściwe organy mogą również wydać nakaz skierowany do dostawcy usługi pośredniej, na podstawie odpowiedniego prawa państwa członkowskiego lub bezpośrednio stosowanego prawa Unii, zobowiązujący dostawców do ograniczenia dostępu do treści i wykazów odnoszących się do wyżej wymienionych produktów. Jeżeli nakaz spełnia warunki formalne określone w art. 9 ust. 2 rozporządzenia (UE) 2022/2065 ([113]), dostawcy muszą poinformować organy wydające o działaniach podjętych w celu zapewnienia zgodności z decyzją o zakazie naruszenia.

5.1.2 *Egzekwowanie decyzji stwierdzających naruszenie zakazu na granicach* ([114])

Ponieważ praca przymusowa jest częścią procesu produkcji i nie pozostawia żadnego śladu na samym produkcie, organy celne nie mogą ustalić zgodności wyłącznie na podstawie swoich kontroli, a zatem właściwe organy pozostają odpowiedzialne za ogólne egzekwowanie zakazu produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej na rynku UE, a także zakazu przywozu i wywozu produktów wytwarzanych z wykorzystaniem pracy przymusowej ([115]). Organy celne muszą działać na podstawie decyzji przyjętych przez właściwe organy i przekazanych im za pośrednictwem ICSMS ([116]). O każdej zmianie lub cofnięciu decyzji należy również niezwłocznie powiadomić organy celne, które powinny niezwłocznie odpowiednio dostosować swoje działania w zakresie egzekwowania przepisów. Ścisła współpraca między organami celnymi a właściwymi organami ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia skutecznego egzekwowania przepisów w odniesieniu do produktów wprowadzanych do UE lub opuszczających UE.

([111]) Art. 20 ust. 5 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([112]) Art. 30 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([113]) Zob. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (akt o usługach cyfrowych).
([114]) Art. 26–31 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([115]) Motyw 55 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([116]) Komunikacja ta zostanie zautomatyzowana między modułem ICSMS dotyczącym pracy przymusowej a systemem zarządzania ryzykiem celnym (CRMS), ale do czasu integracji tych dwóch systemów właściwe organy i organy celne będą początkowo wymieniać się informacjami zgodnie z protokołami krajowymi, które zostaną wprowadzone przed rozpoczęciem stosowania rozporządzenia.

5.1.2.1 Zakres i warunki rozporządzenia w odniesieniu do produktów wprowadzanych na rynek UE lub z niego wyprowadzanych

Rozporządzenie ma zastosowanie wyłącznie do produktów zgłoszonych organom celnym w ramach procedur celnych „dopuszczenia do obrotu" i „wywozu". Produkty, które mają zostać objęte innymi procedurami celnymi, nie podlegają rozporządzeniu.

5.1.3 *Identyfikacja produktów na granicy*

Aby zidentyfikować produkty wprowadzane na rynek UE lub z niego wyprowadzane, które podlegają decyzjom dotyczącym pracy przymusowej ([117]), organy celne muszą stosować procedury zarządzania ryzykiem celnym zgodnie z unijnym kodeksem celnym, biorąc pod uwagę decyzje stwierdzające naruszenie zakazu przekazane niezwłocznie przez wiodący właściwy organ oraz wszelkie dostępne istotne informacje na temat ryzyka.

Jeżeli skuteczne egzekwowanie zakazu pracy przymusowej wymaga od organów celnych dostępu do dodatkowych informacji wykraczających poza informacje normalnie przewidziane w przepisach prawa celnego ([118]),, Komisja jest uprawniona do przyjmowania aktów delegowanych określających dodatkowe informacje, które podmioty gospodarcze muszą przekazać organom celnym w odniesieniu do produktów wprowadzanych na rynek UE lub z niego wyprowadzanych. Informacje te mogą obejmować szczegółowe dane identyfikujące produkt, producenta lub wytwórcę oraz dostawców produktu. W związku z tym Komisja wyda dodatkowe wytyczne towarzyszące aktom delegowanym, zgodnie z art. 11 lit. d) rozporządzenia.

Identyfikacja produktów objętych zakazem pracy przymusowej może być również poparta informacjami wymienianymi między Komisją a właściwymi organami ([119]).

5.1.4 *Zawieszenie procedury dopuszczenia produktów do obrotu i powiadomienie właściwych organów*

Organy celne muszą zawiesić procedurę dopuszczenia produktu do obrotu lub jego wywozu ([120]), jeżeli w ramach swojego systemu zarządzania ryzykiem stwierdzą, że produkt wprowadzany na rynek UE lub z niego wyprowadzany może, zgodnie z decyzją przekazaną na podstawie art. 26 ust. 3, stanowić naruszenie zakazu określonego w art. 3 rozporządzenia.

Organy celne muszą bezzwłocznie powiadomić właściwe organy swoich państw członkowskich o tym zawieszeniu i przekazać im wszystkie istotne informacje umożliwiające ustalenie, czy dane produkty są objęte przekazaną decyzją stwierdzającą naruszenie zakazu.

W stosownych przypadkach określenie warunków mających zastosowanie do produktów w okresie zawieszenia ich dopuszczenia do obrotu lub wywozu, w tym dotyczących ich przechowywania oraz wszelkich środków związanych z odmową dopuszczenia do obrotu, należy do organów celnych, zgodnie z unijnym kodeksem celnym ([121]).

Właściwe organy muszą co do zasady wyciągnąć wnioski w obowiązujących terminach. W razie potrzeby i w należycie uzasadnionych przypadkach właściwe organy mogą zwrócić się do organów celnych o utrzymanie zawieszenia, aby umożliwić im dokonanie właściwej oceny produktu, co do którego organy celne wydały zawieszenie ([122]). Może się tak zdarzyć w przypadku, gdy w celu podjęcia decyzji o zawieszeniu właściwe organy musiałyby przeprowadzić bardziej dogłębną analizę dokumentów towarzyszących produktom, dokonać przeglądu produktu lub skontaktować się z podmiotem gospodarczym. Potrzeba skontaktowania się z podmiotem gospodarczym może wystąpić, jeżeli decyzja zawiera odstępstwo od usunięcia lub jeżeli produkt jest zakazany ze względu na obecność części zamiennych oraz jeżeli wydano nakaz zobowiązujący podmioty gospodarcze do usunięcia tych konkretnych części.

([117]) Art. 26 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([118]) Zob. również motyw 56 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej, aby uzyskać więcej szczegółowych informacji podstawowych na temat tych przepisów.
([119]) Art. 31 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([120]) Art. 28 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([121]) Motyw 60 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([122]) Motyw 57 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

W tym okresie organy celne nie dopuszczą danych produktów do obrotu lub wywozu do czasu dokonania oceny przez właściwe organy lub upływu obowiązujących terminów.

W ramach przeglądu przeprowadzanego przez właściwe organy w okresie zawieszenia dotyczącego produktu i przed wyciągnięciem wniosków i przekazaniem ich organom celnym, które to wnioski skutkowałyby odmową dopuszczenia produktu do obrotu lub wywozu, a co za tym idzie – jego usunięciem, podmiot gospodarczy może, za zgodą organów celnych i właściwych organów, zwrócić się o objęcie produktu inną procedurą celną w celu umożliwienia wymiany lub modyfikacji części produktu, które nie są zgodne z rozporządzeniem.

5.1.5 *Dopuszczenie do obrotu lub wywozu*

W przypadku gdy właściwe organy stwierdzą, że produkt zgłoszony im w następstwie zawieszenia nie jest przedmiotem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu, muszą natychmiast wprowadzić tę informację do ICSMS i poinformować o tym organy celne. Po powiadomieniu organów celnych o takiej decyzji właściwe organy muszą dopuścić produkt do obrotu lub wywozu, pod warunkiem że spełnione są wszystkie pozostałe warunki dopuszczenia.

Organy celne muszą również dopuścić produkt do obrotu lub wywozu, jeżeli właściwe organy nie zareagowały na powiadomienie, o którym mowa w sekcji 5.1.4, w terminach i na warunkach określonych w rozporządzeniu ([123]).

5.1.6 *Odmowa, zajęcie i usunięcie* ([124])

W przypadku gdy właściwe organy stwierdzą, że produkt zgłoszony im w następstwie zawieszenia jest wytwarzany z wykorzystaniem pracy przymusowej na podstawie decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu, muszą natychmiast wprowadzić tę informację do ICSMS i poinformować o tym organy celne. Po powiadomieniu organów celnych o takiej decyzji właściwe organy muszą dokonać usunięcia; nie jest możliwa modyfikacja ani powrotny wywóz (w przypadku towarów przywożonych). Organy celne muszą zapewnić, aby produkt usunięto zgodnie z mającym zastosowanie prawem UE i prawem krajowym zgodnym z prawem UE. Wszelkie odpady powstałe w wyniku usunięcia będą również przetwarzane zgodnie z mającym zastosowanie prawem unijnym i krajowym. Koszty związane z usunięciem będzie musiał ponieść podmiot gospodarczy zgodnie z przepisami unijnego kodeksu celnego.

Alternatywnie, na wniosek właściwego organu i na jego odpowiedzialność, organy celne mogą zająć produkt i przekazać go do dyspozycji temu właściwemu organowi i pod jego nadzór. W takich przypadkach właściwy organ musi zapewnić usunięcie produktu w sposób określony w rozporządzeniu (w szczególności poprzez recykling lub, jeżeli nie jest to możliwe, poprzez pozbawienie produktów cech użytkowych lub, w stosownych przypadkach, poprzez przekazanie ich jako darowizna w przypadku łatwo psujących się produktów).

5.2 **Sankcje**

Właściwe organy mają obowiązek zapewnić sprawne, skuteczne i jednolite wdrożenie rozporządzenia w całej UE, w tym egzekwowanie decyzji. W tym celu państwa członkowskie są zobowiązane do ustanowienia przepisów dotyczących kar finansowych (grzywien), które należy zgłosić Komisji do dnia 14 grudnia 2026 r. Jedynie organy państw członkowskich są uprawnione do nakładania sankcji, w tym w przypadku, gdy to Komisja wydała decyzję stwierdzającą naruszenie zakazu ([125]).

Niniejszy rozdział zawiera wskazówki dotyczące metody obliczania kar finansowych zgodnie z art. 37 ust. 2 i obowiązujących progów ([126]). Warto zauważyć, że przepisy krajowe mogą obejmować inne rodzaje sankcji, pod warunkiem że są one zgodne z prawem UE, w tym z rozporządzeniem. Ponadto przy obliczaniu i nakładaniu wszelkich innych sankcji właściwe organy muszą zapewnić, aby były one skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.

([123]) Art. 29 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([124]) Art. 30 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([125]) Art. 37 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([126]) Art. 11 lit. i) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

5.2.1 *Powody nałożenia sankcji*

Za samo naruszenie zakazu pracy przymusowej nie nakłada się sankcji. Sankcje nakłada się na podmiot gospodarczy za niezastosowanie się do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu. Konkretnie oznacza to, że sankcje będą miały zastosowanie w następujących przypadkach:

— wprowadzenie do obrotu danych produktów z naruszeniem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu,

— niewycofanie lub nieusunięcie danych produktów w części lub w całości,

— niedokonanie wymiany części produktu będącej przedmiotem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu,

— niewstrzymanie dystrybucji produktów w przypadku nakazu wstrzymania dystrybucji produktu ze względu na jego znaczenie strategiczne (sekcja 4.8.4).

5.2.2 *Obliczanie sankcji*

W art. 37 ust. 2 rozporządzenia określono pewne podstawowe zasady obliczania sankcji. W tych ramach państwa członkowskie mają pewną swobodę w wyborze sposobu regulowania i stosowania sankcji. Umożliwia im to określenie zasad i metod obliczania sankcji, które są odpowiednie dla ich krajowych ram prawnych i ram polityki, przy jednoczesnym zapewnieniu skutecznego i jednolitego stosowania rozporządzenia w drodze jasnego i wystarczająco przewidywalnego procesu. Państwa członkowskie muszą w jak największym stopniu uwzględnić niniejsze wytyczne przy opracowywaniu przepisów dotyczących obliczania sankcji oraz muszą przestrzegać art. 37 rozporządzenia, a także ogólnych zasad prawa UE przy stosowaniu tych sankcji.

Chociaż w poniższych sekcjach nie zalecono żadnej konkretnej metody obliczania, omówiono w nich zasady określone w art. 37 ust. 2 oraz pięć logicznych kroków, które należy podjąć w celu obliczenia odpowiedniej, zgodnej z prawem i skutecznej sankcji.

5.2.2.1 Określenie wszystkich okoliczności faktycznych oraz charakteru i zakresu niezastosowania się do decyzji

Aby obliczyć wymiar sankcji, właściwy organ musi najpierw zidentyfikować zachowanie podmiotu gospodarczego, które prowadzi do niezastosowania się do danej decyzji.

5.2.2.2 Ocena wagi i czasu trwania niezastosowania się do decyzji oraz obliczenie podstawowej kwoty sankcji

Waga i czas trwania niezastosowania się do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu są głównymi czynnikami, które właściwy organ (lub sędzia krajowy) weźmie przy obliczaniu podstawowej kwoty sankcji.

Przy określaniu wagi niezastosowania się do decyzji najistotniejszymi elementami są:

— zakres, w jakim produkty objęte zakazem wycofano zgodnie z decyzją (np. pod względem wycofanych ilości i przestrzegania terminów),

— zakres, w jakim produkty usunięto zgodnie z decyzją,

— umyślny lub wynikający z zaniedbania charakter niezastosowania się do decyzji, w tym stopień zaniedbania.

Czas trwania niezastosowania się do decyzji liczy się od daty upływu terminu wskazanego w decyzji. W poniższych ramkach przedstawiono kilka przykładów ilustrujących, w jaki sposób ten etap obliczeń można stosować w praktyce.

Ramka 1

Przykłady sposobu obliczania podstawowej kwoty sankcji

Przykład A – Obliczenia oparte na produkcie

– **Krok 1 – Obliczenie całkowitej wartości produktów** wprowadzonych do obrotu w UE z naruszeniem decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu.

– **Krok 2 – Obliczenie podstawowej kwoty sankcji:**

  – **Krok 2.1 – Obliczenie wagi** niezastosowania się do decyzji: po dokonaniu oceny wagi niezastosowania się do decyzji właściwy organ (lub sędzia krajowy) ustala odsetek wartości produktów, których dotyczy niezastosowanie się do decyzji, odzwierciedlający wagę niezastosowania się do decyzji. Np. bardzo mała waga: 0–10 % całkowitej wartości produktów; średnia waga: 10–30 %; wysoka waga: 30–60 %.

  – **Krok 2.2 – Obliczenie czasu trwania** niezastosowania się do decyzji: każdemu dniowi lub miesiącowi niezastosowania się do decyzji należy przypisać współczynnik. Po zmierzeniu czasu trwania niezastosowania się do decyzji właściwy organ (lub sędzia krajowy) pomnoży ten współczynnik przez odsetek wartości produktów.

Przykład B – Obliczenia oparte na obrotach

Krok 1 – Obliczenie rocznego globalnego obrotu podmiotu gospodarczego

Krok 2 – Obliczenie podstawowej kwoty sankcji z uwzględnieniem zarówno wagi, jak i czasu trwania. Po określeniu wagi i czasu trwania niezastosowania się do decyzji właściwy organ (lub sędzia krajowy) oblicza odsetek rocznego globalnego obrotu podmiotu gospodarczego odzwierciedlający te elementy. Np. niska waga: 0–1 %; średnia waga: 1–2 %; wysoka waga: 1–4 %.

5.2.2.3 Określenie okoliczności łagodzących i obciążających oraz dostosowanie sankcji

Po ustaleniu podstawowej kwoty sankcji właściwe organy (lub sędzia krajowy) muszą wziąć pod uwagę wszelkie okoliczności łagodzące i obciążające oraz odpowiednio dostosować podstawową kwotę sankcji.

Okoliczności łagodzące obejmują na przykład dobrą współpracę podmiotu gospodarczego przy stosowaniu się do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu (np. przekazywanie z własnej inicjatywy przydatnych informacji na temat jego sytuacji związanej z niezastosowaniem się do decyzji).

Okoliczności obciążające obejmują:

— wszelkie przypadki niezastosowania się w przeszłości przez ten sam podmiot gospodarczy do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu,

— słabą współpracę podmiotu gospodarczego w zakresie stosowania się do decyzji stwierdzającej naruszenie zakazu (np. utrudniające lub niekomunikatywne zachowanie, oszukańcze zachowanie mające na celu ukrycie niezastosowania się do decyzji lub zmuszanie innych podmiotów gospodarczych, aby nie stosowały się do decyzji),

— wszelkie korzyści lub zyski finansowe lub straty uniknięte w wyniku niezastosowania się do decyzji.

5.2.2.4 Określenie mającej zastosowanie minimalnej lub maksymalnej kwoty sankcji dopuszczalnej prawem

Rozporządzenie nie nakłada żadnych minimalnych ani maksymalnych kwot kar finansowych. Do państw członkowskich należy rozważenie potrzeby ustanowienia przepisów dotyczących tych aspektów zgodnie z zasadami skuteczności, proporcjonalności i odstraszającego charakteru. Właściwe organy muszą zapewnić, aby obliczony wymiar sankcji nie przekraczał tych progów.

5.2.2.5 Zapewnienie skuteczności, proporcjonalności i odstraszającego charakteru sankcji

Właściwe organy muszą zadbać o to, aby kwota sankcji wynikająca z obliczeń odzwierciedlała zasady skuteczności, proporcjonalności i odstraszającego charakteru.

Sankcja jest:

— skuteczna, jeżeli faktycznie i odpowiednio karze podmiot gospodarczy za niezastosowanie się do decyzji i skłania go do zastosowania się do decyzji,

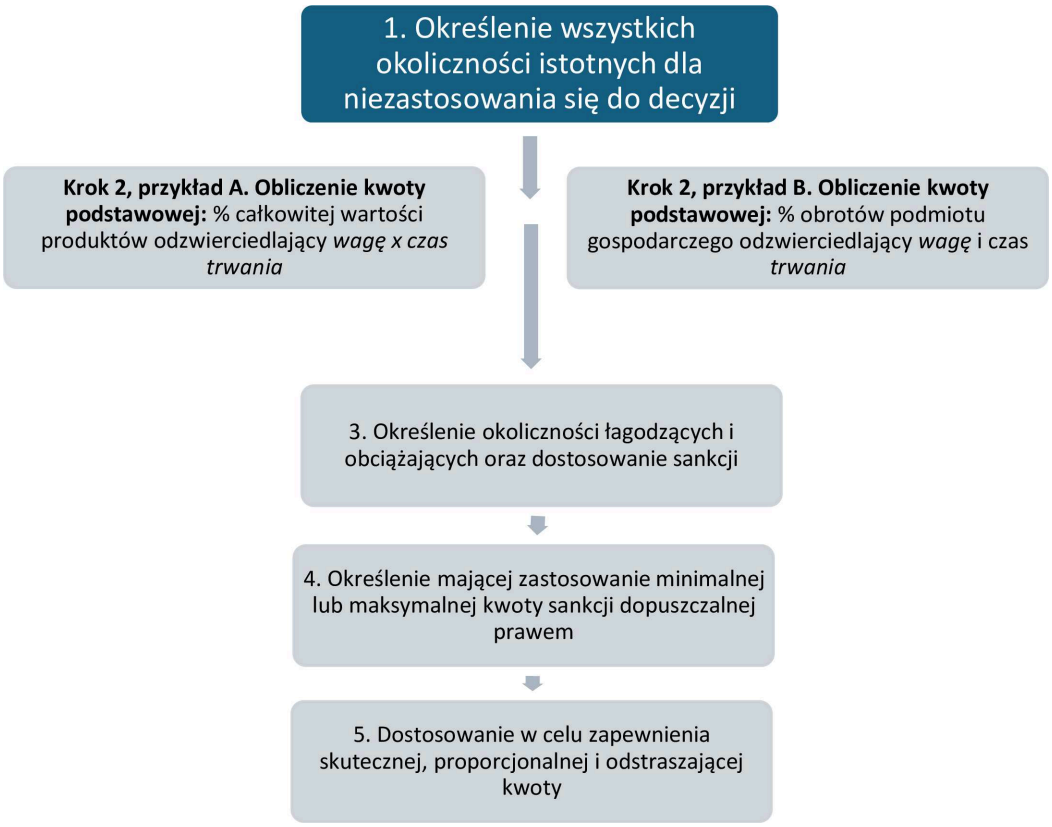
— proporcjonalna, jeżeli jest odpowiednia i nie wykracza poza to, co jest konieczne do ukarania podmiotu gospodarczego za niezastosowanie się do decyzji i skłonienia go do zastosowania się do decyzji; oraz uwzględnia wszystkie okoliczności sprawy, w tym nałożenie innych sankcji za te same czyny (chociaż na innej podstawie prawnej),

— odstraszająca, jeżeli jest wystarczająca, aby zniechęcić podmiot gospodarczy do dalszego naruszania decyzji lub do ponownego naruszenia jej w przyszłości, oraz jeżeli zniechęca inne podmioty gospodarcze do niestosowania się do decyzji.

Ponadto sankcje należy obliczać i stosować w sposób niedyskryminacyjny. Równoważne okoliczności należy karać w ten sam sposób, chyba że istnieje obiektywny i proporcjonalny powód zastosowania różnych sankcji.

Rys. 2

Przedstawienie procesu obliczeń

6. WSKAZÓWKI DLA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH DOTYCZĄCE NALEŻYTEJ STARANNOŚCI W ODNIESIENIU DO PRACY PRZYMUSOWEJ

6.1 Cel

W rozporządzeniu zobowiązano Komisję do przedstawienia wskazówek dla podmiotów gospodarczych dotyczących należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej ([127]). Niniejsze wytyczne wypełniają ten mandat, oferując przedsiębiorstwom niewiążące wskazówki dotyczące ewentualnego dobrowolnego dochowania należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej, w oparciu o uznane na szczeblu międzynarodowym zasady i normy (sekcja 2.2), przy jednoczesnym uwzględnieniu odpowiednich przepisów UE.

Ponieważ wytyczne Komisji z definicji nie są wiążące, nie można ich wyegzekwować na drodze prawnej. Niniejsze wytyczne nie nakładają na przedsiębiorstwa żadnych obowiązków, w tym obowiązków w zakresie należytej staranności ([128]). Mogą one jednak pomóc podmiotom gospodarczym w zmniejszeniu ryzyka wystąpienia procederu pracy przymusowej w ich działalności i łańcuchach dostaw ([129]). Niniejsze wytyczne zawierają również szczegółowe wskazówki dotyczące wspierania MŚP ([130]), biorąc pod uwagę ich ograniczone zasoby na wdrożenie należytej staranności.

Niniejsze wytyczne opierają się na wcześniejszych wytycznych UE dotyczących należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej opublikowanych przed przyjęciem rozporządzenia i zastępują je ([131]). Zawierają one bardziej szczegółowy opis możliwych środków należytej staranności opartych na tych samych normach międzynarodowych, na których opierały się poprzednie wytyczne (sekcja 2.2).

Przedsiębiorstwa, które chcą wdrożyć należytą staranność w związku z pracą przymusową, zachęca się do korzystania z tych wytycznych, opierając się na zawartych w nich praktykach w zakresie należytej staranności, które są odpowiednie i współmierne do ryzyka, okoliczności i kontekstu przedsiębiorstwa.

6.2 Przepisy UE dotyczące należytej staranności

Chociaż rozporządzenie nie nakłada obowiązków w zakresie należytej staranności, w kilku innych aktach prawnych UE ustanowiono wymogi w zakresie należytej staranności lub wymogi sprawozdawcze związane z ryzykiem pracy przymusowej dla wybranych grup przedsiębiorstw. Wymogi te mogą również pomóc w zobrazowaniu wysiłków podmiotów gospodarczych na rzecz identyfikacji ryzyka pracy przymusowej i przeciwdziałania mu w trakcie potencjalnych dochodzeń.

Dyrektywa w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDDD) ([132]) nakłada na duże przedsiębiorstwa objęte jej zakresem obowiązek identyfikowania niekorzystnych skutków dla praw człowieka i środowiska w ich działalności i łańcuchach wartości oraz zaradzania tym skutkom, w tym, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do pracy przymusowej. CSDDD, która zacznie obowiązywać w lipcu 2029 r., zapewnia ogólne ramy prawne dotyczące obowiązkowego dochowania należytej staranności dla dużych przedsiębiorstw objętych jej zakresem ([133]).

W dyrektywie w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju ([134]) wprowadzono szczegółowe wymogi sprawozdawcze dla dużych przedsiębiorstw w zakresie ujawniania informacji na temat ryzyka i negatywnego oddziaływania w obszarze praw człowieka spowodowanych ich działalnością, w tym, w stosownych przypadkach, na temat obecności pracy przymusowej w ich działalności lub łańcuchach dostaw.

W pakiecie zbiorczym dotyczącym zrównoważoności ([135]) uproszczono wymogi dotyczące należytej staranności i sprawozdawczości ustanowione w wyżej wymienionych dyrektywach w celu zmniejszenia obciążeń administracyjnych dla przedsiębiorstw objętych ich zakresem oraz ochrony mniejszych przedsiębiorstw przed nadmiernymi żądaniami udzielenia informacji ze strony większych przedsiębiorstw.

([127]) Art. 11 lit. a) rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([128]) Art. 1 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([129]) Motyw 45 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([130]) Motyw32 i art. 11 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([131]) Komisja Europejska i Europejska Służba Działań Zewnętrznych (2021), „Guidance on due diligence for EU businesses to address the risk of forced labour in their operations and supply chains" [„Wytyczne dotyczące należytej staranności dla unijnych przedsiębiorstw w celu przeciwdziałania ryzyku pracy przymusowej w ich działalności i łańcuchach dostaw"].
([132]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1760 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 i rozporządzenie (UE) 2023/2859 (Dz.U. L, 2024/1760, 5.7.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj). Dyrektywa ta została zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2026/470 z dnia 24 lutego 2026 r. w sprawie zmiany dyrektyw 2006/43/WE, 2013/34/UE, (UE) 2022/2464 i (UE) 2024/1760 w odniesieniu do niektórych wymogów dotyczących sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju i niektórych wymogów w zakresie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz.U. L, 2026/470, 26.2.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj).
([133]) Do 26 lipca 2027 r. Komisja przyjmie wskazówki dotyczące sposobu dochowania należytej staranności zgodnie z obowiązkami określonymi w dyrektywie.
([134]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz.U. L 322 z 16.12.2022, s. 15).
([135]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2026/470 z dnia 24 lutego 2026 r. w sprawie zmiany dyrektyw (UE) 2022/2464 i (UE) 2024/1760 w odniesieniu do wymogów dotyczących sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju i wymogów w zakresie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz.U. L 2026/470, 26.2.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj).

Niektóre obowiązki w zakresie należytej staranności wprowadzone przepisami UE są specyficzne dla niektórych kategorii produktów. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie minerałów z regionów ogarniętych konfliktami ([136]) unijni importerzy cyny, tantalu, wolframu i złota muszą dochować należytej staranności w łańcuchu dostaw ([137]), aby zapobiec pozyskiwaniu surowców na obszarach dotkniętych konfliktami i obszarach wysokiego ryzyka. Rozporządzenie w sprawie baterii ([138]) zobowiązuje przedsiębiorstwa wprowadzające baterie do obrotu w UE do wdrożenia polityki w zakresie należytej staranności w łańcuchu dostaw surowców (litu, niklu, kobaltu, grafitu naturalnego) w celu ograniczenia ryzyka społecznego i środowiskowego, w tym pracy przymusowej. Rozporządzenie w sprawie wylesiania ([139]) zobowiązuje podmioty wprowadzające do obrotu w UE bydło, kakao, kawę, olej palmowy, kauczuk, soję lub drewno do zapewnienia, aby produkty te nie powodowały wylesiania i były produkowane legalnie, w tym zgodnie z przepisami kraju produkcji regulującymi prawa człowieka chronione na mocy prawa międzynarodowego.

Niniejsze wytyczne pozostają bez uszczerbku dla wytycznych dotyczących należytej staranności opublikowanych przez Komisję w odniesieniu do innych aktów prawnych UE.

Ponadto dyrektywa UE w sprawie zwalczania handlu ludźmi ([140]) zobowiązuje państwa członkowskie do ustanowienia minimalnych kar za handel ludźmi, w tym do celów wyzysku pracowników, oraz do opracowania środków mających na celu pomoc ofiarom handlu ludźmi, ich ochronę i zapewnienie im dostępu do środków zaradczych.

6.3 **Czym jest należyta staranność w odniesieniu do pracy przymusowej?**

6.3.1 *Należyta staranność jako skuteczne narzędzie zwalczania pracy przymusowej*

Do celów rozporządzenia należyta staranność w odniesieniu do pracy przymusowej odnosi się do starań podejmowanych przez podmioty gospodarcze w celu wdrożenia obowiązkowych wymogów lub dobrowolnych wytycznych, zaleceń lub praktyk mających na celu identyfikację, ograniczanie lub wyeliminowanie stosowania pracy przymusowej w odniesieniu do produktów, które mają być wprowadzone lub udostępnione na rynku unijnym lub z niego wywiezione, bądź zapobieganie jej stosowaniu ([141]).

Należyta staranność jest skutecznym sposobem identyfikacji ryzyka pracy przymusowej i przeciwdziałania mu. W tym kontekście należyta staranność przedsiębiorstwa, choć nie jest narzucona w rozporządzeniu, mogłaby pomóc przedsiębiorstwu w przestrzeganiu przepisów rozporządzenia. O ile szczególne zobowiązanie prawne do dochowania należytej staranności nie wynika z innego aktu prawa Unii, przedsiębiorstwa mogą swobodnie decydować, w jaki sposób najlepiej radzić sobie z ryzykiem pracy przymusowej. Mogą one podjąć decyzję o dochowaniu należytej staranności, jak wyjaśniono w niniejszej sekcji, lub o zastosowaniu alternatywnych podejść, o których mowa w sekcji 4.7.

Ryzyko pracy przymusowej często wiąże się z ryzykiem innych naruszeń praw człowieka. Aby szczególne względy należytej staranności w kontekście pracy przymusowej były skuteczne, należy je rozumieć w kontekście szerszych oczekiwań dotyczących należytej staranności w zakresie praw człowieka określonych w prawie UE i normach międzynarodowych.

6.3.2 *Cechy należytej staranności*

Należyta staranność koncentruje się na zapobieganiu (stanowi integralną część procesu decyzyjnego i zarządzania ryzykiem), obejmuje bieżącą komunikację, jest współmierna do ryzyka, w razie potrzeby obejmuje ustalanie priorytetów (tj. opiera się na analizie ryzyka), powinna być odpowiednia do sytuacji przedsiębiorstwa, dynamiczna i oparta na konstruktywnej współpracy z zainteresowanymi stronami ([142]).

([136]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/821 z dnia 17 maja 2017 r. ustanawiające obowiązki w zakresie należytej staranności w łańcuchu dostaw unijnych importerów cyny, tantalu i wolframu, ich rud oraz złota pochodzących z obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka (Dz.U. L 130 z 19.5.2017, s. 1).

([137]) Zalecenie Komisji (UE) 2018/1149 z dnia 10 sierpnia 2018 r. w sprawie niewiążących wytycznych dotyczących identyfikacji obszarów dotkniętych konfliktami i obszarów wysokiego ryzyka oraz innych czynników ryzyka w łańcuchu dostaw na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/821 (Dz.U. L 208 z 17.8.2018, s. 94).

([138]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1542 z dnia 12 lipca 2023 r. w sprawie baterii i zużytych baterii, zmieniające dyrektywę 2008/98/WE i rozporządzenie (UE) 2019/1020 oraz uchylające dyrektywę 2006/66/WE (Dz.U. L 191 z 28.7.2023, s. 1).

([139]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1115 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie udostępniania na rynku unijnym i wywozu z Unii niektórych towarów i produktów związanych z wylesianiem i degradacją lasów oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 995/2010 (Dz.U. L 160 z 1.6.2023, s. 1).

([140]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz.U. L 101 z 15.4.2011, s. 1).

([141]) Art. 2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([142]) Komentarz do rozdziału II pkt 19 Wytycznych OECD dla przedsiębiorstw międzynarodowych oraz kluczowe cechy Wytycznych OECD dotyczących należytej staranności.

Na środki należytej staranności mogą mieć wpływ takie czynniki, jak wielkość przedsiębiorstwa, kontekst jego działalności, pozycja w łańcuchach dostaw, charakter jego produktów lub usług, jego udział w ryzyku oraz charakter i dotkliwość niekorzystnych skutków ([143]). Na przykład duże przedsiębiorstwa mogą potrzebować bardziej sformalizowanych i rozbudowanych systemów zarządzania ryzykiem pracy przymusowej niż mniejsze przedsiębiorstwa o ograniczonym zakresie produktów, łańcuchów dostaw i zainteresowanych stron.

Jeżeli podmioty gospodarcze zdecydują się dochować należytej staranności w celu zapewnienia zgodności z rozporządzeniem, niniejsze wytyczne mają im w tym pomóc.

Chociaż określone poniżej wskazówki dotyczące należytej staranności są wyłącznie dobrowolne, uznaje się w nich również wyzwania, przed którymi stoją MŚP w zakresie stosowania należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej, i zaleca się w nich, w stosownych przypadkach, konkretne środki proporcjonalne do wielkości tych przedsiębiorstw i zasobów, którymi dysponują. MŚP mogą również korzystać z zasobów dostępnych za pośrednictwem jednolitego portalu dotyczącego pracy przymusowej, a także z innych środków wsparcia, które Komisja Europejska ma zapewnić na podstawie art. 10 rozporządzenia.

Przedsiębiorstwa zachęca się do zapoznania się z międzynarodowymi wytycznymi dotyczącymi należytej staranności wymienionymi w sekcji 2.2 w celu uzyskania dalszych szczegółowych informacji na temat sposobu wdrażania należytej staranności oraz, w stosownych przypadkach, z wytycznymi dotyczącymi należytej staranności opublikowanymi przez Komisję na podstawie innych aktów prawnych UE. Przedsiębiorstwa objęte zakresem CSDDD powinny zapoznać się z przyszłymi wytycznymi Komisji, które mają zostać wydane do 26 lipca 2027 r.

6.3.3 *Współpraca z zainteresowanymi stronami*

Konstruktywna współpraca z zainteresowanymi stronami jest ważna w całym procesie należytej staranności. Przedsiębiorstwa powinny dołożyć odpowiednich, proporcjonalnych i rozsądnych starań, aby współpracować z grupami, które potencjalnie mogą odczuwać skutki, i innymi odpowiednimi zainteresowanymi stronami w sposób znaczący, terminowy i inkluzywny w celu identyfikacji i oceny ryzyka pracy przymusowej oraz przeciwdziałania temu ryzyku ([144]).

Przedsiębiorstwa powinny wskazać zainteresowane strony, na które ich działalność może mieć wpływ w odniesieniu do pracy przymusowej, w tym zainteresowane strony, na których prawa ma lub może mieć wpływ praca przymusowa. W sytuacji pracy przymusowej głównymi zainteresowanymi stronami, które odczuwają jej skutki, są pracownicy oraz, w stosownych przypadkach, członkowie ich rodzin. Z pracownikami powinny prowadzić rozmowy zaufane osoby trzecie, aby zapewnić poufność, dokładność oraz bezpieczeństwo respondentów. Jeżeli nie jest to możliwe, np. w przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo, przedsiębiorstwa powinny korzystać z alternatywnych metod gromadzenia informacji, takich jak konsultowanie się z wiarygodnym i niezależnym zapleczem ekspertów, organizacjami pracowniczymi (takimi jak związki zawodowe), organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i obrońcami praw człowieka oraz korzystanie ze źródeł informacji zawartych w unijnej bazie danych dotyczącej ryzyka pracy przymusowej.

Inne zainteresowane strony mogą obejmować społeczności i rządy lokalne, regionalne lub krajowe, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i przedstawicieli pracowników, krajowe instytucje praw człowieka, partnerów biznesowych, inicjatywy branżowe, inwestorów, udziałowców i konsumentów.

Przedsiębiorstwa powinny również podjąć kroki w celu zidentyfikowania i usunięcia barier dla skutecznego uczestnictwa zainteresowanych stron znajdujących się w trudnym położeniu lub marginalizowanych oraz zapewnić, aby zainteresowane strony nie były narażone na działania odwetowe lub kary, w tym poprzez zachowanie poufności lub anonimowości.

Od MŚP nie oczekuje się prowadzenia szeroko zakrojonych konsultacji lub działań angażujących, ale mogą one współpracować ze swoimi zainteresowanymi stronami na kilka sposobów (np. poprzez bezpośrednie rozmowy z kluczowymi dostawcami, klientami lub pracownikami) w odpowiednich sytuacjach (np. jeżeli w unijnej bazie danych dotyczącej ryzyka pracy przymusowej wskazano określony sektor lub obszar geograficzny jako potencjalnie zagrożony pracą przymusową).

6.4 **Proces dochowania należytej staranności**

Obejmujące sześć kroków ramy OECD dotyczące należytej staranności ([145]) zapewniają przedsiębiorstwom uznane na całym świecie, ustrukturyzowane podejście do identyfikacji zagrożeń dla praw człowieka w ich działalności i łańcuchach dostaw oraz przeciwdziałania tym zagrożeniom, a jednocześnie umożliwiają im dostosowanie podejścia do ich odpowiednich sektorów, łańcuchów dostaw i kontekstów regionalnych. Ramy te stanowią dla przedsiębiorstw podstawę do oceny ryzyka pracy przymusowej w ramach ich ogólnych działań w zakresie należytej staranności, a także stanowią podstawę innych odpowiednich przepisów UE, takich jak CSDDD.

([143]) Niekorzystne skutki to termin stosowany w międzynarodowych wytycznych MOP i OECD, a także w unijnej dyrektywie w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (CSDDD). W przypadku rozporządzenia termin ten odnosi się do wpływu rzeczywistych przypadków pracy przymusowej.

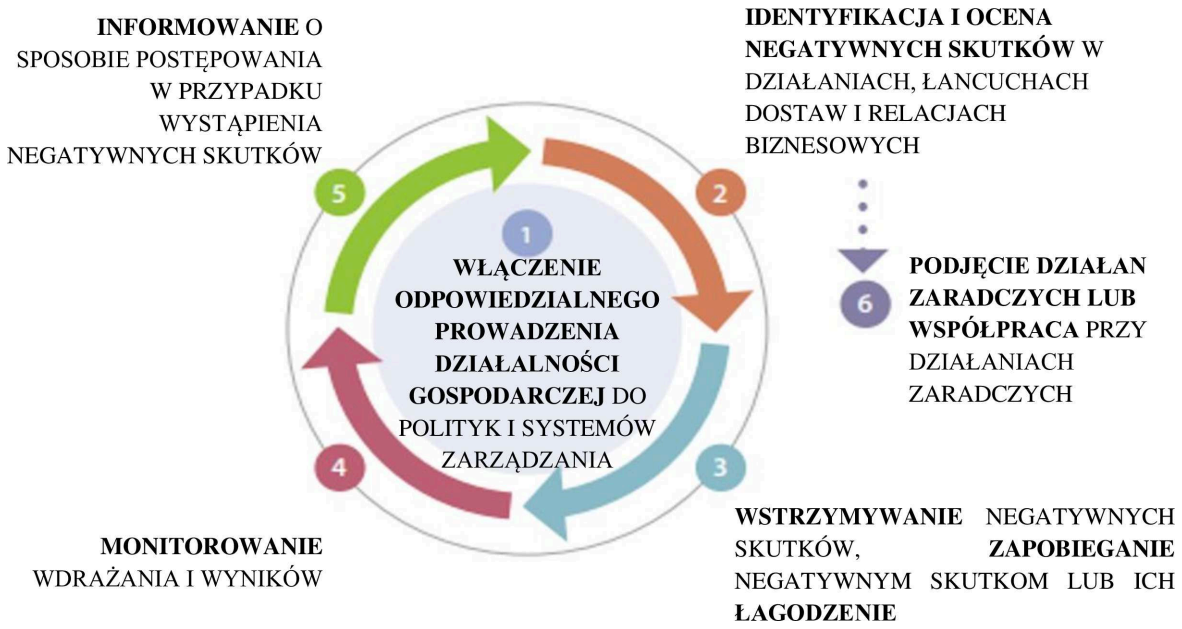
([144]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 50, pyt. 10.

([145]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności.

Przedstawione poniżej kroki i oczekiwania opierają się na ramach OECD w celu przedstawienia zaleceń dotyczących należytej staranności w zakresie przeciwdziałania pracy przymusowej. Opisane poniżej działania praktyczne nie mają stanowić wyczerpującego wykazu z polami do odhaczenia w odniesieniu do należytej staranności, ponieważ nie każde działanie praktyczne będzie odpowiednie dla każdej sytuacji. Przedsiębiorstwa zachowują swobodę określania swoich konkretnych środków i procesów należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej w sposób proporcjonalny i odpowiedni do ich konkretnego ryzyka, okoliczności i kontekstu.

Rys. 2

Proces dochowania należytej staranności i środki wspierające ([146])

6.4.1 *Krok 1: Uwzględnianie należytej staranności w związku z pracą przymusową w politykach przedsiębiorstwa i jego systemach zarządzania ryzykiem* ([147])

6.4.1.1 Opracowywanie, rozpowszechnianie i przegląd polityk przedsiębiorstwa w zakresie pracy przymusowej

Przedsiębiorstwa, które chcą wdrożyć należytą staranność w związku z pracą przymusową, powinny ([148]) włączyć należytą staranność w zakresie przeciwdziałania pracy przymusowej do wszystkich swoich odpowiednich polityk i systemów zarządzania ryzykiem. Nie muszą one opracowywać odrębnego, samodzielnego systemu lub polityki należytej staranności w zakresie przeciwdziałania pracy przymusowej, ale mogą dostosować istniejące procesy i polityki należytej staranności w celu identyfikacji ryzyka pracy przymusowej i przeciwdziałania mu. Mogą one również przyjmować modelowe polityki opracowane przez stowarzyszenia branżowe, organizacje społeczeństwa obywatelskiego lub inicjatywy wielostronne, lub mogą opierać się na takich modelowych politykach, pod warunkiem że są one odpowiednie do wielkości, działalności i kontekstu funkcjonowania przedsiębiorstwa. W przypadku gdy w ocenie ryzyka przedsiębiorstwa stwierdzono znaczące (tj. poważne i prawdopodobne) ryzyko pracy przymusowej, przedsiębiorstwo powinno opracować konkretne strategie przeciwdziałania temu ryzyku, odzwierciedlające kontekst lokalny, czynniki ryzyka specyficzne dla danego sektora i jego specyfikę operacyjną. Politykę przedsiębiorstwa w zakresie pracy przymusowej należy opracować w porozumieniu z odpowiednimi zainteresowanymi stronami i należy w niej zawrzeć następujące elementy:

— zobowiązanie do przestrzegania podstawowych zasad i praw w pracy MOP, uznanych na szczeblu międzynarodowym norm dotyczących pracy przymusowej oraz krajowych przepisów i polityk dotyczących pracy w krajach, w których przedsiębiorstwo prowadzi działalność,

— opis podejścia przedsiębiorstwa do należytej staranności i procesu jego wdrażania (tj. identyfikacja ryzyka, zapobieganie mu i ograniczanie go, współpraca z zainteresowanymi stronami oraz, w razie potrzeby, podjęcie działań zaradczych lub współpraca przy działaniach zaradczych),

— oczekiwania wobec swoich pracowników, jednostek zależnych i partnerów biznesowych dotyczące przestrzegania norm uznanych na szczeblu międzynarodowym, wraz z mechanizmami monitorowania i egzekwowania tych oczekiwań.

([146]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 21.
([147]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 22–24 i 56–60; podręcznik MOP i IOE, s. 17–19.
([148]) Użycie słowa „powinny” w tej sekcji wytycznych odnosi się do zaleceń dotyczących możliwych środków, które przedsiębiorstwa chcące dobrowolnie wdrożyć należytą staranność w związku z pracą przymusową powinny rozważyć.

MŚP mogą korzystać ze wsparcia zewnętrznego i opierać się na wsparciu zewnętrznym, na przykład ze strony organizacji pracodawców, stowarzyszeń branżowych, programów branżowych, inicjatyw wielostronnych lub innych ekspertów, aby zrozumieć, w jaki sposób radzić sobie z kwestiami pracy przymusowej w sposób proporcjonalny do ich konkretnej sytuacji i zasobów. Ponadto MŚP mogą korzystać z unijnej bazy danych dotyczącej ryzyka pracy przymusowej, aby lepiej zrozumieć, czy sektor, w którym prowadzą działalność, i obszary geograficzne, z których pozyskują surowce, mogą stwarzać ryzyko pracy przymusowej.

Politykę w zakresie pracy przymusowej należy podać do wiadomości publicznej (np. publikując ją na stronie internetowej przedsiębiorstwa, udostępniając ją w lokalnych językach państw, w których przedsiębiorstwo prowadzi działalność itp.) oraz przekazać na szczeblu wewnętrznym wszystkim zainteresowanym pracownikom i innym pracownikom w sposób zrozumiały, dostępny i odpowiedni pod względem kulturowym (np. publikując ją w intranecie przedsiębiorstwa oraz wdrażając wewnętrzną strategię komunikacyjną i szkoleniową itp.) ([149]).

MŚP mogą stosować proste i tanie środki w celu informowania o swojej polityce w zakresie pracy przymusowej, takie jak umieszczenie tej polityki na swojej stronie internetowej lub w mediach społecznościowych, organizowanie krótkich szkoleń praktycznych dla swoich pracowników lub włączenie tej polityki do swoich procedur udzielania zamówień.

Przedsiębiorstwa powinny regularnie dokonywać przeglądu swoich polityk należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej i w razie potrzeby je aktualizować, w szczególności w przypadku wystąpienia istotnej zmiany, biorąc pod uwagę zidentyfikowane ryzyko, środki wprowadzone w celu przeciwdziałania temu ryzyku oraz wyniki jakichkolwiek działań w zakresie monitorowania lub przeglądu.

6.4.1.2 Włączanie polityki do systemów nadzoru i zarządzania

Przedsiębiorstwa powinny przypisać odpowiedzialność za wdrażanie różnych aspektów strategii przedsiębiorstwa w zakresie należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej we wszystkich odpowiednich działach (np. działach ds. zarządzania ryzykiem lub zgodności z przepisami, działach ds. rozwoju produktów, działach produkcyjnych, działach ds. sprzedaży/marketingu, działach ds. zakupów/zaopatrzenia itp.), ze szczególnym uwzględnieniem tych kierowników, których działania i decyzje najprawdopodobniej zwiększą lub zmniejszą ryzyko ([150]). Powinno to obejmować stosowanie jasnych zasad zarządzania oraz nadzór wyższego szczebla lub zarządu nad tymi politykami. Przedsiębiorstwa powinny pomagać swoim pracownikom w zrozumieniu i wdrożeniu aspektów polityki należytej staranności w zakresie pracy przymusowej istotnych dla ich roli poprzez zapewnienie im odpowiednich zasobów i szkoleń oraz zagwarantowanie, aby zachęty wewnętrzne były dostosowane do polityki przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwa powinny opracować lub dostosować istniejące systemy komunikacji i prowadzenia dokumentacji do celów identyfikacji, oceny i ograniczania ryzyka oraz zapobiegania mu, tak aby umożliwić późniejszą wymianę informacji na temat polityki w zakresie pracy przymusowej między kadrą kierowniczą wyższego szczebla a działami odpowiedzialnymi za jej wdrażanie. Powinny one również zapewnić zespołom i jednostkom organizacyjnym takie same informacje na temat polityki w zakresie pracy przymusowej i jej zrozumienie, a także zapewnić pracownikom szkolenia dotyczące polityki w zakresie pracy przymusowej.

MŚP mogą przydzielić obowiązki dotyczące wdrażania i wymiany informacji na temat polityki w zakresie pracy przymusowej w ramach istniejących zespołów. W miarę możliwości zadania te należy powierzyć kierownikom przedsiębiorstw i pracownikom, którzy zdobyli już doświadczenie lub wiedzę fachową w odniesieniu do kwestii należytej staranności, lub w przeszłości wyrażali nimi zainteresowanie.

6.4.1.3 Włączanie polityki i oczekiwań do współpracy z dostawcami i innymi partnerami biznesowymi

Przedsiębiorstwa powinny informować dostawców i innych odpowiednich partnerów biznesowych o kluczowych aspektach swojej polityki w zakresie pracy przymusowej i swoich oczekiwaniach pod tym względem. W stosownych przypadkach polityki należy udostępniać w językach lokalnych.

W umowach lub innych pisemnych porozumieniach (np. kodeksach postępowania dostawców) zawieranych z dostawcami i innymi partnerami biznesowymi przedsiębiorstwa powinny uwzględnić swoje warunki i oczekiwania dotyczące kwestii pracy przymusowej, na przykład: przestrzeganie norm uznanych na szczeblu międzynarodowym; przejrzystość, monitorowanie i sprawozdawczość; specyfikacje dotyczące różnicowania wymogów w zakresie należytej staranności w odniesieniu do własnych relacji biznesowych tych podmiotów; oraz powody zakończenia współpracy (zawieszenia lub rozwiązania umowy) z powodu niespełnienia oczekiwań ([151]). Środki umowne należy stosować w sposób, który jest skuteczny w praktyce w danym kontekście.

([149]) Podręcznik MOP i IOE, s. 19.
([150]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 57–59, pyt. 1.
([151]) Sekcja 6.4.6. Wycofanie się z danej relacji biznesowej należy traktować jako rozwiązanie stosowane w ostateczności.

Przedsiębiorstwa powinny, w miarę możliwości, uwzględniać kryteria należytej staranności w zakresie pracy przymusowej w swojej ocenie przed nawiązaniem nowej relacji biznesowej. W przypadku gdy dostawcy lub partnerzy biznesowi obsługują wielu klientów i wiele sektorów przemysłu, może to oznaczać również uwzględnienie istniejących lub potencjalnie sprzecznych oczekiwań ich innych klientów lub relacji. Aby ograniczyć rozbieżne oczekiwania, przedsiębiorstwa mogą rozważyć dostosowanie się do międzynarodowych i branżowych standardów należytej staranności w zakresie pracy przymusowej, współpracę z innymi podmiotami branżowymi w zakresie opracowania wspólnej polityki i ram sprawozdawczości w odniesieniu do pracy przymusowej oraz współpracę z partnerami biznesowymi w zakresie sposobów ograniczenia i usprawnienia sprzecznych wymogów.

W miarę możliwości przedsiębiorstwa powinny rozważyć stosowanie opartych na współpracy podejść do należytej staranności poprzez inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju na poziomie przemysłu, wielu sektorów przemysłu lub wielu zainteresowanych stron (na przykład w celu gromadzenia wiedzy, zwiększenia siły oddziaływania i zwiększenia skuteczności środków należytej staranności), chociaż stale pozostają odpowiedzialne za zapewnienie, aby wdrażanie przez nie należytej staranności było skuteczne ([152]) i odbywało się zgodnie z unijnym prawem konkurencji. Chociaż podejścia oparte na współpracy mogą wspierać należytą staranność, przedsiębiorstwa powinny ocenić, czy podejścia te są adekwatne do zakładanych celów w ich konkretnej sytuacji, i w razie potrzeby powinny nadal wprowadzać dodatkowe środki.

Podział kosztów i osiągnięcie oszczędności to częste korzyści płynące ze współpracy sektorowej i mogą być szczególnie przydatne dla przedsiębiorstw o ograniczonych zasobach. Na przykład MŚP mogą korzystać ze wzorów i umów modelowych z dostawcami opracowanych przez partnerów biznesowych lub organizacje pracodawców, lub współpracować z innymi przedsiębiorstwami działającymi w tym samym sektorze, które mogą borykać się z podobnymi wyzwaniami.

Przedsiębiorstwa powinny również zapewnić odpowiednie zasoby i szkolenia, aby umożliwić dostawcom i innym partnerom biznesowym zrozumienie mających zastosowanie wymogów polityki pracy przymusowej oraz wdrożenie skutecznych systemów należytej staranności. Zasoby te należy dostosować do poziomu ryzyka i kontekstu operacyjnego tych dostawców i partnerów biznesowych. Przedsiębiorstwa powinny również oceniać aspekty własnej działalności, modelu biznesowego lub praktyk handlowych, które mogą w niezamierzony sposób przyczynić się do ryzyka pracy przymusowej lub stworzyć bariery dla zdolności dostawcy do dochowania należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej ([153]).

Przedsiębiorstwa powinny brać pod uwagę wyłącznie zakupy od dostawców, którzy spełniają ich oczekiwania dotyczące odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej. Może to być szczególnie istotne w przypadkach, w których w unijnej bazie danych dotyczącej ryzyka pracy przymusowej wskazano określony sektor lub obszar geograficzny jako potencjalnie zagrożony pracą przymusową. W tym celu MŚP mogą rozważyć proste, opłacalne metody kontroli dostawców (takie jak listy kontrolne lub wnioski o udzielenie informacji na temat wyników osiągniętych w przeszłości), aby ograniczyć zakres zasobów niezbędnych do identyfikacji, monitorowania, ograniczania ryzyka lub rzeczywistych skutków lub zapobiegania im po zawarciu umowy z dostawcą.

6.4.2 *Krok 2: Identyfikacja i ocena ryzyka pracy przymusowej w działaniach, łańcuchach dostaw i relacjach biznesowych przedsiębiorstwa* ([154])

6.4.2.1 Przeprowadzanie analizy zakresu ryzyka związanego z pracą przymusową w przedsiębiorstwie

Przedsiębiorstwa powinny przeprowadzić szeroko zakrojoną analizę swojej działalności oraz, w razie potrzeby, swoich relacji biznesowych w celu zidentyfikowania ogólnych obszarów, w których ryzyko pracy przymusowej jest najbardziej prawdopodobne i najbardziej znaczące. Powinny one uwzględnić czynniki ryzyka specyficzne dla danego obszaru geograficznego, sektora, produktu lub przedsiębiorstwa w oparciu o odpowiednie źródła informacji ([155]). Od przedsiębiorstw oczekuje się określenia ogólnych obszarów ryzyka w sposób współmierny do ich wielkości i zasobów oraz w oparciu o informacje, które są dla nich racjonalnie dostępne. Na przykład unijna baza danych dotycząca ryzyka pracy przymusowej zawiera orientacyjne i niewyczerpujące informacje na temat powszechnego i poważnego ryzyka pracy przymusowej związanego z określonymi obszarami geograficznymi i produktami, oparte na publicznie dostępnych danych ([156]). MŚP i inne przedsiębiorstwa o ograniczonych zasobach mogą korzystać z tej bazy danych na potrzeby przeprowadzenia rzeczonej analizy. W przypadku gdy przedsiębiorstwo dowiaduje się o ryzyku pracy przymusowej poza zakresem analizy, takie ryzyko również powinno stanowić część procesu identyfikowania.

([152]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 51–54, pyt. 12 i 13.

([153]) Sekcja 6.4.3.2 niniejszych wytycznych dotycząca możliwych działań mających na celu dostosowanie lub zmianę praktyk biznesowych przedsiębiorstwa.

([154]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 25–28 i 61–73; podręcznik MOP i IOE, s. 20–59.

([155]) Aby uzyskać dodatkowe informacje na temat czynników ryzyka, zob. wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 62, pyt. 20; podręcznik MOP i IOE, s. 22–25. Do 26 lipca 2027 r. Komisja wyda wytyczne w ramach CSDDD dotyczące czynników ryzyka.

([156]) Dodatkowe źródła informacji, które należy wziąć pod uwagę przy ocenie ryzyka pracy przymusowej na poziomie geograficznym i sektorowym, znajdują się w podręczniku MOP i IOE, s. 24–25.

Analizę należy regularnie poddawać przeglądom i aktualizacji w przypadku wystąpienia istotnych zmian (np. rozwoju przedsiębiorstwa lub jego źródeł zaopatrzenia, znaczącego rozwoju nowych produktów, restrukturyzacji przedsiębiorstwa, pojawienia się wiarygodnych informacji na temat potencjalnych nowych zagrożeń związanych z pracą przymusową itp.).

6.4.2.2 Przeprowadzanie dogłębnej oceny najpoważniejszego ryzyka pracy przymusowej

Na podstawie wyników wspomnianej analizy przedsiębiorstwa powinny przeprowadzić dogłębną ocenę działalności, dostawców i innych relacji biznesowych w obszarach i produktach, w których zidentyfikowano najbardziej znaczące ryzyko pracy przymusowej. Ocena ta powinna umożliwić przedsiębiorstwom zidentyfikowanie ich działań i relacji biznesowych obarczonych wysokim ryzykiem. Przedsiębiorstwa powinny przeprowadzić oceny w następujących sytuacjach: gdy relacje wysokiego ryzyka nie zostały jeszcze ocenione, przed nawiązaniem nowych relacji biznesowych wysokiego ryzyka pierwszego stopnia lub gdy kontekst ryzyka w relacjach biznesowych wysokiego ryzyka uległ zmianie. W przypadku gdy istnieją już wiarygodne oceny ryzyka związanego z niektórymi relacjami biznesowymi, a przedsiębiorstwa są dobrze przygotowane do dokonania przeglądu swoich ustaleń i skoncentrowania wysiłków na przeciwdziałaniu ryzyku.

Stopień szczegółowości i dogłębności tych ocen ryzyka powinien być proporcjonalny do wielkości przedsiębiorstwa, jego zasobów i stopnia zaangażowania w przeciwdziałanie ryzyku, a także do wagi i prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka. Przykłady form oceny obejmują przeglądy dokumentów, samooceny dostawcy, kontrole i audyty na miejscu, rozmowy z pracownikami i zaangażowanie zainteresowanych stron. Jako podstawę swoich dogłębnych ocen ryzyka w celu zidentyfikowania ryzyka pracy przymusowej w swojej działalności i łańcuchach dostaw przedsiębiorstwa powinny opierać się na wytycznych MOP dotyczących wskaźników pracy przymusowej ([157]) oraz wytycznych OECD dotyczących korzystania ze źródeł informacji na potrzeby pogłębionej analizy ([158]). Przedsiębiorstwa mogą również korzystać ze źródeł informacji zidentyfikowanych w unijnej bazie danych dotyczącej ryzyka pracy przymusowej w odniesieniu do określonych obszarów geograficznych i produktów.

W sytuacjach, które mogą obejmować pracę przymusową narzucaną przez państwo, przedsiębiorstwa powinny ocenić szerszy kontekst prawny, instytucjonalny i polityczny ([159]) oraz sprawdzić, czy istnieją dowody na funkcjonowanie polityki państwa lub usankcjonowanej przez państwo praktyki, które bezpośrednio lub pośrednio nakazują lub legitymizują stosowanie wymuszenia lub przymusu w przydziale zasobów ludzkich lub inne nadużycia władzy państwowej opisane przez MOP ([160]). Ponieważ tradycyjne oceny i audyty na miejscu są w tych kontekstach poważnie zagrożone, szczegółowe oceny muszą obejmować niezależne analizy danych zastanych, sprawozdania organizacji międzynarodowych, specjalistyczną analizę ryzyka i wiarygodne dane pochodzące od społeczeństwa obywatelskiego. Unijna baza danych dotycząca ryzyka pracy przymusowej zawiera również szczegółowe informacje na temat niektórych przypadków ryzyka pracy przymusowej narzucanej przez państwo.

6.4.2.3 Ocena zaangażowania przedsiębiorstwa w przeciwdziałanie zidentyfikowanemu ryzyku pracy przymusowej

Poziom zaangażowania przedsiębiorstwa w przeciwdziałanie ryzyku pracy przymusowej jest jednym z czynników, które należy wziąć pod uwagę w ramach ogólnej oceny przy określaniu, w jaki sposób przedsiębiorstwo powinno zareagować na ryzyko (w ramach kroku 3) i czy powinno podjąć działania zaradcze (w ramach kroku 6) ([161]).

Przedsiębiorstwo „powoduje" ryzyko pracy przymusowej, jeżeli jego działalność – czy to w postaci działań, czy też zaniechania – sama w sobie jest wystarczająca, aby spowodować ryzyko pracy przymusowej.

Przedsiębiorstwo wspólnie powoduje ryzyko pracy przymusowej lub „przyczynia się" do jego wystąpienia, jeżeli jego działalność w połączeniu z działaniami innych przedsiębiorstw powoduje ryzyko lub jeżeli działalność ta powoduje, ułatwia lub zachęca inne przedsiębiorstwo do jego spowodowania.

6.4.2.4 Priorytetowe traktowanie najpoważniejszych zagrożeń związanych z pracą przymusową

Jeżeli natychmiastowe zapobieżenie wszystkim zidentyfikowanym zagrożeniom związanym z pracą przymusową, ich ograniczenie lub wyeliminowanie nie jest możliwe, przedsiębiorstwa powinny priorytetowo traktować, zgodnie z opartym na analizie ryzyka podejściem do należytej staranności, przeciwdziałanie w pierwszej kolejności najistotniejszym zagrożeniom w oparciu o ich dotkliwość i prawdopodobieństwo wystąpienia ([162]).

([157]) https://www.ilo.org/publications/identification-forced-labour-guidance-practitioners i wytyczne MOP pt. „Hard to see, harder to count".

([158]) Dodatkowe informacje na temat potencjalnych źródeł oceny czynników ryzyka pracy przymusowej można znaleźć w wytycznych OECD dotyczących należytej staranności, s. 65–96, w szczególności w pytaniach 23, 25 i 28.

([159]) Podręcznik MOP i IOE, s. 56.

([160]) Podręcznik MOP i IOE, s. 54.

([161]) Przedsiębiorstwa podlegające obowiązkom wynikającym z dyrektywy (UE) 2024/1760 w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju powinny określić swój poziom zaangażowania i odpowiedzialności zgodnie z przepisami określonymi w dyrektywie.

([162]) Praca przymusowa jest z natury bardzo poważnym naruszeniem praw człowieka. Priorytetowego traktowania nie należy zatem rozumieć jako relatywizacji szkód, lecz jako narzędzia służącego ukierunkowaniu działań zapobiegawczych i łagodzących tam, gdzie ryzyko pracy przymusowej jest najbardziej prawdopodobne i powszechne.

Przedsiębiorstwa powinny zidentyfikować zagrożenia, którym można natychmiast zaradzić w całości lub w części. Natychmiastowe działania powinny obejmować zajęcie się rodzajami działalności, za pomocą których przedsiębiorstwo powoduje ryzyko pracy przymusowej lub przyczynia się do jego wystąpienia, na przykład przez podjęcie szybkich działań wewnętrznych, takich jak aktualizacja warunków umownych z dostawcami i szerszych praktyk zakupowych przedsiębiorstwa lub zmiana protokołów audytu w celu skoncentrowania się na wcześniej pominiętych obszarach ryzyka. W przypadku gdy ryzyko jest powiązane z relacjami biznesowymi, przedsiębiorstwa powinny ocenić, czy ich partnerzy dysponują odpowiednimi politykami i procesami służącymi do identyfikacji i oceny ryzyka pracy przymusowej oraz przeciwdziałania temu ryzyku.

Przedsiębiorstwa powinny rozważyć priorytetowe traktowanie ryzyka pracy przymusowej narzucanej przez państwo ze względu na jego dotkliwość i wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia w niektórych sektorach, łańcuchach dostaw i lokalizacjach.

Po zidentyfikowaniu najistotniejszych zagrożeń i przeciwdziałaniu im przedsiębiorstwo powinno zająć się innymi zagrożeniami.

6.4.3 *Krok 3: Zapobieganie ryzyku pracy przymusowej, jego ograniczenie lub wyeliminowanie* ([163])

6.4.3.1 Przyjęcie odpowiednich środków w celu zapobieżenia ryzyku pracy przymusowej, jego ograniczenia lub wyeliminowania

Na podstawie oceny zaangażowania przedsiębiorstwa w przeciwdziałanie ryzyku pracy przymusowej przedsiębiorstwa powinny przyjąć odpowiednie środki w celu zarządzania zidentyfikowanym ryzykiem i reagowania na nie.

Przedsiębiorstwa powinny w pierwszej kolejności skupić się na zapobieganiu jako głównym celu należytej staranności ([164]). W przypadku zidentyfikowania ryzyka pracy przymusowej przedsiębiorstwa powinny wprowadzić środki mające na celu zapobieganie temu ryzyku (tj. zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia lub dotkliwości ryzyka) lub, w przypadku gdy zapobieganie nie jest możliwe, środki mające na celu odpowiednie ograniczenie ryzyka (tj. zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia lub dotkliwości ryzyka).

Jeżeli przedsiębiorstwa zidentyfikują rzeczywisty wpływ pracy przymusowej w swojej działalności lub w swoich łańcuchach dostaw produktu, zgodnie z rozporządzeniem nie mogą wprowadzać danego produktu do obrotu ani udostępniać go na rynku UE, ani go wywozić ([165]).

Środki przyjęte przez przedsiębiorstwa muszą być (i) odpowiednie do osiągnięcia celu, jakim jest zapobieganie ryzyku lub, w zależności od przypadku, jego wyeliminowanie, (ii) proporcjonalne do wagi i prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka oraz do zaangażowania przedsiębiorstwa w przeciwdziałanie ryzyku oraz (iii) odpowiednie do kontekstu (na przykład wielkości przedsiębiorstwa, sektora i złożoności jego łańcuchów dostaw, a także jego oddziaływania na odpowiednie relacje biznesowe).

Możliwe środki mające na celu zapobieżenie ryzyku pracy przymusowej, jego ograniczenie lub wyeliminowanie mogą obejmować:

– ***Opracowanie i wdrożenie planów działań zapobiegawczych lub naprawczych***

W razie potrzeby ze względu na charakter lub złożoność wymaganych środków przedsiębiorstwa powinny opracować i wdrożyć plany działań zapobiegawczych lub naprawczych określające środki mające na celu zapobieżenie ryzyku pracy przymusowej, jego wyeliminowanie lub ograniczenie. W planach należy jasno określić odpowiednie wskaźniki pracy przymusowej, opisać zidentyfikowane problemy i ich podstawowe przyczyny, określić działania zapobiegawcze lub naprawcze niezbędne do wyeliminowania ryzyka, przydzielić obowiązki odpowiednim pracownikom lub działom w przedsiębiorstwie, ustanowić jasne ramy czasowe wdrożenia oraz, w stosownych przypadkach, ustanowić jakościowe i ilościowe wskaźniki pomiaru poprawy ([166]).

Przedsiębiorstwa, w szczególności MŚP, mogą korzystać ze wsparcia inicjatyw branżowych i wielostronnych w tym obszarze oraz organizacji biznesowych lub większych partnerów biznesowych w celu opracowania prostych planów działania skoncentrowanych na znacznym ryzyku pracy przymusowej.

– ***Dostosowanie lub zmiana praktyk biznesowych***

Przedsiębiorstwa powinny starać się zapobiegać ryzyku pracy przymusowej, eliminować je lub ograniczać poprzez dostosowanie lub zmianę niektórych aspektów swojej działalności. Może to obejmować na przykład dostosowanie biznesplanów, strategii i praktyk przedsiębiorstwa (w tym praktyk zakupowych, projektowania i dystrybucji), procesów operacyjnych (w tym procesów produkcyjnych, harmonogramów zamówień), wewnętrznych systemów zarządzania, obiektów i infrastruktury.

([163]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 29–31 i 74–81; podręcznik MOP i IOE, s. 60–83.
([164]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 16.
([165]) Sekcja 3.1.
([166]) Szczegółowe informacje na temat treści planów działań naprawczych można znaleźć w podręczniku MOP i IOE, s. 61–63, narzędzie 7.

– ***Wykorzystywanie i zwiększenie siły oddziaływania w celu wpłynięcia na zmiany w innych przedsiębiorstwach***

Przedsiębiorstwa w różnym stopniu oddziałują na inne przedsiębiorstwa; determinuje to ich zdolność do wpływania na poprawę warunków pracy poprzez wywoływanie zmiany szerszego środowiska lub niewłaściwych praktyk partnera biznesowego, które powodują szkodę ([167]). Zakres siły oddziaływania przedsiębiorstwa zależy od takich czynników, jak jego umowny lub operacyjny wpływ na dostawców, wielkość lub wartość zakupów od danego dostawcy, jego pozycja rynkowa i rola w łańcuchu dostaw.

W zakresie, w jakim jest to możliwe i proporcjonalne do stosowanych środków, przedsiębiorstwa powinny wykorzystywać swoją siłę oddziaływania, aby skłaniać partnerów biznesowych do zapobiegania ryzyku, ograniczania go lub eliminowania. Może to obejmować na przykład uwzględnienie oczekiwań dotyczących należytej staranności w umowach, powiązanie zachęt biznesowych z wynikami w zakresie należytej staranności oraz współpracę z partnerami biznesowymi lub organami w kraju, w którym może wystąpić ryzyko pracy przymusowej. Klauzule i zabezpieczenia umowne mogą wspierać należytą staranność, ale powinny im towarzyszyć odpowiednie działania następcze i weryfikacyjne, i nie należy traktować ich jako wystarczające same w sobie.

Ograniczona siła oddziaływania przedsiębiorstwa nie zmniejsza jego odpowiedzialności za zapobieganie ryzyku pracy przymusowej lub eliminowanie takiego ryzyka. W przypadku ograniczonej siły oddziaływania przedsiębiorstwa powinny aktywnie poszukiwać sposobów budowania swojej siły oddziaływania przez stosowanie podejść opartych na współpracy (takich jak zbiorowe programy branżowe na rzecz działań naprawczych lub zaradczych), budowanie zdolności i wsparcie lub współpracę z partnerem w łańcuchu dostaw zdolnym do oddziaływania na partnera, na poziomie którego zidentyfikowano pracę przymusową.

MŚP i inne przedsiębiorstwa, które mogą mieć ograniczoną siłę oddziaływania, mogą dążyć do wywierania wpływu na partnerów biznesowych poprzez te podejścia oparte na współpracy, a także poprzez ustalenia umowne i wstępną kontrolę odpowiedzialności dostawców. Przedsiębiorstwa nawiązujące stosunki umowne z MŚP powinny zadbać o to, aby warunki umowy były rozsądne, i rozważyć konieczność wprowadzenia szczególnych środków wsparcia dla MŚP.

W odniesieniu do ryzyka związanego z partnerami biznesowymi, z którymi przedsiębiorstwo nie pozostaje w stosunku umownym, przedsiębiorstwa mogą, w miarę możliwości, zażądać od swoich umownych partnerów biznesowych, aby ukierunkowali zaopatrzenie lub inne działania na partnerów, którzy zostali wstępnie zakwalifikowani lub posiadają wiarygodne procesy należytej staranności dla swoich dostawców, lub aby zwrócili się o to do swoich dostawców. Przedsiębiorstwa mogą również współpracować bezpośrednio z partnerami biznesowymi wysokiego ryzyka, z którymi nie posiadają umowy, w taki sam sposób jak ze swoimi partnerami umownymi, w tym stosując podejścia oparte na współpracy, które minimalizują powielanie lub nadmierną liczbę wniosków o udostępnienie danych.

W przypadku gdy ryzyko pracy przymusowej wynika z problemów systemowych pozostających poza kontrolą danego przedsiębiorstwa (np. wysokie wskaźniki ubóstwa, systemowa dyskryminacja grup mniejszościowych), przedsiębiorstwo to powinno dążyć do rozwiązania tych problemów poprzez współpracę z rządami, identyfikację istniejących inicjatyw lub współpracę branżową ([168]). Może się jednak zdarzyć, że w sytuacjach związanych z pracą przymusową narzucaną przez państwo rządy mogą nie być skłonne do współpracy z przedsiębiorstwami lub do rozwiązywania problemów systemowych zgłaszanych przez przedsiębiorstwa ([169]).

MŚP prowadzące działalność w regionach wysokiego ryzyka mogą przyłączyć się do inicjatyw zbiorowych lub współpracować z organizacjami pozarządowymi lub grupami branżowymi, które współpracują z odpowiednimi rządami.

– ***Wspieranie relacji biznesowych***

Przedsiębiorstwa powinny podejmować proporcjonalne, oparte na analizie ryzyka wysiłki na rzecz wspierania dostawców i innych partnerów biznesowych w identyfikowaniu ryzyka, zapobieganiu mu i ograniczaniu go. Środki wsparcia mogą obejmować na przykład współpracę z tymi podmiotami przy opracowywaniu i wdrażaniu planów działań zapobiegawczych lub naprawczych, zapewnianie im wytycznych technicznych lub szkoleń, ułatwianie im udziału w odpowiednich inicjatywach w tym obszarze i angażowania się w nie oraz współpracę z partnerami biznesowymi lub ułatwianie dostępu do lokalnych usługodawców, budowanie zdolności, szkolenia, modernizację systemu zarządzania oraz, w stosownych przypadkach, zobowiązania dotyczące wsparcia finansowego i pozyskiwania zasobów. W kontekście większego przedsiębiorstwa i jego partnerów biznesowych będących MŚP wsparcie powinno być ukierunkowane i proporcjonalne do zasobów, wiedzy i ograniczeń MŚP.

([167]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 78, pyt. 36.

([168]) Więcej informacji na temat sposobu rozwiązywania problemów o charakterze systemowym można znaleźć w wytycznych OECD dotyczących należytej staranności, s. 76, ramka 6.

([169]) Podręcznik MOP i IOE, s. 54.

– ***Wycofanie się z relacji biznesowej***

W przypadku gdy przedsiębiorstwa zidentyfikują ryzyko pracy przymusowej w swoich łańcuchach dostaw, któremu to ryzyku nie można zaradzić, powinny one w ostateczności rozważyć wycofanie się z relacji z danym dostawcą lub partnerem biznesowym. Przedsiębiorstwa powinny rozważyć wycofanie się z relacji, w szczególności gdy zidentyfikowane ryzyko pracy przymusowej jest nieodwracalne, nie ma racjonalnych perspektyw zmiany, wcześniejsze próby zapobieżenia ryzyku lub jego ograniczenia nie powiodły się lub partner biznesowy powodujący ryzyko nie podejmuje lub nie może podjąć natychmiastowych działań w celu zapobieżenia ryzyku lub jego ograniczenia. W miarę możliwości należy wykorzystywać siłę oddziaływania.

W przypadku gdy wszystkie wysiłki na rzecz zmiany sytuacji – w tym poprzez wykorzystanie lub zwiększenie siły oddziaływania – zakończyły się niepowodzeniem i utrzymuje się ryzyko pracy przymusowej, przedsiębiorstwo musi wycofać się z relacji biznesowej.

W takim przypadku przedsiębiorstwo powinno zagwarantować odpowiedzialne wycofanie się z relacji zgodnie z przepisami krajowymi, międzynarodowymi normami pracy i układami zbiorowymi. Przedsiębiorstwo powinno określić z góry możliwe procedury eskalacji w celu wycofania się z relacji z partnerem biznesowym oraz przedstawić szczegółowe informacje na poparcie decyzji o wycofaniu się z relacji kadrze kierowniczej i, w stosownych przypadkach, związkowi zawodowemu. Przedsiębiorstwo powinno podjąć działania w celu zapobieżenia wszelkim niekorzystnym skutkom wynikającym z wycofania się z relacji, złagodzenia tych skutków lub ich wyeliminowania, a także powiadomić o tym zainteresowanego partnera biznesowego z odpowiednim wyprzedzeniem oraz dokonać przeglądu decyzji.

Podmiot gospodarczy nie może skutecznie powoływać się na fakt, że czas trwania relacji biznesowej jest podyktowany umową lub że dostawca jest kluczowym partnerem biznesowym, jako uzasadnienie unikania przestrzegania zakazu pracy przymusowej.

W przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo, gdy siła oddziaływania przedsiębiorstwa jest zazwyczaj nieskuteczna wobec mandatów państwowych i rzadko można zastosować środki zaradcze, wycofanie się z relacji może być jedynym realnym środkiem pozwalającym ograniczyć lub wyeliminować ryzyko pracy przymusowej.

6.4.4 *Krok 4: Monitorowanie i ocena wdrażania i wyników* ([170])

6.4.4.1 Monitorowanie wdrażania i skuteczności działań przedsiębiorstwa w zakresie należytej staranności

Przedsiębiorstwa powinny prowadzić bieżący monitoring w celu oceny wdrażania i skuteczności swoich działań w zakresie należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej, w szczególności reakcji na ryzyko pracy przymusowej, oraz, w stosownych przypadkach, wszelkich inicjatyw branżowych i wielostronnych, w których biorą udział.

Monitorowanie powinno wykraczać poza własną działalność przedsiębiorstwa i obejmować monitorowanie i okresowe oceny partnerów biznesowych i dostawców oraz sprawdzanie, czy wdrażane są działania zmniejszające ryzyko i czy skutecznie przeciwdziałają one ryzyku lub czy wymagają dostosowania.

W miarę możliwości monitorowanie powinno opierać się na istotnych wskaźnikach jakościowych i ilościowych służących do pomiaru postępów w realizacji celów, takich jak: odsetek działań zapobiegawczych lub naprawczych wdrożonych w zaplanowanym terminie; odsetek zainteresowanych stron, które uważają, że odpowiednio przeciwdziałano ryzyku lub że mechanizmy rozpatrywania skarg są skuteczne; lub częstotliwość powtarzających się problemów związanych z wcześniej zidentyfikowanym ryzykiem. Przedsiębiorstwa powinny zagwarantować, aby wskaźniki były zaprojektowane w sposób umożliwiający wgląd w to, czy działania są skutecznie wdrażane w praktyce i prowadzą do lepszych wyników.

Konkretne metody stosowane do monitorowania wdrażania i częstotliwość monitorowania będą zależały od kontekstu operacyjnego przedsiębiorstwa, jego wielkości i profilu ryzyka. Metody monitorowania mogą obejmować ocenę informacji pochodzących z mechanizmów rozpatrywania skarg i informacji zwrotnych od zainteresowanych stron ([171]). Najpoważniejsze i najbardziej prawdopodobne ryzyko pracy przymusowej, zarówno w ramach własnej działalności przedsiębiorstwa, jak i w związku z jego relacjami biznesowymi, powinno być przedmiotem najintensywniejszego i najczęstszego monitorowania.

([170]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 32 i 82–84; oraz podręcznik MOP i IOE, s. 84–87.

([171]) Aby uzyskać dodatkowe informacje na temat sposobu, w jaki przedsiębiorstwa mogą monitorować swoje działania w zakresie należytej staranności, zob. wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 82–83, pyt. 42.

Jeżeli ryzyko wiąże się z pracą przymusową narzucaną przez państwo, przedsiębiorstwa powinny skupić się na danych z monitorowania pochodzących od MOP i niezależnych ekspertów. MŚP mogą korzystać ze zbiorowego monitorowania za pośrednictwem inicjatyw branżowych lub wielostronnych, włączyć kontrole pracy przymusowej do istniejących procesów monitorowania i skupić się na monitorowaniu ograniczonego zestawu istotnych wskaźników postępów, które umożliwiają ocenę skuteczności ewentualnych działań w zakresie należytej staranności (takich jak liczba zgłoszonych i rozwiązanych skarg pracowników).

6.4.4.2 Wykorzystywanie wyników monitorowania do usprawnienia procesu należytej staranności przedsiębiorstwa w zakresie pracy przymusowej

Przedsiębiorstwa powinny wykorzystywać wyniki swoich procesów monitorowania i mechanizmów naprawczych do poprawy swojej polityki i działań w zakresie należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej. W stosownych przypadkach należy zaktualizować politykę należytej staranności, zidentyfikowane ryzyko pracy przymusowej oraz środki przeciwdziałania pracy przymusowej zgodnie z wynikami monitorowania i z należytym uwzględnieniem odpowiednich informacji od zainteresowanych stron.

6.4.5 *Krok 5: Informowanie o sposobie przeciwdziałania ryzyku* ([172])

6.4.5.1 Przekazywanie na zewnątrz istotnych informacji na temat procesu należytej staranności przedsiębiorstwa w zakresie pracy przymusowej ([173])

Przedsiębiorstwa powinny podawać odpowiednie informacje dotyczące należytej staranności w zakresie pracy przymusowej do wiadomości publicznej. Powinno to obejmować informacje na temat uwzględnienia należytej staranności w ich wewnętrznych politykach i systemach zarządzania, obszarów, w których zidentyfikowano znaczne ryzyko pracy przymusowej, kryteriów stosowanych do ustalania priorytetów w odniesieniu do ryzyka pracy przymusowej, działań prowadzonych w celu zapobiegania temu ryzyku lub jego ograniczania oraz wyników tych działań. W miarę możliwości przedsiębiorstwa powinny również informować o harmonogramach i poziomach odniesienia dotyczących usprawnień, metodach stosowanych do monitorowania wdrażania i wyników oraz o tym, w jaki sposób przedsiębiorstwo podejmuje działania zaradcze lub współpracuje przy działaniach zaradczych.

Przedsiębiorstwa powinny zapewnić, aby publikowane informacje były dostępne i odpowiednie oraz wystarczające do wykazania adekwatności reakcji przedsiębiorstwa na konkretne ryzyko pracy przymusowej ([174]).

MŚP mogą skupić się na prostych działaniach komunikacyjnych, takich jak zamieszczanie zwięzłych najnowszych informacji w swoich sprawozdaniach rocznych lub przedstawianie wyników pracownikom i kluczowym zainteresowanym stronom.

6.4.5.2 Rozważenie specjalnych form komunikacji w odniesieniu do informacji szczególnie chronionych

Przedsiębiorstwa powinny ocenić, czy komunikacja dotyczy informacji szczególnie chronionych podlegających zasadom poufności na mocy prawa krajowego lub umów krajowych (np. tożsamości klientów, informacji o cenach, relacji z dostawcami) lub czy stwarza potencjalne ryzyko dla zainteresowanych stron lub pracowników. W takich przypadkach przedsiębiorstwa powinny rozważyć wykorzystanie specjalnych form komunikacji, takich jak ograniczenie dostępu tylko do niektórych osób lub anonimizacja źródeł ([175]).

W przypadku pracy przymusowej narzucanej przez państwo przedsiębiorstwa powinny zachować szczególną czujność, aby publiczne ujawnianie informacji lub zgłaszanie nie powodowało działań odwetowych wobec miejscowej kadry, dostawców lub pracowników, których to dotyczy.

([172]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 33 i 85–87; oraz podręcznik MOP i IOE, s. 88–90.

([173]) Niniejsze wytyczne nie nakładają na przedsiębiorstwa żadnych obowiązków sprawozdawczych. Przedsiębiorstwa podlegające obowiązkom sprawozdawczym na podstawie dyrektywy (UE) 2024/1760 w sprawie należytej staranności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz dyrektywy (UE) 2022/2464 w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju powinny przekazywać informacje dotyczące należytej staranności w odniesieniu do pracy przymusowej zgodnie z wymogami tych dyrektyw i przepisów krajowych transponujących te dyrektywy.

([174]) Więcej informacji na temat odpowiednich form przekazywania informacji dotyczących należytej staranności można znaleźć w wytycznych OECD dotyczących należytej staranności, s. 85–86, pyt. 46.

([175]) Dodatkowe szczegółowe informacje na temat przekazywania informacji szczególnie chronionych znajdują się w wytycznych OECD dotyczących należytej staranności, s. 86–87, pyt. 47.

6.4.6 *Krok 6: Podjęcie działań zaradczych lub współpraca przy działaniach zaradczych* ([176])

6.4.6.1 Podjęcie działań zaradczych lub współpraca przy działaniach mających na celu zaradzenie skutkom pracy przymusowej

W przypadku gdy ryzyko związane z pracą przymusową zidentyfikowane w ramach kroku 2 i uwzględnione w najlepszy możliwy sposób w ramach kroku 3 urzeczywistnia się w sytuacjach pracy przymusowej, przedsiębiorstwa muszą przestrzegać zakazu pracy przymusowej i powinny być gotowe do podjęcia działań zaradczych, zgodnie z odpowiednimi zaleceniami zawartymi w międzynarodowych standardach należytej staranności.

Stopień odpowiedzialności przedsiębiorstw za działania zaradcze będzie zależał od ich udziału w wywołaniu skutków pracy przymusowej. W związku z tym:

— przedsiębiorstwa, które powodują skutki pracy przymusowej lub przyczyniają się do nich (tj. wspólnie je powodują), powinny podjąć działania zaradcze lub współpracować przy działaniach mających na celu zaradzenie skutkom pracy przymusowej,

— przedsiębiorstwa, które nie spowodowały skutków pracy przymusowej ani się do nich nie przyczyniły, mogą wykorzystać swój wpływ, aby zachęcić partnera biznesowego powodującego skutki do zaradzenia im.

Działania zaradcze obejmują przywrócenie sytuacji osób lub społeczności, których dotyczy skutek, do stanu równoważnego lub możliwie najbliższego sytuacji, w jakiej znajdowałyby się te osoby lub społeczności, gdyby nie doszło do pracy przymusowej ([177]). Działania te powinny być proporcjonalne do udziału przedsiębiorstwa w wywołaniu danych skutków, a także do ich skali. Ponadto działania zaradcze obejmują zajęcie się podstawowymi przyczynami pracy przymusowej i zapobieganie przyszłym nadużyciom.

W zależności od okoliczności (w szczególności od charakteru i zakresu skutków pracy przymusowej) działania zaradcze powinny obejmować co najmniej jedno z następujących działań ([178]):

— przywrócenie sytuacji, jaka istniała przed wystąpieniem skutku (np. przywrócenie wolności lub swobody przemieszczania się, zwrot dokumentów tożsamości lub innych skonfiskowanych przedmiotów wartościowych, zwrot opłat rekrutacyjnych, zwrot wstrzymanych wynagrodzeń lub depozytów, przywrócenie dostępu do podstawowych usług),

— rehabilitację (np. pomoc medyczna lub psychologiczna dla ofiar, usługi prawne i społeczne, szkolenie zawodowe, alternatywne możliwości zatrudnienia i źródła utrzymania),

— rekompensatę finansową (np. rekompensata za utratę zarobków, niewypłacone wynagrodzenie, nadmierne godziny nadliczbowe, cierpienie fizyczne lub psychiczne, złe warunki związane z trudnym położeniem, wprowadzanie w błąd, izolację, zastraszanie i groźby lub złe warunki pracy i życia),

— rekompensatę niefinansową (np. skrócony czas pracy, dodatkowy urlop roczny, poprawa warunków bezpieczeństwa lub udogodnienia w zakresie zakwaterowania),

— gwarancje niepowtórzenia (np. nowa polityka przedsiębiorstwa, nowe systemy i praktyki zarządzania, kampanie uświadamiające i szkoleniowe, praktyki w zakresie zasobów ludzkich, programy zgodności lub zaangażowania dostawców),

— zaspokojenie (np. zaprzestanie działań stanowiących nadużycie, przeprosiny, uznanie odpowiedzialności, oświadczenia o przywróceniu godności, obchody),

— wewnętrzną rozliczalność lub środki dyscyplinarne (np. zwolnienia pracowników odpowiedzialnych za wywołanie skutku).

Określając odpowiednie działania zaradcze, przedsiębiorstwa powinny wziąć pod uwagę istniejące krajowe i międzynarodowe normy lub przepisy dotyczące działań zaradczych (lub precedensy dotyczące działań zaradczych przewidzianych w podobnych przypadkach, jeżeli nie istnieją w tym względzie normy) i w znaczący sposób współpracować z zainteresowanymi stronami odczuwającymi skutki, aby zrozumieć ich preferencje co do tego, co stanowi odpowiednie działanie zaradcze.

([176]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 34–36 i 88–91; oraz podręcznik MOP i IOE, s. 80–83.

([177]) Motyw 36 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

([178]) Więcej szczegółowych informacji na temat istotnych form działań zaradczych można znaleźć w podręczniku MOP i IOE, s. 80–82, narzędzie 9.

MŚP mogą rozważyć wspieranie działań zaradczych poprzez działania proporcjonalne do ich ograniczonych zasobów, takie jak dołączenie do inicjatyw branżowych, współpraca z organizacjami pozarządowymi, współpraca ze związkami zawodowymi, udział w platformach z udziałem wielu zainteresowanych stron lub dzielenie się kosztami działań zaradczych z innymi MŚP.

6.4.6.2 Udostępnienie mechanizmów naprawczych lub współpraca w ich zakresie

W stosownych przypadkach przedsiębiorstwa powinny udostępnić uzasadnione mechanizmy naprawcze lub mechanizmy rozpatrywania skarg, za pośrednictwem których pracownicy lub inne zainteresowane strony i podmioty prawa, których to dotyczy, będą mogli zgłaszać skargi dotyczące pracy przymusowej, lub powinny współpracować z takimi mechanizmami. Mechanizmy te mają na celu zapewnienie działań zaradczych osobom, które już doświadczyły danego skutku, ale mogą również służyć jako system wczesnego ostrzegania w celu zgłaszania obaw dotyczących potencjalnych skutków lub wskazywania praktyk, które wymagają działań naprawczych, aby zapobiec przyszłym szkodom.

Państwowe mechanizmy rozpatrywania skarg obejmują procesy sądowe (w tym ściganie, postępowania sądowe i arbitraż), procesy pozasądowe (takie jak wyspecjalizowane organy rządowe, organy nadzoru regulacyjnego, sądy pracy lub krajowe organy ds. praw człowieka) oraz inne mechanizmy (takie jak krajowe punkty kontaktowe OECD ds. odpowiedzialnego prowadzenia działalności gospodarczej). Przedsiębiorstwa powinny współpracować w dobrej wierze z tymi mechanizmami i mogą być do tego zobowiązane na mocy mających zastosowanie ram prawa karnego, administracyjnego, prawa pracy lub innych ram prawnych. Niepaństwowe mechanizmy rozpatrywania skarg obejmują mechanizmy rozpatrywania skarg na poziomie operacyjnym, umowy ramowe między przedsiębiorstwami a związkami zawodowymi, inicjatywy z udziałem wielu zainteresowanych stron, mechanizmy rozpatrywania skarg na poziomie społeczności, układy zbiorowe, mechanizmy rozpatrywania skarg w łańcuchu dostaw przedsiębiorstw, partnerstwa między przedsiębiorstwami a dostawcami oraz mechanizmy zbiorowe kierowane przez przedsiębiorstwa.

W kontekście pracy przymusowej narzucanej przez państwo działania zaradcze mogą być niedostępne dla ofiar i niemożliwe do zastosowania przez przedsiębiorstwa, w szczególności za pośrednictwem mechanizmów państwowych. Według MOP skuteczne działania zaradcze w takich sytuacjach wymagają, jako minimalny punkt wyjścia, aby: (1) rząd uznał istnienie problemu i rzeczywiście zobowiązał się do przeprowadzenia reformy, (2) monitorowanie lub ocena przez niezależne strony trzecie były dozwolone przy zdecydowanych gwarancjach ze strony państwa dotyczących bezpieczeństwa i ochrony uczestników oraz (3) niezależny i wiarygodny mechanizm rozpatrywania skarg był dostępny dla osób poszkodowanych i umożliwiał bezpośrednią współpracę z organami rządowymi. W przypadku braku takich warunków przedsiębiorstwa powinny priorytetowo traktować odpowiedzialne wycofanie się z relacji ([179]).

6.4.6.3 Wprowadzenie mechanizmów rozpatrywania skarg na poziomie operacyjnym

Mechanizmy rozpatrywania skarg (zwane również mechanizmami rozpatrywania skarg na poziomie operacyjnym) są rodzajem niepaństwowego mechanizmu rozpatrywania skarg ustanowionego i zarządzanego przez poszczególne przedsiębiorstwa lub inicjatywy oparte na współpracy, aby umożliwić pracownikom i innym zainteresowanym stronom zgłaszanie obaw bezpośrednio związanych z działalnością własną przedsiębiorstwa lub z działalnością jego partnerów biznesowych. Obejmują one na przykład wewnętrzne mechanizmy wnoszenia skarg przez pracowników lub systemy wnoszenia skarg przez osoby trzecie. Skargi i procesy naprawcze należy uwzględniać przy identyfikacji ryzyka, ustalaniu priorytetów, sporządzaniu planów działania, monitorowaniu i stosowaniu innych środków należytej staranności.

Przedsiębiorstwa powinny ustanowić mechanizmy rozpatrywania skarg na szczeblu operacyjnym, które spełniają określone kryteria jakościowe; powinny one być zgodne z prawem, dostępne, przewidywalne, sprawiedliwe, przejrzyste, zgodne z prawami, stanowić źródło ciągłego uczenia się oraz opierać się na zaangażowaniu i dialogu ([180]). Ponadto przedsiębiorstwa powinny zapewnić jasny proces przyjmowania i rozpatrywania skarg, w tym jasny zakres i zadania, odpowiedni personel i zasoby, jasne terminy rozpatrywania skarg i zapewniania środków zaradczych oraz skuteczne procesy ukierunkowanej pomocy ([181]). Przedsiębiorstwa powinny podjąć działania w celu zapewnienia bezpieczeństwa i praw skarżących, ofiar i innych zainteresowanych stron oraz w celu uniknięcia ryzyka odwetu wobec tych osób, w tym, w stosownych przypadkach, poprzez zapewnienie poufności tożsamości osoby lub organizacji wnoszącej skargę.

MŚP mogą rozważyć proste i dostępne kanały, które spełniają wyżej wymienione kryteria jakości (takie jak internetowe aplikacje do przesyłania wiadomości lub skrzynki z sugestiami) i które umożliwiają pracownikom i innym zainteresowanym stronom, których to dotyczy, bezpieczne zgłaszanie obaw, a przedsiębiorstwu skuteczne reagowanie.

([179]) Podręcznik MOP i IOE, s. 56.

([180]) Wytyczne OECD dotyczące należytej staranności, s. 34–36 i 88–91; oraz Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka.

([181]) Kierowanie do odpowiednich służb, takich jak schroniska, opieka psychospołeczna, pomoc prawna, usługi zdrowotne i godne zaufania kontakty organów ścigania. Zob. podręcznik MOP i IOE, s. 45.

7. **PRZEKAZYWANIE INFORMACJI O MOŻLIWYCH NARUSZENIACH ZAKAZU PRACY PRZYMUSOWEJ**

7.1 **Wprowadzenie**

Ta część wytycznych, która jest wymagana na mocy art. 11 akapit pierwszy lit. h) rozporządzenia, ma na celu pomoc osobom fizycznym, stowarzyszeniom i innym podmiotom („składający petycję") w ustrukturyzowaniu i przygotowaniu informacji o możliwych naruszeniach zakazu pracy przymusowej na mocy rozporządzenia, tak aby Komisja i właściwe organy mogły skutecznie zająć się tymi naruszeniami i przeprowadzić w ich sprawie dochodzenia.

7.2 **Przekazywanie informacji**

7.2.1 *Przekazywanie informacji*

Informacje można przekazywać za pośrednictwem pojedynczego punktu przekazywania informacji, który będzie dostępny za pośrednictwem jednolitego portalu dotyczącego pracy przymusowej od 14 grudnia 2027 r.

„Każda osoba fizyczna lub prawna bądź wszelkie stowarzyszenia nieposiadające osobowości prawnej" mogą przekazywać informacje za pośrednictwem pojedynczego punktu przekazywania informacji ([182]). Obejmuje to osoby fizyczne, w tym ofiary pracy przymusowej, przedsiębiorstwa, organizacje biznesowe, organizacje nienastawione na zysk i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, organizacje konsumenckie, związki zawodowe i inne organizacje.

Składający petycję mogą przekazywać informacje bezpośrednio lub przez pośrednika (np. doradcę prawnego lub stowarzyszenie), który będzie pełnił funkcję punktu kontaktowego dla wiodącego właściwego organu.

W UE właściwe organy muszą zapewnić, aby składający petycję, którzy kwalifikują się jako „sygnaliści" na mocy dyrektywy o ochronie sygnalistów ([183]) i którzy uzyskali informacje na temat naruszeń rozporządzenia w kontekście związanym z pracą, otrzymali odpowiednią ochronę przed ryzykiem odwetu zgodnie z wymogami tej dyrektywy. Komisja będzie również stosować zabezpieczenia proceduralne przy prowadzeniu dochodzeń w sprawie domniemanej pracy przymusowej poza UE.

7.2.2 *Informacje, które należy przekazać*

Składający petycję są zobowiązani do przekazywania informacji w dobrej wierze oraz do przedstawienia przyczyn i dowodów na poparcie podnoszonych zarzutów ([184]). Komisja odrzuci wszelkie informacje, które są w sposób oczywisty niekompletne, bezpodstawne lub złożone w złej wierze.

Poniżej przedstawiono wykaz informacji, które byłyby najbardziej przydatne, aby umożliwić Komisji i właściwym organom skuteczną i efektywną ocenę potencjalnych naruszeń zakazu pracy przymusowej. Zachęca się składających petycję do przekazywania informacji, do których mają dostęp. Informacje te umieszczono w czterech kategoriach: dane kontaktowe; zarzuty; dowody; informacje o podmiotach gospodarczych i produktach.

7.2.3 *Dane kontaktowe*

Składający petycję lub jego przedstawiciel powinni podać swoje dane kontaktowe, tak aby Komisja lub właściwy organ mogli zadać pytania uzupełniające w trybie poufnym oraz poinformować składającego petycję o wyniku przeprowadzonej oceny. Zainteresowane strony będą mogły przekazywać informacje anonimowo w pojedynczym punkcie przekazywania informacji, chociaż w takim przypadku możliwość przyszłej komunikacji z nimi może być ograniczona.

([182]) Art. 9 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.
([183]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz.U. L 305 z 26.11.2019, s. 17).
([184]) Art. 9 ust. 2 rozporządzenia w sprawie pracy przymusowej.

7.3 **Zarzuty pracy przymusowej**

Korzystając z pojedynczego punktu przekazywania informacji, składający petycję otrzymają wskazówki dotyczące poszczególnych etapów służących wyjaśnieniu kontekstu i powodów przekazania informacji. Zachęca się składających petycję do wyjaśnienia podnoszonych zarzutów co do tego, że dany produkt wytworzono ([185]) z wykorzystaniem pracy przymusowej, w możliwie jak najbardziej kompleksowy sposób. W związku z tym składający petycję powinni zawrzeć informacje na temat:

- czy domniemaną pracę przymusową narzucają podmioty prywatne, czy też narzuca ją organ państwowy,
- gdzie doszło do domniemanej pracy przymusowej i jakiej działalności zawodowej ona dotyczy (rolnictwo/zbieranie plonów, produkcja/wytwarzanie, górnictwo/wydobycie, inne),
- jak długo trwa domniemana praca przymusowa,
- dlaczego zarzucane zachowanie odpowiada definicji „pracy przymusowej" (sekcja 3.2) i jakie są odpowiednie wskaźniki ryzyka (sekcja 3.4),
- rodzaju i liczby pracowników/ofiar, których dotyczy naruszenie (w tym czy dotyczy ono dzieci),
- danych kontaktowych każdej osoby lub organizacji, która jest w stanie złożyć zeznania (pod warunkiem, że wyrazi ona zgodę na kontakt).

Składający petycję powinni również wskazać, czy według ich wiedzy podobne informacje przekazano już temu samemu lub innemu organowi publicznemu lub sądowemu (a jeśli tak, to którym), lub mediom bądź innym serwisom informacyjnym zajmującym się dziennikarstwem śledczym.

7.4 **Dowody pracy przymusowej i dokumenty potwierdzające**

Składający petycję powinni w miarę możliwości przedstawić odpowiednie dowody potwierdzające zarzuty dotyczące pracy przymusowej. Dowody takie mogą przybierać różne formy, w tym przykłady wymienione w sekcji 4.7.

7.5 **Informacje na temat podmiotów gospodarczych lub produktów, których dotyczą zarzuty**

Składający petycję powinni zawrzeć w swoich zgłoszeniach informacje na temat podmiotów gospodarczych lub produktów, których dotyczą zarzuty.

W odniesieniu do podmiotów gospodarczych najbardziej przydatne byłyby następujące informacje:

- dane kontaktowe podmiotu gospodarczego (podmiotów gospodarczych) (nazwy i adresy), który(-e) zajmuje(-ą) się wytwarzaniem, przywozem, dystrybucją lub sprzedażą produktów, co do których istnieje domniemanie, że zostały wytworzone z wykorzystaniem pracy przymusowej w UE, lub wywozem takich produktów z UE, w tym, w miarę możliwości, dane państwa członkowskiego lub państw członkowskich, w których taka produkcja, przywóz, dystrybucja, sprzedaż lub wywóz mają miejsce,
- w miarę możliwości opis działalności gospodarczej podmiotu gospodarczego (podmiotów gospodarczych), którego (których) dotyczy zarzut,
- w miarę możliwości wyjaśnienie wszelkich powiązań między składającym petycję a podmiotem gospodarczym lub podmiotami gospodarczymi, których dotyczy zarzut (np. pracownikiem, konkurentem, klientem), oraz wyjaśnienie, czy składający petycję kontaktował się z tym podmiotem lub podmiotami w związku z zarzutem.

([185]) Obejmuje to wydobycie w przypadku surowców oraz zbiory w przypadku produktów rolnych, a także wszystkie etapy produkcji i wytwarzania produktu końcowego.

W odniesieniu do produktów najbardziej przydatne byłyby następujące informacje:

— opis produktu lub produktów, co do których istnieje domniemanie, że zostały wytworzone z wykorzystaniem pracy przymusowej, oraz ich powiązania z rynkiem UE (np. punkty produkcji lub przywozu do UE, punkty sprzedaży w UE lub wywozu z UE), w tym w miarę możliwości kod HS lub kod CN,

— w stosownych przypadkach, opis części, co do których istnieje domniemanie, że zostały wytworzone z wykorzystaniem pracy przymusowej,

— w miarę możliwości przykładowe zdjęcia danego produktu lub danych produktów,

— w miarę możliwości informacje na temat łańcucha dostaw produktu, w tym informacje o producentach wytwarzających produkt(-y) gotowy(-e) oraz, w stosownych przypadkach, informacje o dostawcach materiałów do produkcji i surowców, ze wskazaniem, na którą część lub które części łańcucha dostaw praca przymusowa rzekomo ma wpływ,

— jeżeli są dostępne, informacje identyfikacyjne produktu (np. opis, nazwa lub marka produktu, rodzaj, odniesienie, model, numer partii lub numer seryjny umieszczony na produkcie lub jego opakowaniu lub na powiązanym dokumencie, kody QR lub kody kreskowe).

7.6 **W jaki sposób będą przetwarzane przekazane informacje?**

7.6.1 *Ocena wstępna*

Po otrzymaniu informacji na temat domniemanych naruszeń za pośrednictwem pojedynczego punktu przekazywania informacji Komisja najpierw zbada dopuszczalność otrzymanych informacji, odrzucając wszelkie zgłoszenia, które są w sposób oczywisty niekompletne, bezpodstawne lub zostały złożone w złej wierze.

Jeżeli informacje są dopuszczalne i dotyczą pracy przymusowej, co do której istnieje domniemanie, że ma miejsce poza UE, Komisja sama dokona ich oceny. Jeżeli informacje dotyczą pracy przymusowej, co do której istnieje domniemanie, że ma miejsce na terytorium państwa członkowskiego UE, Komisja przekaże otrzymane informacje właściwemu organowi tego państwa członkowskiego, który z kolei oceni te informacje.

Wiodący właściwy organ skontaktuje się następnie ze składającym petycję w rozsądnym terminie, aby potwierdzić otrzymanie przedłożonych informacji.

Wiodący właściwy organ dokona następnie starannej i bezstronnej oceny otrzymanych informacji, wraz z innymi istotnymi informacjami uzyskanymi z innych źródeł, a ocena ta zostanie uwzględniona w jego decyzjach dotyczących ewentualnego dochodzenia.

7.6.2 *Dialog ze składającym petycję*

Wiodący właściwy organ może skontaktować się ze składającym petycję podczas przeprowadzania oceny lub późniejszego dochodzenia w celu uzyskania wyjaśnień lub dodatkowych informacji. Jeżeli od przekazania informacji upłynął znaczny okres, wiodący właściwy organ może skonsultować się ze składającym petycję w sprawie wszelkich zmian sytuacji lub wszelkich nowych dowodów.

Wiodący właściwy w rozsądnym terminie organ poinformuje składającego petycję o wyniku swojej oceny, w szczególności o tym, czy podjął decyzję o wszczęciu dochodzenia. Dokładne ramy czasowe będą zależały od specyfiki danej sprawy.

7.7 **Poufność i ochrona danych**

7.7.1 *Poufność*

Informacje przekazane przez składającego petycję zostaną wykorzystane wyłącznie do celów dochodzenia w sprawie domniemanych naruszeń zakazu pracy przymusowej na mocy rozporządzenia, chyba że prawo unijne lub prawo krajowe zgodne z prawem UE stanowi inaczej. W szczególności, jeżeli informacje zawierają również zarzuty popełnienia przestępstwa, informacje takie mogą zostać również przekazane właściwym organom państw członkowskich do celów postępowań przygotowawczych.

Komisja i właściwe organy będą traktować przekazane informacje i tożsamość składającego petycję jako poufne, zgodnie z prawem unijnym i prawem krajowym zgodnym z prawem UE.

Przekazane informacje będą zatem traktowane jako poufne, chyba że składający petycję wyraźnie oznaczy niektóre informacje jako niepoufne lub informacje te są już publicznie dostępne.

Chociaż Komisja może ujawnić informacje ogólne w formie streszczenia, uczyni to w sposób chroniący tożsamość składającego petycję, poufność informacji oraz tożsamość innych stron.

7.7.2 *Postępowanie z danymi osobowymi*

Wszelkie przetwarzanie danych osobowych przez Komisję i właściwe organy będzie odbywać się zgodnie z prawem UE dotyczącym ochrony danych osobowych, w szczególności z ogólnym rozporządzeniem o ochronie danych ([186]), obowiązkami instytucji i organów UE w zakresie ochrony danych ([187]), z zapewnieniem zgodności z RODO, a także z dyrektywą w sprawie ochrony osób fizycznych ([188]).

([186]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. L 119 z 4.5.2016, s. 1).

([187]) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1725 z dnia 23 października 2018 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii i swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia rozporządzenia (WE) nr 45/2001 i decyzji nr 1247/2002/WE (Dz.U. L 295 z 21.11.2018, s. 39).

([188]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylająca decyzję ramową Rady 2008/977/WSiSW (Dz.U. L 119 z 4.5.2016, s. 89).